

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

KOULUTUS SUKUPUOLISENSITIIVISEN VARHAISKASVATUKSEN TUKENA

Siri Törölä
Pro gradu -tutkielma
Sukupuolentutkimuksen
koulutusohjelma
Humanistinen tiedekunta
Helsingin yliopisto
Tammikuu 2019

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Humanistinen tiedekunta		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Sukupuolentutkimuksen koulutusohjelma	
Opintosuunta – Studieriktning – Study Track Sukupuolentutkimus			
Tekijä – Författare – Author Siri Törölä			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Koulutus sukupuolisensitiivisen varhaiskasvatuksen tukena			
Työn laji – Arbetets art – Level Level/Instructor Pro gradu -tutkielma		Aika – Datum – Month and year Tammikuu 2019	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 60 + 14 liitteet.
Tiivistelmä - Referat - Abstract Tutkielmassa selvitetään, ovatko Helsingin kasvatuksen ja koulutuksen toimialan varhaiskasvatuksen suomenkielisissä päiväkodeissa työskentelevät kasvattajat ja päiväkotien johtajat saaneet koulutusta varhaiskasvatustutkimuksen ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämän sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamiseksi sekä sitä, miten he suhtautuvat sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen ja siihen liittyvään koulutukseen. Tutkielma paikantuu feministiseen kasvatustutkimukseen. Suomessa tehdyn feministisen kasvatustutkimuksen mukaan suomalaisissa päiväkodeissa ylläpidetään sukupuolittavia käytänteitä, jotka ovat sukupuolten tasa-arvon este. Sukupuolisensitiivisellä kasvatuksella murretaan sukupuolisteroiteita ja edistetään sukupuolten tasa-arvoa. Lähetin kyselyn Helsingin kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimialan varhaiskasvatuksen suomenkielisissä päiväkodeissa työskenteleville kasvattajille ja päiväkotien johtajille. Kyselyssä kysyin, ovatko vastaajat saaneet tutkintoon johtavassa koulutuksessa tai onko työnantaja tarjonnut koulutusta Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesta sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta. Kysyin myös, kokevatko vastaajat tarvitsevansa lisää koulutusta Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisen sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamiseksi, sekä miten he suhtautuvat sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen ja siihen liittyvään koulutukseen. Kyselyyn vastasi 114 henkilöä. Kyselyn tausta-aineistoksi haastattelin sähköpostitse Helsingin kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimialan varhaiskasvatuksen edustajaa, jolta kysyin, miten päiväkodeissa on pyritty edistämään sukupuolten tasa-arvoa. Haastattelin myös Helsingissä eniten varhaiskasvatukseen lähihoitajia, sosionomeja ja kasvatustieteen kandidaatteja kouluttavien koulutusohjelmien edustajia. Kysyin, miten koulutusohjelmissä opetetaan sukupuolisensitiivistä kasvatusta. Kyselyn vastausten ja koulutusohjelmien edustajien haastattelujen perusteella koulutus sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta on vuosien saatossa parantunut. Vuosina 2009–2018 valmistuneet kasvattajat kokivat, että heillä on tutkinnon pohjalta paremmat välineet toteuttaa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaista sukupuolisensitiivistä kasvatusta kuin vuosina 1978–2008 valmistuneilla vastaajilla. Helsingin kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimialan varhaiskasvatuksen edustajan haastattelun mukaan päiväkodeissa työskentelevät kasvattajat olivat saaneet jonkin verran koulutusta sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta. Kyselyn perusteella koulutus oli ollut erittäin vähäistä. Suurin osa vastaajista koki tarvitsevansa koulutusta ainakin yhdellä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisella sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osa-alueella.			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Sukupuolisensitiivinen kasvatustutkimus, feministinen kasvatustutkimus, kriittinen pedagogiikka, sukupuolten tasa-arvo, päiväkotitoiminta, varhaiskasvatustutkimus, kasvattajien koulutus, tilastoanalyysi			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Omistettu Martille, jolle toivon
rauhaa olla ja kasvaa omaksi itsekseen

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	SUKUPUOLISENSITIIVISELLÄ KASVATUKSELLA SUKUPUOLTEN TASA-ARVOON	2
3	AINEISTO JA MENETELMÄT	8
	3.1 Helsingin varhaiskasvatuksen sukupuolten tasa-arvotyökartoitus sekä kysely Helsingin varhaiskasvatuksen päiväkoteihin	9
	3.1.1 Helsingin varhaiskasvatuksen sukupuolten tasa-arvotyökartoitus	10
	3.1.2 Kysely Helsingin varhaiskasvatuksen päiväkotien työntekijöille	11
	3.2 Koulutusohjelmakartoitus	17
	3.3 Eettinen pohdinta	19
4	ANALYYSI JA TULOKSET	20
	4.1 Helsingin kasvatuksen ja koulutuksen toimialan varhaiskasvatuksen sukupuolten tasa-arvotyökartoitus: edistystä ja satunnaista koulutusta	20
	4.2 Kasvattajien ja johtajien kokemuksia sukupuolisensitiivistä kasvatusta koskevasta koulutuksesta ja näkemyksiä sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta ..	22
	4.2.1 Sukupuolisensitiivinen kasvatusosaaminen tutkintoon johtavan koulutuksen pohjalta	23
	4.2.2 Työpaikan tarjoama koulutus sukupuolisensitiivisen kasvatusosaamisen tueksi	27
	4.2.3 Koulutukseen liittyviä näkemyksiä ja muita ajatuksia sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta	30
	4.3 Koulutusohjelmakartoituksen analyysi ja tulokset: opintoja sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta vapaaehtoisesti ja vähän pakostakin.....	36
	4.3.1 Stadin ammatti- ja aikuisopiston sukupuolisensitiivisen kasvatuksen opetusta paljolti pakosta, mutta keskeisesti pyydettyäessä	37
	4.3.2 Diakonia-ammattikorkeakoulun yhteistyö Tasa-arvoisessa varhaiskasvatus -hankkeessa ja tärkeä valinnainen kurssi	39
	4.3.3 Helsingin yliopiston varhaiskasvatuksen suomenkielisen kandidaatti- ohjelman vakiintumaton sukupuolisensitiivisen kasvatuksen opetus	41
5	JOHTOPÄÄTÖKSET	43
	AINEISTOLÄHTEET	51
	KIRJALLISUUSLÄHTEET	53

Liitteet

- Liite 1 Sähköpostihaastatteluviesti Helsingin kasvatuksen ja koulutuksen toimialan varhaiskasvatukseen
- Liite 2 Kyselyn kysymykset, vastausvaihtoehdot ja vastaajamäärät
- Liite 3 Kasvattajille ja päiväkotien johtajille lähetetyn kyselylomakkeen saatekirje
- Liite 4 Sähköpostihaastatteluviesti koulutusohjelmiin

1 JOHDANTO

Syksystä 2017 alkaen päiväkodit ovat alkaneet toteuttaa varhaiskasvatustilain edellyttämiä, uusien Varhaiskasvatustussuunnitelman perusteiden mukaisia paikallisia varhaiskasvatustussuunnitelmia (Varhaiskasvatustilain 1973/36 § 9; Varhaiskasvatustilain 2018/540 § 22; Varhaiskasvatustussuunnitelman perusteet 2016, 62). Ensimmäistä kertaa Varhaiskasvatustussuunnitelman perusteissa varhaiskasvatuksen todetaan olevan sukupuolisensitiivistä (Varhaiskasvatustussuunnitelman perusteet 2016, 30). Koska sukupuolisensitiivisen kasvatuksen velvoite on uusi, se ei ole kaikkien kasvattajien työhön vuosien tai vuosikymmenten saatossa vakiintunut kasvatuksen tai hoivan orientaatio. Vuonna 2015 laaditussa Opetus- ja kulttuuriministeriön Varhaiskasvatuksen kehittämisen ja tutkimuksen painopistealueet -julkaisussa todetaan, että varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutuksessa tulisi vahvistaa sukupuolisensitiivistä osaamista (2015, 11). Ei ole tietoa, miten varhaiskasvatuksen ammattilaisia kouluttavat koulutusohjelmat ja työnantajat ovat tukeneet kasvattajien Varhaiskasvatustussuunnitelman perusteiden (2016) mukaista sukupuolisensitiivistä kasvatusosaamista, jotta heillä olisi riittävät välineet toteuttaa heiltä vaadittua sukupuolisensitiivistä kasvatuksista.

Pro gradu -tutkielmassani kysyn, minkälaista koulutusta Helsingin kaupungin päiväkodeissa työskentelevät kasvattajat ja päiväkotien johtajat ovat saaneet sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta, sekä miten he suhtautuvat sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen ja siihen liittyvään koulutukseen. Tutkimuskysymykseni jakaantuu seuraaviin alakysymyksiin: 1) onko tutkintoon johtanut koulutus tai työnantaja tarjonnut koulutusta sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta, 2) ovatko kasvattajat ja päiväkotien johtajat osallistuneet vapaaehtoiseen sukupuolisensitiivistä kasvatusta tai sukupuolen moninaisuutta käsittelevään koulutukseen, 3) ovatko kasvattajat ja päiväkotien johtajat perehtyneet itsenäisesti sukupuolisensitiivistä kasvatusta tai sukupuolen moninaisuutta käsittelevään materiaaliin internetissä, 4) millä alueilla kasvattajat ja päiväkotien johtajat kokevat tarvitsevansa lisää koulutusta sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamiseksi, 5) mistä kasvattajien ja päiväkotien johtajien mielestä koulutus aiheeseen olisi saatava, 6) miten tärkeänä kasvattajat ja päiväkotien johtajat pitävät aiheeseen liittyvää koulutusta, 7) minkälaisia toiveita ja ajatuksia kasvattajilla ja päiväkotien johtajilla on sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta ja siihen liittyvästä koulutuksesta. Kyselyä taustoittaakseni kartoitan Helsingissä eniten varhaiskasvatukseen lähihoitajia, sosionomeja ja kasvatustieteen kandidaatteja kouluttavien koulutusohjelmien sukupuolisensitiivisen kasvatuksen opetusta se-

kä Helsingin kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimialan varhaiskasvatuksen sukupuolten tasa-arvotyötä. Kiitän jokaista sähköpostihaastatteluun ja kyselyyn vastannutta henkilöä sekä heitä, jotka ovat antaneet arvokkaita kommentteja tutkielmaani ja olleet suurena apuna ja tukenani tutkielmani teossa¹.

2 SUKUPUOLISENSITIIVISELLÄ KASVATUKSELLA SUKUPUOLTEN TASA-ARVOON

Varhaiskasvatuksessa sukupuolten tasa-arvon edistämiseen velvoittaa erityisesti varhaiskasvatustutkimuslaki (Varhaiskasvatustutkimuslaki 2018/540 § 3). Suomalaisessa feministisessä kasvatustutkimuksessa on tutkittu päiväkodeissa toteutuvaa sukupuolten tasa-arvoa vuodesta 1974 alkaen. Jo 1970-luvulla osoitettiin, että sukupuolistereotyyppien ylläpitäminen on yksi tasa-arvon toteutumisen este. (Vehviläinen 1974.) Petteri Värtö (2000) ja Ulla Härkönen (1996) osoittavat tutkimuksissaan, että päiväkodeissa toteutettavan toiminnan ja muun yhteiskunnan välillä vallitsee sidoksia. Päiväkoti on yhteiskunnallisena instituutiona sitoutunut spesifiin ideologiseen näkemykseen, jota se tukee kasvatuskäytännöillään (Värtö 2000). Sosialisatiolla osoitetaan jo hyvin pienille lapsille muun muassa työssä näyttäytyvät sukupuolenmukaiset erottelut, mikä uudentaa sukupuolistereotyyppisiin työnjakoihin johtavia, varhaiskasvatuksen tasa-arvotavoitteenkin kanssa ristiriidassa olevia prosesseja (Härkönen 1996). Outi Ylitapio-Mäntylä huomauttaa, että kasvatuksen sukupuolistavat käytännöt ovat arjen kasvatustilanteissa usein näkymättömiä ja tiedostamattomia (2009). Sukupuolittavia käytäntöjä on kuitenkin pystytty osoittamaan etnografisella tutkimuksella (Värtö 2000; Paju 2013; Virkki 2015; Kuukka 2015, 98). Tiedetään, että kasvattajien kokemusten reflektointi tekee näkymättömät ja tiedostamattomat toiminnat näkyväksi (Ylitapio-Mäntylä 2009).

Tutkielmani ammentaa suomalaisesta feministisestä kasvatustutkimuksesta ja on osa tätä perinnettä. Feministisen kasvatustutkimuksen mukaan kasvatustutkimus on yhteiskunnallinen vallan käytäntö, jossa yksilöt sukupuolitetaan niihin sukupuolen esittämisen tapoihin, jotka kulttuuri

¹ Kiitän dosentti Jukka Lehtosta erittäin ymmärtäväisestä ja väsymättömästä tutkielmani ohjaamisesta, Helsingin yliopiston sukupuolentutkimuksen maisteriohjelman graduseminaarien ohjaajia lehtori Elina Penttistä ja lehtori Kuura Irniä tärkeistä neuvoista ja huomioista tutkielman teon eri vaiheissa sekä kyselyn teossa ja tilastoanalyysissä pyyteettömästi auttaneita Janne Härköstä ja Tomi Sarnia. Olen myös hyvin kiittollinen Pia Laineelle ja Riina Sarlinille, jotka esitetasivat kyselyn ja antoivat siihen tärkeitä kommentteja ja muutosehdotuksia. Suuret kiitokset tekstin oikolukemisesta Helena ja Risto Törölälle, jotka tietävät, mikä on relatiivilause.

määrittää sopiviksi. Kasvatustieteellinen sukupuolentutkimus asemoi kasvatustoiminnan keskiöön juuri sukupuolen. Kiinnostuneita ollaan esimerkiksi kasvatusteorioiden ja -filosofioiden naiseuden ja mieheyden määritelmistä. Siksi feministisen tutkimuksen tehtävä on itsestäänselvyyden sijaan teoretisoida sukupuoli. Tutkimuksen keskiössä on menettelytapojen rikkominen, itsestäänselvyyksien kyseenalaistaminen ja ”normaaleiksi” määriteltyjen käytäntöjen haastaminen. Feministisen tutkimuksen keskiössä ovat niin ikään ne tiedon tuotannon tavat, jotka ulossulkevat binäärisen sukupuolijärjestelmän ulkopuoliset sukupuolisuudet. Feministisessä kasvatustutkimuksessa nähdään, että myös kasvatustutkimus tuottaa normaalin ja poikkeavan käsitteitä. Nämä käsitteet asetetaan tarkastelun keskiöön, sillä koulutuksen nähdään olevan identiteettiä rakentava käytäntö sekä tieteellisen tiedon normaaleiksi nimettyjen identiteettien oikeuttaja. Feministinen kasvatustieteellinen tutkimus analysoi siis oikeaksi normittavia ja määritteleviä tyttöinä ja poikina olemisen kasvatuskäytäntöjä, sillä lasten nähdään olevan alttiita ilmentämään monimuotoisesti sukupuoli-identiteettiä. (Naskali 2010, 278–281.)

Sukupuolten tasa-arvoa edistetään sukupuolisensitiivisellä kasvatuksella (Alasaari & Katainen 2016, 24). Tarkoitan tässä tasa-arvolla tosiasiallista tasa-arvoa (equality of results), eli lopputulosten tasa-arvoa (Holli 2012, 78; Hynninen, Helakorpi, Lahelma, Lehtonen & Snellmann 2011, 9; Julkunen 2010, 67). Tosiasiallisessa tasa-arvossa painotetaan sitä, miten erilaisissa lähtökohdissa elävät ihmiset voivat todellisuudessa omassa elämässään hyödyntää muodollisen tasa-arvon (equality of opportunities) tarjoamaa oikeudellista asemaa sekä lakeihin ja säännöksiin kirjattuja samoja oikeuksia ja/ tai mahdollisuuksia, ja saavuttaa kaikilla elämän alueilla samat lopputulokset kuin lopputulosten kannalta suotuisissa lähtökohdissa elävät ihmiset (Holli 2012, 78; Hynninen ym. 2011, 9). Päiväkodeissa vaikutetaan tosiasialliseen tasa-arvoon. Härkönen osoittaa, että työkasvatuksella on oma roolinsa yhteiskunnallisessa sukupuolittuneessa työnjaossa sekä naisten ja miesten välisessä epätasa-arvossa (1996, 15–16). Myös Värtö vertaa tutkimuksessaan päiväkodin henkilökunnan näkemyksiä sukupuolten välttämättömistä ominaisuuksista rousseulaisiksi näkemyksiin, joihin nojaten tytöt ja pojat ohjataan kasvatuksella toisiaan täydentäviksi omiksi puolis(k)oikseen (2000, 105). Kuten Hynninen ym. toteavat yhtenäisen peruskoulun voivan tuottaa yksilöille samoja mahdollisuuksia (2011, 9), myös varhaiskasvatus voi tukea tosiasiallista tasa-arvoa. Tällöin sukupuolisensitiivisellä kasvatuksella voidaan edistää laajemminkin sukupuolten yhteiskunnallista tasa-arvoa.

Ymmärrän sukupuolisensitiivisyyden Eija Syrjäläisen ja Tiina Kujalan tavoin sukupuolinäkökulman huomioimiseksi kaikessa toiminnassa (2010, 31). Voidaankin puhua sukupuolisensi-

tiivisestä kasvatuksesta tai kasvatuksen orientaatiosta. Tällöin on tiedostettava, että sukupuoli on myös yhteiskunnallinen ja kulttuurinen konstruktio. Mahdollisia sukupuolen vaikutuksia tyttöjen, poikien, naisten ja miesten elämään on tarkasteltava ja normaaleina pidettyjä sukupuolieroja purettava. (Syrjäläinen & Kujala 2010, 31; Ylitapio-Mäntylä 2017, 284.) Määrittelen sukupuolen tutkielmassani yhteiskunnallisena ja kulttuurisena konstruktiona.

Näen sukupuolisensitiivisen kasvatuksen asemoituvan osaksi kriittistä pedagogiikkaa, sillä niissä vallitsee sekä samanlainen näkemys kasvatustieteiden merkityksestä yksilölle että niissä toteutettavan kasvatuksen mahdollisuuksista erityisesti sukupuolten tasa-arvon kannalta. Kriittisen pedagogiikan pyrkimyksenä on tukea koulutuksen avulla muun muassa kulttuurisesti marginalisoitujen opiskelijoiden voimaantumista. Kun opettajat pyrkivät koulutuksen emansipatorisiin tavoitteisiin, he ovat tietoisia kouluissa historiallisesti omaksutuista teorioista ja käytänteistä, joiden tarkoitus on palvella neutraaleiksi ja politisoimattomiksi koulutusmetodeiksi väitettyjen epäsymmetristen valtasuhteiden kaltaisia tietämisen ja vallan yhdistelmiä. Kriittisessä pedagogiikassa ollaan tietoisia siitä, että yleensä kulttuurin ja luokkahuoneen välinen yhteys heijastuu myös koulun jokapäiväiseen elämään. (Darder, Baltodano & Torres 2009, 9–10.)

Kriittisen pedagogiikan avulla kasvattajat voivat huomioida varhaiskasvatuksen toiminnassa paremmin esimerkiksi translapset. Kasvattajien tietoisuus emansipatorisista tavoitteista onkin kriittisessä pedagogiikassa keskeistä. Kasvattajat ovat tällöin tietoisia muun muassa yhteiskunnassa vallitsevista transsukupuolisia ihmisiä koskevista arvoista, rakenteista ja sukupuolen korjaukseen liittyvästä lainsäädännöstä. Kriittisessä pedagogiikassa nähdään, että epäoikeudenmukaiset olosuhteet – joissa esimerkiksi transsukupuoliset ihmiset elävät – ovat seurausta ihmisten historiallisesta toiminnasta. Tuolloin ihmiset voivat myös muuttaa olosuhteita. (Darder ym. 2009, 10.) Feministipedagogi bell hooks toteaa, että kriittinen pedagogiikka painottaa äänen löytämisen merkitystä sellaisten rotujen², sukupuolten ja yhteiskuntaluokkien edustajille, joiden ääni on jäänyt valtautettuneempien ja ”arvovaltaisempien” äänten peittämäksi (2007, 272).

Kriittisen pedagogiikan tavoitteiden mukaisesti näen, että kasvattajilla on oltava ymmärrys siitä, mitä sukupuolisensitiivinen kasvatustapa on ja miten sitä toteutetaan. Nea Alasaaren ja Reija

² Rodulla tarkoitetaan tässä siitä usein käytettyä määritelmää sosiaalisena ilmiönä (Vuolajärvi 2014, 266).

Kataisen vuonna 2016 laatimassa selvityksessä Sosiaali- ja terveysministeriölle todetaan, että varhaiskasvatuksessa sukupuolten tasa-arvoon on pyrittävä muun muassa koulutuksen avulla (2016, 31). Varhaiskasvatukseen ammattilaisia kouluttavat oppilaitokset ovatkin velvollisia tarjoamaan työelämän ja yhteiskunnan tarpeita palvelevaa opetusta (Laki ammatillisesta koulutuksesta 2017/531 § 2, § 4; Ammattikorkeakoululaki 2014/932 § 4; Yliopistolaki 2009/558 § 2). Alasaaren ja Kataisen selvityksessä (2016) kuitenkin todetaan, että varhaiskasvatuksen perusopinnoista puuttuu yhteinen ja yleinen opintokokonaisuus, jossa käsitellään sukupuolta, sen moninaisuutta, sukupuolten tasa-arvoa sekä sukupuolen ja tasa-arvon merkityksiä kriittisesti. Selvitystä tehtäessä vuonna 2016 varhaiskasvatuksessa toteutettavaa tasa-arvotyötä ja tasa-arvoon liittyviä täydennyskoulutuksia tarjottiin pääasiassa vain yksittäisissä hankkeissa. (Alasaari & Katainen 2016, 19, 31.)

Vaikka sukupuolet hahmotetaan usein vastakkainasettelun kautta (Rossi 2010, 23), useimpien ihmiset asettuvat hyvin feminiinisen ja hyvin maskuliinisen ääripään välille muodostuvan ”sukupuolijanan” tai kirjon eri kohtiin. Lehtosen (2006) tavoin näin, että sukupuolen voi kokea hyvin monin eri tavoin. Sukupuolen moninaisuus tarkoittaa niitä moninaisia tapoja, joilla sukupuolta koetaan ja ilmaistaan. Silloin kaikki ihmiset asemoituvat osaksi sukupuolen moninaisuutta. (Lehtonen 2006, 12.) Sukupuolen kokemus ja ilmaisu voivat myös muuttua yksilön elämän aikana (Lehtonen 2015, 105). Sukupuolisensitiivisessä kasvatuksessa pyritään tarjoamaan lapsille perinteistä laajempi valikoima sukupuolirooleja (Paumo 2012, 148) ja mahdollisuus performoida sukupuolta vastakkainasettelua vapaammin. Vaikka sukupuolisensitiivisessä kasvatuksessa on kyse kasvatuksen orientaatiosta yksittäisten tekojen sijaan, voidaan kasvatuskäytänteitä ja asenteita purkaa osiin, jotta sukupuolisensitiivinen kasvatusta olisi helpommin hahmotettavissa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa sukupuolten vastakkainasettelua ja sukupuolistereotyyppisiä käytänteitä pyritään tiedostamaan ja murtamaan ne osoittamalla kasvatuksen osa-alueita, joissa kasvatuksesta voidaan tehdä sukupuolisensitiivistä (2016, 19, 30, 32, 44).

Käytän jatkossa useassa kohdassa tytön tai pojan käsitettä, vaikka määrittelenkin sukupuolen moninaiseksi. Tämä ongelmallinen valinta johtuu yhtäältä valitsemassani lähdekirjallisuudessa käytetyistä sanavalinnoista. Toisaalta haluan sanavalinnoilla osoittaa sen, miten lasten sukupuolen tulkitseminen binäärisen sukupuolijärjestelmän mukaisesti asemoi heidät eri tavalla varhaiskasvatuksessa sen mukaisesti, kohdataanko heidät tyttöinä vai poikina ja/ tai sosiaalisetaanko heitä tytön tai pojan rooliin.

Teresa de Lauretisin ajatuksen mukaisesti näen, että sekä mies- että naissukupuoli kuuluvat sukupuolijärjestelmään, jossa biologinen sukupuoli saatetaan kulttuurisisältöjen kanssa vastaavuussuhteeseen (de Lauretis 2004, 41). Esimerkiksi Värtö havaitsi tutkimuksessaan, että vaikka lapsi toimii sekä feminiinisesti että maskuliinisesti hahmotetuilla tavoilla, ohjataan häntä päiväkodissa performoimaan tilannesidonnainen esityksensä tietyllä tavalla (Värtö 2000, 53–54). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa sukupuolistereotyyppisiä käytänteitä kehoitetaan purkamaan eri tavoin. Lapsille on mahdollistettava heidän taitojensa kehittäminen ja valintojen tekeminen sukupuolesta riippumatta (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 19, 30). Lapsen sukupuoli ei siis saa vaikuttaa esimerkiksi siihen, minkälaisiin leikkeihin häntä kannustetaan, eli minkälaisen kulttuurisisältöjen äärelle häntä biologiseksi mielletyn sukupuolen perusteella ohjataan.

Sukupuoli onkin esittämistä (de Lauretis 2004, 42). Judith Butlerin näkemyksen mukaisesti kutsun tätä sukupuolen performoinniksi. Sukupuoli määrittäytyy yksilön tekojen, eleiden ja esitysten kautta. Yksilö performoi ruumiinsa pinnalle sukupuolen tuottaen mielikuvan sisäisestä sukupuoliytimeistä. Olennaista sukupuolen tekemiselle on esityksen toistaminen. (Butler 2006, 229, 235.) Anu Kuukka osoittaa tutkimuksessaan lasten ilmaisevan päiväkodissa monin tavoin kuulumistaan sukupuoliryhmäänsä ja toteuttavan feminiinisiä ja maskuliinisia käytäntöjä (2015, 164). Jos lapsi ei kuitenkaan toimi päiväkodissa siten, miten hänen odotetaan toimivan määriteltäessä sukupuoli biologiseksi ja lapseen sen perusteella liitettyjen odotusten mukaisesti, hänet ohjataan toimimaan niin (Ylitapio-Mäntylä 2009, 101). Yksi keino ylläpitää stereotyyppistä sukupuolen performointia, ovat ulkoiset puitteet (Vehviläinen 1974, 118). Harriet Strandell toteaa tutkimuksessaan, että fyysinen ympäristö sisältää myös rakennetun sosiaalisen järjestyksen. Esimerkiksi kotileikinurkkauksessa lapsilta odotetaan asettumista äidin ja lapsen rooleihin. (Strandell 1995, 105–106.) Myös Elina Paju huomauttaa tutkimuksessaan, että stereotyyppisen sukupuolitettuihin jaetut leikki-tilat ohjaavat lapset leikkimään sukupuolistereotyyppisiä leikkejä (2013, 93). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa oppimisympäristöjä ohjataan suunnittelemaan ja kehittämään sukupuolten tasa-arvoa vahvistaviksi, jotta perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkominen mahdollistuisi (2016, 32). Keskeistä siis on, että fyysinen ympäristö ei ohjaa lapsia toimimaan sukupuolistereotyyppisesti, vaan se tukee lasten yksilöllisiä toimintamahdollisuuksia. Lapsi saa performoida sukupuoltaan ja keilla erilaisia rooleja hänen oletetusta sukupuolestaan riippumatta.

Butleria seuraten korostan nimenomaan sosiaalista sukupuolta ainoana sukupuolen määrittäjänä. Butler toteaa, että ajatus ulkoisten sukuelinten toimimisesta sukupuolen ehdottomana merkinä paikantuu jo sinänsä kulttuuriseen diskurssiin. Muun muassa biolääketieteellinen tutkimus, jonka tarkoitus on osoittaa sukupuolisuus siihen liittyviä kulttuurisia merkityksiä edeltävänä, perustuu itsessään sukupuolittuneille merkityksille. (Butler 2006, 192–193.) Esimerkiksi intersukupuolisuus saatetaan todeta vasta murrosiässä (Toriseva 2017, 15), jota ennen lapsi on voitu määritellä varmuudella tytöksi tai pojaksi. Sukupuolisensitiivisessä kasvatuksessa huomioidaan myös sukupuolen moninaisuus (Huuska & Karvinen 2012, 34). Transsukupuolinen lapsi samastuu selkeästi ja spontaanisti itselleen sopivalta tuntuvaan sukupuoleen. Hän kokee kuitenkin hämmennystä, jos sosiaalinen odotus on eri kuin hänen itseilmaisunsa. (Huuska 2002, 23.) Kasvattajilla onkin oltava ymmärrystä sukupuolen moninaisuudesta, ettei kukaan lapsi hämmenny tai joudu salaamaan sukupuolikokemustaan kasvattajien tiedon puutteen vuoksi. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kasvattajia kehoitetaan tarkastelemaan lasten kanssa sukupuolten ja perheiden moninaisuutta (2016, 44). Tämä edellyttää kasvattajilta tietoa sukupuolen moninaisuudesta ja binäärisen sukupuolikäsityksen ulkopuolelle asettuvien lasten ja heidän perheenjäsentensä kohtaamisesta.

Näen de Lauretisin tavoin, että kaikkien yhteiskunnassa toimivien ihmisten subjektiivisuus rakentuu heidän kokemuksissaan. Kokemus sukupuolesta syntyy yksilön ollessa vuorovaikutuksessa ulkomaailmaan, joka sisältää yhteiskunnalliskulttuurisia käytänteitä, diskursseja ja instituutioita. Vuorovaikutus tuottaa rykelmän monimutkaisia merkitysseuraamuksia (tapoja, taipumuksia, mielle yhtymiä ja havaintoja). Tämä kimppu tuottaa subjektissa naisena ja miehenä olemisen merkitysefektiä ja itserepresentaatiota. (de Lauretis 2004, 60–61.) Myös Michel Foucault muistuttaa, että yksilö muodostaa itse itsensä aktiivisissa käytänteissä, joihin hän saa mallin ympäröivästä kulttuurista, yhteiskunnasta ja sosiaalisesta ryhmästään (1988, 11). Jo vauvasta alkaen ihmiset joutuvat päivittäin satojen sukupuoleen liittyvien odotusten ja vaatimusten kohteiksi. Niihin he vastaavat sadoilla eri tavoilla. Näin heidät suljetaan osaksi vallitsevaa kulttuuria. (Lehtonen 2005, 65.)

Viimeistään lapsen osallistuessa esiopetukseen, joka on osa varhaiskasvatusta (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 12), astuu hän osaksi yhteiskuntaa. Varhaiskasvatus on osa sitä sosiaalista todellisuutta, jossa lapsen subjektiivisuus rakentuu. Siellä hän muodostaa itsensä vuorovaikutuksessa sekä kasvattajien että toisten lasten johdolla ja ohessa sekä tuottaa itserepresentaatiotaan. Esimerkiksi herkkyyks ja itkeminen on päiväkodissa tytöille sallitumpaa

kuin pojille: ”isot pojat eivät itke” (Ylitapio-Mäntylä 2009, 82, 97). Feminiinisyys sijoittuu päiväkotienkin hierarkiassa maskuliinisuuden alapuolelle, mikä näyttäytyy myös poikien välillä. Poika, jolla on feminiinisiksi määriteltyjä ominaisuuksia, on hierarkkisesti alhaisemmassa asemassa kuin maskuliininen poika ja tulee myös kohdelluksi sen mukaisesti. (Värtö 2000, 69.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa varhaiskasvatuksen yhteisöjä kehoitetaan pohdimaan sitä, miten se puheissaan, eleissään, teoissaan ja toimintatavoissaan ilmaisee sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyviä asenteita (2016, 30). Sallimalla lapsille esimerkiksi tunteiden ilmaisun sukupuolen perusteella, kasvattajat ylläpitävät sukupuolistereotypioita ja rajoittavat vaarallisella tavalla lasten inhimillistä tunteiden ilmaisua. Kasvattajat viestivät, että kaikki lapset eivät sukupuolensa perusteella ole riittävän arvokkaita ilmaisemaan luontevasti kaikkia tunteita. Päiväkodilla onkin merkittävä rooli siinä, minkälaiseksi lapsen subjektius rakentuu.

Sukupuolisensitiivinen kasvatus on nyt osa jokaisen varhaiskasvatuksessa toimivan kasvattajan arkipäivää. Sukupuolisensitiivinen kasvatusosaaminen ei ole enää kunkin kasvattajan oman tulkinnan varassa, vaan se on tutkimustietoon perustuva, jokaista kasvattajaa sitova kasvatuksen orientaatio. Jokainen yksilö on kuitenkin osa yhteiskuntaa ja kulttuuria, joissa ihmisten odotetaan toimivan tietyllä tavalla. Koska varhaiskasvatuksen edellytetään nyt murttavan sukupuolistereotypioita, voi vallitsevien yhteiskunnallisten ja kulttuuristen odotusten ja oletusten vastainen kasvatus tuntua vaikealta. Siksi kasvattajien tehtävä ei ole välttämättä helppo, vaan he tarvitsevat koulutusta työnsä toteuttamiseksi.

3 AINEISTO JA MENETELMÄT

Tutkielman pääaineistona on Helsingin varhaiskasvatuksen suomenkielisten päiväkotien kasvattajille ja päiväkotien johtajille lähettämäni kyselyn vastaukset. Kyselyyn vastasi 114 kasvattajaa ja päiväkodin johtajaa. Taustoitin tutkielmani pääaineistoa Helsingissä toimivien Stadin ammatti- ja aikuisopiston lähihoitajia kouluttavan sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon, Diakonia-ammattikorkeakoulun sosionomeja kouluttavan suomenkielisen sosiaalialan koulutusohjelman sekä Helsingin yliopiston lastentarhanopettajia kouluttavan varhaiskasvatuksen suomenkielisen kandidaattiohjelman koulutusohjelmakartoituksella sekä Helsingin kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimialan varhaiskasvatuksen (jatkossa Helsingin var-

haiskasvatuksen) tasa-arvotyökartoituksella. Koulutusohjelmakartoituksen aineistona on mainittujen koulutusohjelmien opetussuunnitelmat sekä sähköpostihaastattelut. Helsingin varhaiskasvatuksen tasa-arvotyökartoituksen aineisto koostuu Helsingin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmasta, varhaiskasvatuksen ja muiden tutkielman kannalta keskeisistä Helsingin kaupungin internetsivuista sekä varhaiskasvatuksen sähköpostihaastattelusta. Esittelen seuraavaksi Helsingin varhaiskasvatuksen sukupuolten tasa-arvotyökartoituksen aineiston ja kyselyn. Sen jälkeen esittelen oppilaitosten koulutusohjelmakartoituksen aineiston. Luvun lopuksi pohdin keskeisimpiä tutkielmaani liittyviä eettisiä kysymyksiä. Tutkielmassa käyttämäni aineisto on listattu kirjallisuuslähteitä edeltävään aineistolähteisiin.

3.1 Helsingin varhaiskasvatuksen sukupuolten tasa-arvotyökartoitus sekä kysely Helsingin varhaiskasvatuksen päiväkoteihin

Valitsin tutkielmani kohteeksi Helsingin varhaiskasvatuksen ja päiväkodit siksi, että uskon pääkaupungin varhaiskasvatuksen toimivan hyvänä lähtökohtana alettaessa tutkia laajemmin muiden Suomen kuntien ja kaupunkien varhaiskasvatusten kasvattajien saamaa koulutusta sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta. Helsingin kaupungin päiväkodit voivat toimia suunnan näyttäjinä valtakunnallisesti muiden kuntien ja kaupunkien päiväkodeille. Tasa-arvokasvatuksen kehittäminen päiväkodeissa 2010–2011 -pilottihankkeeseen osallistui kolme Helsingin kaupungin päiväkotia (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus 2018; Paumo 2012, 145).³ Pilottihankkeen kokemukset ovat voineet levitä muidenkin Helsingin kaupungin päiväkotien tietoon ja kiinnostus sukupuolisensitiivistä kasvatusta ja koulutusta kohtaan kasvaa. Helsinkiläinen Diakonia-ammattikorkeakoulu on myös tehnyt koulutusyhteistyötä Tasa-arvoinen kohtaaminen päiväkodissa -hankkeen kanssa vuodesta 2012 alkaen (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus 2018; Marttila & Katainen 2016, 8). Oppilaitoksen tarjoamaa koulutustakin on siis ollut tarjolla Helsingissä jo vuosien ajan. Lisäksi varmistin voivani tarvittaessa tavata henkilökohtaisesti varhaiskasvatuksessa työskentelevää henkilöstöä olemalla mahdollisimman lähellä sen kaupungin varhaiskasvatusta, joka on tutkielmani kohteena.

³ Sukupuolten tasa-arvotyötä on pilotoitu Suomessa aiemminkin. Vuosien 1987–1990 aikana neljässä kajaantilaispäiväkodissa toteutettiin tasa-arvokasvatusprojekti, jossa selvitettiin, miten päiväkodeissa voidaan edistää tasa-arvokasvatusta (Haataja 1992, 1–2). Ruotsinkielisen Folkhälsan-järjestön päiväkotien tasa-arvotyö alkoi vuonna 2007 ja vuonna 2009 kahdessa sen Turussa ja Kauniaisissa sijaitsevassa päiväkodissa käynnistyi Tasa-arvoinen päiväkoti -pilottihanke (Sundell & Forsblom-Sinisalo 2012, 125; Paumo 2012, 144). Syksyllä 2018 Tasa-arvoisessa varhaiskasvatushankkeessa on meneillään vuosien 2018–2019 hankekausi (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus 2018).

3.1.1 Helsingin varhaiskasvatuksen sukupuolten tasa-arvotyökartoitus

Kartoitin Helsingin varhaiskasvatuksen sukupuolten tasa-arvotyötä Helsingin kaupungin internetsivuilla. Tutkiessani sukupuolten tasa-arvotyötä tein Jenni Helakorven Helsingin yliopiston käyttäytymistieteellisessä tiedekunnassa tekemää opetussuunnitelmakartoitusta mukailevan sukupuolten tasa-arvotyökartoituksen (ks. Heikkinen, Helakorpi, Hynninen, Jauhiainen, Kokko, Laiho, Norema, Palmu, Pietilä, Purtonen & Lehtonen 2011, 55). Etsin tietoa Helsingin varhaiskasvatuksen ja muilta Helsingin kaupungin internetsivuilta hakusanoilla ”tasa-arvo”, ”sukupuolisensitiivisyys” ja ”sukupuolisensitiivinen kasvatus”.

Saadakseni tarkemman kuvan Helsingin varhaiskasvatuksen sukupuolten tasa-arvotyöstä ja sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta, haastattelin sähköpostitse Helsingin varhaiskasvatuksen asiantuntijaa (ks. liite nro. 1 sähköpostihaastattelu). Selvitin, minkälaista sukupuolten tasa-arvotyötä Helsingin varhaiskasvatuksessa tehdään. Kysyin, miten kasvattajien sukupuolisensitiivistä kasvatuseriä on tuettu ja aiotaanko kasvattajille tarjota tulevaisuudessa koulutusta sukupuolisensitiivisen kasvatuseriä tueksi.

On muistettava että, haastatteluissa ihmisten vastauksilla on taipumus olla sosiaalisesti suotavia, jolloin haastattelun luotettavuus voi kärsiä. Haastattelijan onkin osattava tulkita vastauksia huomioiden sellaisia kulttuurillisia merkityksiä ja merkitysmaailmoja, jotka kenties ohjaavat haastateltavia vastaamaan haastattelussa toisin kuin jossakin muussa tilanteessa. (Hirsjärvi 2010a, 206–207.) Onkin selvää, että koulutusohjelmien edustajilla on tämänkaltaisessa haastattelussa paine vastata siten, että haastattelijalla näkee koulutusohjelman myönteisessä valossa.

Analysoin kartoituksesta saamaani aineistoa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016) mukaista sukupuolisensitiivistä kasvatusta sekä Helsingin kaupungin tarkastuslautakunnan laatimaa lasten ja nuorten palveluiden sukupuolten tasa-arvon edistymistä tarkastelevaa arviointimuistiota (Palomäki, Kaito & Kähkönen 2017) vasten.

3.1.2 Kysely Helsingin varhaiskasvatuksen päiväkotien työntekijöille

Helsingin kaupungin varhaiskasvatus jakaantuu kymmeneen varhaiskasvatusalueeseen. Päiväkotien lisäksi varhaiskasvatusalueella tarjotaan perhepäivähoitoa, esiopetusta sekä kerhotoimintaa. (Päiväkotien aluejako 2018). Kokonaisuudessaan Helsingin kaupungilla on 287 suomen- ja 33 ruotsinkielistä päiväkotia (Helsingin varhaiskasvatus 2018). Helsingin varhaiskasvatuksen palveluista keskityin päiväkoteihin, sillä yleisin varhaiskasvatuksen muoto on päiväkotitoiminta (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 17). Näin tavoitin ne kasvattajat, jotka työskentelevät varhaiskasvatuksen tyypillisimmässä muodossa. Rajasin lisäksi kyselyyn osallistuvat päiväkodit vain suomenkielisiin. Koska Helsingissä koulutetaan eniten suomenkielisiä varhaiskasvatuksen ammattilaisia, oli luontevaa tutkia juuri suomenkielisten päiväkotien kasvattajien ja päiväkotien johtajien (jatkossa johtajien) koulutusta. Kielitaitoni vuoksi myös suomenkielisen kyselyn tekeminen oli helpompaa. Lisäksi suomenkielisten päiväkotien ylivoimaisesti suurempi määrä ruotsinkielisiin päiväkoteihin nähden tarjosi hieman yleistettävämpää tietoa Helsingin kaupungin varhaiskasvatuksen päiväkodeissa työskentelevien kasvattajien ja johtajien kokemuksista ja näkemyksistä kuin ruotsinkielisten.

Kyselyn kysymykset käsittelevät Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016) keskeisiä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osa-alueita (ks. liite nro. 2 kysely). Kyselyssä on sekä suljettua kysymyksiä, avoimia kysymyksiä että sellaisia suljetun ja avoimen kysymyksen yhdistelmiä, joissa on valmiin vastausvaihtoehdon puuttuessa myös avovastausmahdollisuus. Osa kysymyksistä on Likertin asteikkoja (ks. Vehkalahti 2014, 25), joissa vastaaja saa valita vastauksen moniportaiselta asteikolta. Kyselyssä on myös kahden vaihtoehdon (kyllä–ei) dikotomisia asteikkoja (ks. Ibid., 39–40). Lisäksi mukana on luokiteltavia, useasta vastausvaihtoehdosta koostuvia (ks. Ibid., 27–28), toisensa poissulkevia vastauksia sisältäviä kysymyksiä, jotka ovat taustatietoja edustavia järjestystason mittauksia (ks. Ibid., 30). Kyselyn kaksi viimeistä kysymystä ovat avoimia kysymyksiä, joista ensimmäisessä vastaaja voi kertoa myönteisen esimerkin siitä, miten hänen saamansa koulutus on auttanut häntä vahvistamaan sukupuolisensitiivistä otetta kasvatustyössään. Toisessa avoimessa kysymyksessä vastaaja voi kertoa toiveistaan ja ajatuksistaan koskien sukupuolisensitiivistä kasvatusta ja sukupuolisensitiivistä kasvatusta ja sukupuolen moninaisuutta käsittelevää koulutusta.⁴ Avokysymykset tarjo-

⁴ Kyselyn kysymykset, sekä suljettujen kysymysten vastausvaihtoehdot ja vastaajamäärät ovat liitteessä 4. Työnimikkeiksi vastatut esiopettaja ja varhaiskasvatuksen opettaja ovat laskettu lastentarhanopettajaksi, joka on Helsingin varhaiskasvatuksen virallinen nimike.

sivat vastaajille mahdollisuuden esittää sellaisia tärkeitä näkemyksiä, jotka olisivat jääneet huomioimatta, jos kaikki kysymykset olisivat olleet suljettuja (ks. Hirsjärvi 2010a, 201).

Koska lähetin kyselyn lähes 290 päiväkotiin, joissa kussakin toimii useita kasvattajia, sekä 168 johtajalle, voin kysyä pääasiassa yksinkertaisia, suljettuja kysymyksiä. Useiden avoimien kysymysten läpikäyminen olisi ollut tämän kaltaisessa tutkielmassa liian työlästä. Kyselyyn vastaamiseen kuluva aika asettaa myös omat rajoitteensa kyselyn pituudelle. Päiväkotityö on kiireistä (Ylitapio-Mäntylä 2012, 58), eikä kasvattajilla ole aikaa vastata pitkään kyselyyn. Kasvattajilla ei ole myöskään aikaa uppoutua monimutkaisiin kysymyksiin. Siksi kyselyn oli oltava lyhyt ja selkeä.

Helsingin kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla tehtäviin tutkimuksiin tarvitaan tutkimuslupa. Sain luvan tutkielmani tekoon lokakuussa 2018. Tein kyselyn Helsingin yliopiston E-kyselyllä. E-kyselyn etuna on se, että tiedot tallentuvat vastausten lähettämisen jälkeen ja ne voi siirtää helposti excel-ohjelmaan sekä kyselyn vastausten analysoinnissa käyttämäni SPSS-ohjelmaan. Laadittuani kyselyn, lähetin sen kahdelle päiväkodissa työskentelevälle kasvattajalle esitestattavaksi. Tein kyselyyn muutoksia esitestauksessa tulleiden huomioiden perusteella. Esitestauksen jälkeen lähetin kyselyn kaikkien Helsingin kaupungin suomenkielisten päiväkotien sähköposteihin jokaisen kasvattajan ja johtajan vastattavaksi (ks. liite nro. 3 saatekirje). Kysely ei kuitenkaan tavoittanut päiväkotien johtajia päiväkotien sähköpostien kautta, joten lähetin myöhemmin johtajille kyselyn heidän henkilökohtaisiin työsähköposteihinsa. Koska en myöskään saanut kasvattajilta riittävästi vastauksia kahden viikon vastausajassa, karhusin vastauksia kasvattajilta tietojen täydentämiseksi (ks. Hirsjärvi 2010b, 222). Lisäksi lähetin viestin kasvatuksen ja koulutuksen toimialan henkilöstöasiantuntijalle kysyäkseni varhaiskasvatusalueen päiväkodeissa työskentelevien kasvattajien ja päiväkotien johtajien määrän voidakseni laskea vastaukset saatuani kyselyn vastausprosentin.

Aloitin tutkimusaineiston analyysin tietojen puutteellisuuden tarkistuksella (ks. Hirsjärvi 2010b, 221–223). Siirsin kyselyn vastaukset E-lomakkeelta excel-taulukkoon, jossa vastauksia voi tarkastella yhdellä sivulla. Osassa vastauksista oli puutteita, mutta ei siinä määrin, etten voisi kyseisten vastaajien vastauksia lainkaan käyttää. Tutkielmani luotettavuutta parantaakseni laskin myös vastausprosentin (ks. Vehkalahti 2014, 44), sillä vastauksia karhuttuaan kaikki kasvattajat eivät kyselyyn vastanneet. Kolmas olennainen esityö oli aineiston järjestäminen. Muodostin muuttujat ja koodasin aineiston muodostettujen muuttujaluokitusten

mukaisesti saadakseni aineiston tilastollisesti käsiteltäväksi (ks. Hirsjärvi 2010c, 140; Hirsjärvi 2010b, 222). Tein sen SPSS-ohjelmalla.

Helsingin varhaiskasvatuksen suomenkielisissä päiväkodeissa on 5311 päiväkodin johtaja- ja eri kasvattajanimikkeellä työskentelevää työntekijää. Näistä kyselyyn vastasi 114 henkilöä, joten kyselyn vastausprosentti on 2,15. Koska vastausprosentti jäi verrattain pieneksi, voi kyselyn vastauksia tarkastelemalla saada selityksen vähäiseen vastaajamäärään. Näin aineistosta voi sanoa myös jotain yleisempää.

Tulkitsen sekä suljettujen kysymysten että avokysymyksen vastauksista, että vastaajat pitävät sukupuolisensitiivistä kasvatusta tärkeänä. Suljetuista kysymyksistä siihen, miten tärkeänä kasvattajat pitävät sukupuolisensitiivisyyttä ja sukupuolen moninaisuutta käsittelevien opintojen kuulumista kasvattajaksi opiskelevan tutkintoon johtavassa koulutuksessa pakollisiin opintoihin, vastaajat ovat vastanneet useimmin, että erittäin tärkeänä. Lisäksi suurin osa vastaajista kokee tarvitsevansa koulutusta ainakin yhdellä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osa-alueella. Avokysymyksen vastauksista välittyy monen vastaajan turhautuminen siihen, että kaikkien päiväkodeissa työskentelevien kasvatustyö ei ole sukupuolisensitiivistä ja että päiväkodeissa toteutetaan konservatiivisia käytänteitä. Vaikka pari vastaajaa ei avokysymyksen vastausten perusteella pidä sukupuolisensitiivistä kasvatusta ja sukupuolisensitiivistä kasvatusta tai sukupuolen moninaisuutta käsittelevää koulutusta tärkeänä, ovat tällaiset vastaukset selvästi vähemmistössä. Tulkintaani siitä, että kyselyyn ovat vastanneet enimmäkseen ne kasvattajat ja johtajat, jotka pitävät sukupuolisensitiivistä kasvatusosaamista tärkeänä tukee se, että kiireisestä päiväkotityöstä huolimatta vastaajat ovat käyttäneet aikaansa kyselyyn vastaamiseen. Tämä kiireen ja kyselyyn vastaamisen ristiriita tulee esiin myös yhdessä avokysymyksen vastauksessa. Analysoin ja esittelen tuloksia vastaajien näkemyksistä sukupuolisensitiivisen kasvatusosaamisen tärkeydestä tarkemmin seuraavassa luvussa.

Helsingin varhaiskasvatuksen suomenkielisten päiväkotien 5311 työntekijästä 2831 on lastenhoitajia, 1852 lastentarhanopettajia, 267 erityisavustajia, 193 erityislastentarhanopettajia ja 168 johtajia. Vastaajista 27, eli 23,7% ilmoittaa työskentelevänsä lastenhoitajana, 57 eli 50% lastentarhanopettajana, 9 eli 7,9% erityislastentarhanopettajana ja 21 eli 18,4% johtajana. Yksikään vastaaja ei ilmoita työskentelevän erityisavustajana. Vastaajista parhaiten edustettuja ovat siis lastentarhanopettajat. Vastanneista 93, eli 81,6% on kasvattajia. Jaoin kasvattajat ja johtajat omiin ryhmiinsä analysoidessani ja esitellessäni tuloksia työpaikan sisäisiin tai ulkoi-

siin sukupuolisensitiivistä kasvatusta koskeviin koulutuksiin osallistuneiden määristä, sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta internetiin tuotettuun materiaaliin itsenäisesti perehtyneiden määristä sekä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen eri osa-alueiden koulutustarpeen määristä. Näin sain tietää, onko toinen ryhmä saanut työssään toista enemmän koulutusta sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta ja kokeeko toinen ryhmä tarvitsevansa enemmän koulutusta sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta.

Vastaajat ilmoittavat tutkintonsa suoritusvuodeksi kaikki vuodet vuodesta 1978 alkaen vuoteen 2018 asti lukuun ottamatta vuosia 1979, 1981, 1985, 1991 ja 2001. Vuonna 2013 tutkintoonsa valmistuneita vastaajia on kaikkein eniten, 9 vastaajaa. Vuosina 2014, 2015 ja 2016 tutkintoonsa valmistuneita vastaajia on toiseksi eniten, kunakin vuonna 7. Vuosina 2012 ja 2017 tutkintoonsa valmistuneita vastaajia on kolmanneksi eniten, molempina vuosina 6. Muina vuosina tutkinnon suorittaneita vastaajia on 1–5. Suurin vastaajaryhmä ovat 2010-luvulla valmistuneet vastaajat.

Vastaajat ilmoittavat suorittaneensa 17 erilaista sosiaali-, terveys- tai kasvatusalan tutkintoa. Tarjoamieni vaihtoehtojen lisäksi vastaajista kaksi on suorittanut lastentarhanopettajatutkinnon Uudenmuotoisessa lastentarhanopettajakoulussa (1970- ja 1980-luvuilla), kaksi Ebenesersäätiön lastentarhanopettajakoulutuksessa (1980- ja 1990-luvuilla) sekä neljä lastentarhanopettajaopistossa (1980- ja 1990-luvuilla). Yksi lastenhoitaja ilmoittaa suorittaneensa Kätilöopiston lastenhoitajakoulutuksen. Lisäksi kaksi vastaajaa on filosofian maistereita. Osa vastaajista on suorittanut lisäkoulutuksia, kuten kasvatustieteen ja erityispedagogiikan opintoja sekä erityistä tukea tarvitsevien ihmisten seksuaalineuvojan koulutuksen. Vastaajista 33:lla eli 29%:lla on toisen asteen tai koulutason tutkinto ja 81:llä eli 71,1%:lla korkeakoulututkinto. Filosofian maistereiden lisäksi yksi lähihoitaja ja kaksi sosionomia eivät ole valmistuneet varhaiskasvatuksen ammattilaisiksi. Myöskään kolmella kasvatustieteen maisterilla ei ole varhaiskasvatusta pääaineenaan. Heillä varhaiskasvatuksen opintoja voi kuitenkin olla kandidaattitutkinnossaan. Näin ollen sellaisia kasvattajia, jotka eivät ole suuntautuneet opinnoissaan varhaiskasvatukseen on 7% vastaajista (mukaan lukien myös ne, jotka ovat ilmoittaneet tutkinnokseen kasvatustieteen maisterit (muu kuin varhaiskasvatus)) tai 4,4% (ilman niitä, jotka ovat ilmoittaneet tutkinnokseen kasvatustieteen maisterit (muu kuin varhaiskasvatus)).

Analysoin kyselyn suljettujen vastausten tiedot laskemalla aineiston frekvenssejä ja ristiintaulukoimalla aineistoa SPSS-ohjelmalla. Jaoin vastaajat kahdessa analyysin ja tulosten esittämi-

sen vaiheessa kahteen ryhmään vastaajien tutkinnon valmistumisvuoden perusteella. Vuosina 1978–2008 valmistuneiden ryhmässä on 60 vastaajaa ja vuosina 2009–2010 valmistuneiden ryhmässä on 54 vastaajaa. Jako perustuu siihen, että Diakonia-ammattikorkeakoulu on tarjonnut opetusta sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta kymmenen vuoden ajan ja Stadin ammatti- ja aikuisopisto noin viiden vuoden ajan. Tämä voi näkyä vuosina 2009–2018 valmistuneiden vastauksissa. Kolmannessa analyysin vaiheessa jaoin vuosien 2009–2018 aikana varhaiskasvatukseen suuntautuneiden lähihoitaja-, sosionomi- ja kasvatustieteen kandidaattitutkinnon suorittaneiden vastaukset suoritettun tutkinnon mukaisiin ryhmiin. Vuosina 2009–2018 valmistuneista kaikkein useimmin vastaajat ilmoittavat suorittaneensa jonkun kyseisistä tutkinnoista. Näiden tutkintojen vertailu kertoo tämänhetkisestä varhaiskasvatukseen suuntautuvien opiskelijoiden saamasta sukupuolisensitiivistä kasvatusta koskevasta koulutuksesta. Tässä voi myös näkyä Diakonia-ammattikorkeakoulun ja Stadin ammatti- ja aikuisopiston tarjoama sukupuolisensitiivistä kasvatusta koskeva koulutus. Koska pitemmällä aikaperspektiivillä tutkintojen ryhmittely on ongelmallista, olen rajannut tutkintojen vertailun vain viimeiseen kymmeneen vuoteen. On hankalaa ryhmitellä niiden vastaajien koulutusta sosionomi- tai kandidaattitutkinnon kanssa samoihin ryhmiin, jotka ovat valmistuneet ennen kuin ammattikorkeakoulututkintoja on ollut olemassa tai lastentarhanopettajia on alettu kouluttaa yliopistossa. Esimerkiksi uudenmuotoinen lastentarhanopettajakoulutus ei Savonlinnan opettajankoulutuslaitoksen suomen kielen lehtorina toimineen Erkki Savolaisen kuvauksen perusteella kuulu yksiselitteisesti samaan ryhmään sosionomi- tai kasvatustieteen kandidaattitutkinnon kanssa: koulutus oli tieteelliselle pohjalle perustuva tutkinto, jonka suorittaminen kesti kaksi vuotta (Savolainen 2002, 43).

Vertailllessani tutkintojen sisältämää sukupuolisensitiivistä kasvatusta koskevaa koulutusta eri tarkastelujaksojen (vuosien 1978–2008 ja 2009–2018 tutkintoon valmistuneiden) mukaisesti sekä vuosina 2009–2018 valmistuneiden varhaiskasvatukseen suuntautuneiden lähihoitaja-, sosionomi- ja kasvatustieteen kandidaattitutkinnon suorittaneiden kokemuksia koulutuksen sisältämästä sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta, tarkastelin myös vertailtavien ryhmien tilastollisia riippuvuuksia. Tarkastelin logistisella regressioanalyysillä, selittääkö tutkinnon suorittamisen ajankohta, eli tarkastelujakso (1978–2008 ja 2009–2018) sitä, kokevatko vastaajat voivansa toteuttaa tutkintonsa pohjalta kysytyjä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osa-alueita (ks. Heikkilä 2008, 245, 254). Muodostin uuden luokittelun muuttujan arvoilla ”kyllä” (en ollenkaan ja sitä paremmin) sekä ”ei” (Tutkintoni ei ole tarjonnut minulle opetusta kyseiseltä alueelta). Loin näistä uuden dikotomisen dummy-muuttujan, jossa koodasin ”kyllä” nu-

meroksi 1 ja ”ei” numeroksi 0 (ks. Ibid. 327). Tarkastelin niin ikään regressioanalyysillä, selittääkö tarkastelujakso sitä, kokevatko vastaajat voivansa toteuttaa tutkintonsa pohjalta kysytyjä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osa-alueita melko hyvin tai erittäin hyvin (ks. Ibid. 245, 254). Muodostin dummy-muuttujat ”kyllä” (melko hyvin ja erittäin hyvin) sekä ”ei” (keskinkertaisesti tai sitä heikommin), jossa koodasin ”kyllä” numeroksi 1 ja ”ei” numeroksi 0 (ks. Ibid. 237). Ilmoitan logistisen regressioanalyysin mukaisen selittävyyden p-arvona, jossa asetin merkitsevyydestason 5%:iin. Tilastollista selittävyyttä kuvaa se, että jos $p \leq 0.001$ testattu riippuvuus on tilastollisesti erittäin merkitsevä, jos $0,001 < p \leq 0.01$ testattu riippuvuus on tilastollisesti merkitsevä, jos $0,01 < p \leq 0.05$ testattu riippuvuus on tilastollisesti melkein merkitsevä ja jos $0.05 < p \leq 0,1$ testattu riippuvuus on tilastollisesti suuntaa antava (Ibid, 195). Koska liian mekaaninen päättely saattaa piilottaa hyvin lähellä toisiaan olevat arvot (Vehkalahti 2014, 88), ilmoitan tarkan arvon enkä sen suhdetta mekaanisiin raja-arvoihin (kun $p \leq 0.05$).

Tarkastelin lisäksi vuosina 2009–2018 tutkinnon suorittaneiden varhaiskasvatukseen suuntautuneiden lähihoitaja-, sosionomi ja kasvatustieteenkandidaattitutkinnon vaikutusta siihen, kokevatko vastaajat voivansa toteuttaa kysytyjä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osa-alueita melko hyvin tai erittäin hyvin. Analysoin tässä muuttujien välistä riippuvuutta logistista regressioanalyysiä paremmin soveltuvalla Fisher-Freeman-Halton Exact Testillä, sillä tässä analyysin vaiheessa vastaajamäärät olivat aiempaa pienempiä ja analysoitavia eri taustavaikuttajia (tutkintoja) oli aiempien kahden taustavaikuttajan (tarkastelujakson) sijaan kolme (ks. Lydersen, Pradhan, Senchaudhuri & Laake 2007, 4328). Ilmoitan myös Fisher-Freeman-Halton Exact Testin mukaisen selittävyyden p-arvona, jossa asetin merkitsevyydestason 5%:iin. Kuvaan tässä muuttujien välistä riippuvuutta samoilla tilastollisilla merkitsevyydestasoilla kuin regressioanalyysin kuvauksessa.

Analysoin ja teemoittelin avokysymysten vastaukset sellaisten toistuvien sukupuolisensitiivistä kasvatusta koskevien näkökulmien ja aihealueiden mukaisesti, joita vastaajat pitivät keskeisinä. Analysoin ja esittelen näiden teemojen vastauksia pääasiassa kyselyn suljettujen kysymysten vastausten analyysin ja tulosten esittelyn jälkeen. Tarkastelen vastauksia osittain Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita (2016), kriittistä pedagogiikkaa, Helsingin kaupungin tarkastusviraston arviointimuistiota (Palomäki ym., 2017) sekä olennaista tutkimusta vasten. Osa näistä teemoitelluista avokysymysten vastuksista on myös suljettujen kysymysten vastausten jatkeena. Näin olen tehnyt esimerkiksi silloin, kun esittelen ensin tulokset siitä, kuinka

moni vastaaja ilmoittaa suljetussa kysymyksessä perehtyneensä itsenäisesti sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta tuotettuun materiaaliin internetissä, ja sen jälkeen esittelen muita vastaajien avokysymyksen vastauksissa mainitsemia keinoja aiheen itseopiskeluun. Jotkut vastaajista ovat myös tarkentaneet suljetuissa kysymyksissä antamiaan vastauksia avokysymyksen vastauksilla. Vastaaja on voinut esimerkiksi vastata suljetussa kysymyksessä työnantajan olevan paras taho tarjoamaan koulutusta sukupuolisensitiiviseen kasvatustieteen ja sukupuolen moninaisuudesta, jonka jälkeen hän on avokysymyksen vastauksessa tarkentanut, kenelle erityisesti koulutuksen tulisi tällöin olla suunnattu. Olen lisännyt näitä vastauksia suljettujen kysymysten tulosten esittelyyn ohien.

3.2 Koulutusohjelmakartoitus

Lasten ja nuorten hoitoon ja kasvatukseen suuntautuneet lähihoitajat voivat toimia esimerkiksi päiväkodeissa lastenhoitajina (Ammattinetti, 2018a). Yhteishaun ja jatkuvan haun myötä Stadin ammatti- ja aikuisopistossa opintonsa aloitti elokuusta 2018 tammikuuhun 2019 ulottuvalla ajanjaksolla noin 550 uutta lähihoitajaopiskelijaa (Hakutoimisto 2018). Lastentarhanopettajana voi sen sijaan toimia, jos suorittaa sosionomin ammattikorkeakoulututkinnon suuntautuen varhaiskasvatukseen tai opiskelemalla varhaiskasvatusta suorittaen kasvatustieteen kandidaattitutkinnon (Ammattinetti, 2018b). Diakonia-ammattikorkeakoulussa suomenkielisessä koulutuksessa syksyllä 2018 aloitti 114 sosionomiopiskelijaa (Diak hakijapalvelut 2018). Stadin ammatti- ja aikuisopisto sekä Diakonia-ammattikorkeakoulu ovat eniten lähihoitaja- ja sosionominimikkeellä varhaiskasvatuksenkin ammattilaisiksi Helsingissä kouluttavat ammatitopisto ja ammattikorkeakoulu. Yliopistotasosta lastentarhanopettajakoulutusta Helsingissä tarjoaa vain Helsingin yliopisto (Opintopolku.fi a).

Mainittujen lisäksi Helsingissä lähihoitaja- ja sosionomikoulutusta tarjoaa myös muutama muu oppilaitos. Vaikka muutkin oppilaitokset kouluttavat paljon ammattilaisia sosiaali- ja terveysalalle sekä kasvattajiksi varhaiskasvatukseen, määrät eivät ole yhtä suuria kuin Stadin ammatti- ja aikuisopistossa ja Diakonia-ammattikorkeakoulussa. Mainittujen lisäksi muutama muukin pääkaupunkiseudun oppilaitos tarjoaa suomenkielistä lähihoitaja- ja sosionomikoulutusta. Pääkaupunkiseudulla on tarjolla myös ruotsinkielistä ja englanninkielistä sosionomikoulutusta. (Opintopolku.fi b; Opintopolku.fi c; Opintopolku.fi d; Opintopolku.fi e.)

Sosiaali-, terveys-, ja kasvatustieteiden koulutusta on pääkaupunkiseudulla tarjolla runsaasti. Tämänkaltaisessa tutkielmassa en kuitenkaan pysty huomioimaan kuin rajallisen määrän koulutuksia, minkä vuoksi rajaan tarkastelun eniten lähihoitaja- ja sosionominimikkeellä Helsingissä sosiaali-, terveys- ja kasvatustieteiden sekä kasvatustieteen kandidaatteja varhaiskasvatukseen kouluttaviin koulutusohjelmiin. Koska keskityn tutkimaan suomenkielisissä päiväkodeissa työskentelevien kasvattajien kokemuksia ja näkemyksiä, rajaan myös koulutusohjelmat suomenkielisiin. Rajauksen vuoksi tutkielmani ei tarjoa yleistystä varhaiskasvatukseen ammattilaisia kouluttavien koulutusohjelmista. Koska koulutusta tarjotaan Helsingissä, koulutusohjelmilla voi kuitenkin olla valtakunnallisesti suunnannäyttäjän rooli. Helsingiläinen Diakoniamattikorkeakoulu on toiminut yhteistyössä Tasa-arvoisen varhaiskasvatus hankkeiden kanssa jo vuosien ajan (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus 2018; Marttila & Katainen 2016, 8).

Kartoitin ensin oppilaitosten koulutusohjelmien opetussuunnitelmia selvittääkseni, viitataan niissä sukupuolten tasa-arvoon, sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen tai sukupuolen moninaisuuteen. Myös opetussuunnitelmia tutkiessani tein Helakorven tekemää opetussuunnitelma-kartoitusta mukailevan koulutusohjelmakartoituksen (ks. Heikkinen ym. 2011, 55). Hain kunkin koulutusohjelman opetussuunnitelmien kurssien tai tutkinnon osien nimistä sekä kuvauksista käsitteitä ”sukupuolten tasa-arvo”, ”sukupuoli”, ”moninaisuus” ja ”seksuaalisuus”.

Koulutusohjelmakartoitusta tarkentaakseni haastattelin sähköpostitse oppilaitosten koulutusohjelmien edustajia (ks. liite nro. 4 sähköpostihaastattelu). Kartoitin haastattelulla kunkin koulutusohjelman sukupuolen moninaisuutta ja sukupuolisensitiivistä kasvatusta käsittelevää opetusta. Pyysin lisäksi tietoja koulutusohjelmien sukupuolten moninaisuutta ja sukupuolisensitiivistä kasvatusta käsittelevästä menneestä opetuksesta sekä opetuksen tulevaisuudesta. Analysoin myös koulutusohjelmakartoituksesta saamaani aineistoa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016) mukaista sukupuolisensitiivistä kasvatusta sekä muuta sukupuolisensitiivisen kasvatuksen kannalta olennaista tutkimusta vasten. On muistettava, että myös koulutusohjelmien edustajilla on paine vastata siten, että haastattelijä näkee varhaiskasvatuksen tasa-arvotyön myönteisessä valossa (ks. Hirsjärvi 2010a, 206–207).

3.3 Eettinen pohdinta

Koulutusohjelmien edustajien haastatteluja tehdessäni havaitsin, etten ollut ilmaissut selkeästi, että haastattelut tulevat osaksi tutkielmaani. On kuitenkin tärkeää, että tutkimukseen osallistuvat henkilöt tietävät, että he ovat mukana tutkimuksessa (Hirsjärvi 2010d, 25). Lähetin koulutusohjelmien edustajilta saamani vastaukset ne sujuvaan muotoon kirjoitettuani heidän tarkistettavakseen saadakseni varmuuden siitä, että olin tulkinut heidän antamansa vastaukset oikein ja että tietoja saa tutkielmassa käyttää. Jätin myös vastaajien nimet haastatteluista pois, jotta vastaajat voivat säilyttää anonymiteettinsä. Myös kyselyyn vastanneiden anonymiteetti oli tärkeää säilyttää, enkä sen vuoksi pyytänyt kyselyssä vastaajia antamaan liian yksityiskohtaisia tietoja itsestään. En myöskään käyttänyt tulosten esittelyssä sellaisia avokysymysten vastausten kohtia, joista vastaajan voisi tunnistaa tai liittää hänen antamaansa vastaukseen.

Tehtäessä tutkimusta Helsingin kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla, vaaditaan tutkimukseen tutkimuslupa. Anoin tutkimuslupaa ja lupa myönnettiin lokakuussa 2018. Tutkielma täyttää Helsingin kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimialan tutkimusluvan edellytykset ja siten täyttää myös tutkimuslupaan vaadittavat eettiset periaatteet.

Kyselyyn sisältyy myös muita eettisiä kysymyksiä. Varhaiskasvatuksessa työskentelevät ovat hyvin kiireisiä (Ylitapio-Mäntylä 2012, 58), jolloin kaikki arkityön lisäksi tehtävä työ kuormittaa vastaajia entisestään. Pyrin keventämään kuormitusta niin selkeällä ja lyhyellä kyselyllä, kuin mahdollista. Vastaajilla oli myös mahdollisuus kieltäytyä vastaamasta kyselyyn.

Eettisen ongelman aiheutti myös kyselyssä tarjottujen työnimikkeiden puutteellisuus. Helsingin varhaiskasvatuksessa työskentelee 267 erityisavustajaa, mutta en ollut tarjonnut erityisavustajan työnimikettä vastausvaihtoehdoksi. Vaikka työnimikettä koskevassa kysymyksessä oli myös avovastausmahdollisuus, ovat erityisavustajat voineet kokea, että työnimikkeen puuttuessa kyselyä ei ole suunnattu heille. Tämä mahdollinen ulossulkemisen kokemus ei myöskään tarjoa tilaa erityisavustajien äänen kuulumiselle.

On lisäksi muistettava, että kaikkien päiväkodeissa työskentelevien suomenkielen taito ei ole yhtä hyvä kuin suomea äidinkielenään puhuvien. Vuonna 2017 Helsingin kaupungin työnteki-

jöistä 6,4 prosenttia oli muita kuin suomen- tai ruotsinkielisiä (Helsingin kaupunki). Luultavasti kysymykset eivät siis ole yhtä selkeitä kaikille vastaajille. On mahdollista, että kyselyn kielen vaativaksi kokevat eivät vastaa kyselyyn. Se voi osaltaan myös laskea vastausprosenttia. Tämän laajuisessa tutkielmassa en kuitenkaan voi huomioida kaikkia niitä vastaajia, joiden suomen kielen taito ei ole riittävä kyselyyn vastaamiseksi. Tällöin kaikkien halukkaiden ääni ei pääse kuuluville, mikä on selvä eettinen ja tutkielmassani ratkaisematon ongelma.

4 ANALYYSI JA TULOKSET

Analysoin ja esittelen ensin Helsingin varhaiskasvatuksen sukupuolten tasa-arvotyökartoituksen ja sen jälkeen kyselyn vastaukset. Kyselyn vastauksista käsittelen ensin tulokset siitä, ovatko vastaajat saaneet koulutusta Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016) mukaisiin sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osa-alueisiin. Tarkastelen myös, ovatko vastaajat osallistuneet vapaaehtoiseen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016) mukaiseen sukupuolisensitiivistä kasvatusta tai sukupuolen moninaisuutta käsittelevään koulutukseen sekä ovatko he perehtyneet itsenäisesti sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen. Tämän jälkeen käsittelen vastaajien kokemuksta, millä alueilla he tarvitsevat lisää koulutusta voidakseen toteuttaa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016) mukaista sukupuolisensitiivistä kasvatusta sekä mistä vastaajien mielestä koulutus tulisi saada. Tarkastelen myös, miten tärkeänä vastaajat pitävät aiheeseen liittyvää koulutusta. Lopuksi käsittelen kyselyn avokysymysten vastauksissa esitettyjä sukupuolisensitiivistä kasvatusta ja siihen liittyvää koulutusta koskevia toiveita ja ajatuksia sekä niitä vastaajien myönteisiä kokemuksia, miten saatu koulutus on auttanut heitä vahvistamaan heidän sukupuolisensitiivistä kasvatusotettaan. Luvun lopuksi analysoin ja esittelen koulutusohjelmakartoituksen tulokset.

4.1 Helsingin kasvatuksen ja koulutuksen toimialan varhaiskasvatuksen sukupuolten tasa-arvotyökartoitus: edistystä ja satunnaista koulutusta

Kartoitin Helsingin kaupungin varhaiskasvatuksen sukupuolten tasa-arvotyötä analysoimalla Helsingin kaupungin varhaiskasvatuksen ja muita aiheen kannalta olennaisia internetsivuja. Lisäksi haastattelin Helsingin kaupungin varhaiskasvatuksen edustajaa sähköpostitse.

Helsingin kaupungin internetsivuilla on listattu Helsingin kaupungin 100 tasa-arvotekoa, joista 80. on tasa-arvotoimikunnan tutustumisen tasa-arvon edistämistyöhön varhaiskasvatuksessa (Maidell 2017, 6). Haastateltava kertoi, että varhaiskasvatuksen sukupuolten tasa-arvotyön edistäminen tarkoittaa Helsingin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattua sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamista. Sukupuolten tasa-arvotyö on siis Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016) ja varhaiskasvatustyön mukaista varhaiskasvatustyötä.

Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma on sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osalta sisällöllisesti varsin samanlainen kuin Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2016). Varhaiskasvatussuunnitelman mukaan sukupuolten tasa-arvo nähdään kaikkien ihmisten perusoikeutena ja yhteiskunnallisena perusarvona. Varhaiskasvatuksen todetaan olevan sukupuolisensitiivistä. Toimintakulttuuria kehittäessään työyhteisön on pohdittava, miten se puheissaan, eleissään, teoissaan ja toimintatavoissaan ilmaisee sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyviä asenteita. Jokaisella lapsella on oltava mahdollisuus taitojensa kehittämiseen ja valintojen tekemiseen sukupuolesta riippumatta. Lasten kanssa pyritään tarkastelemaan sukupuolten ja perheiden moninaisuutta. (Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 8–9, 31, 40.) Haastateltava kertoi, että sukupuolisensitiivisen kasvatuksen käytännön toteutusta ei ole kartoitettu tai tutkittu.

Haastateltava mainitsi, että Helsingin varhaiskasvatusvirastolle laadittiin vuosille 2013–2017 palvelujen tasa-arvosuunnitelma. Siinä varhaiskasvatukselta edellytettiin sekä sisällöllistä että rakenteellista sukupuolten tasa-arvon tukemista. Tällä hetkellä vastaavanlaista suunnitelmaa ei ole olemassa, mutta sellainen laadittaessa, se on koko kasvatuksen ja koulutuksen toimialan tasa-arvosuunnitelma. Koska tasa-arvosuunnitelmaa ei tällä hetkellä ole, on vanhan analysoimista olennaisempaa tutustua arviointikertomukseen, jonka Helsingin kaupungin tarkastuslautakunta laati vuonna 2017 sukupuolten tasa-arvon edistämisestä lasten ja nuorten palveluissa. Sen mukaan varhaiskasvatuksessa sukupuolistereotyyppien murtamiseen on pyritty esimerkiksi erilaisin koulutuksin ja kehittämishankkein, joissa henkilöstöllä on ollut mahdollisuus omien ajattelu- ja toimintakäytänteiden kriittiseen tarkasteluun. Ne päiväkodit, jotka ovat osallistuneet kehittämishankkeisiin, ovat myös edistyneet sukupuolten tasa-arvotyössä. Sukupuolten tasa-arvonäkökulma on huomioitu tila- ja materiaalisuunnittelussa esimerkiksi suku-

puolineutraalien kirjojen hankinnalla. Kuitenkin vain lähinnä rekrytoinneissa on arvioitu sukupuoli-vaikutusta. Haasteeksi nähdään alan naisvaltaisuus, jolloin miesten näkökulma varhaiskasvatuksessa on vähäinen. Myös sukupuolisidonnaisia käytänteitä todetaan olevan edelleen paljon. (Palomäki ym. 2017, 13–14.) On erittäin tärkeää huomata, että sukupuolten tasa-arvotyö on edistynyt niissä päiväkodeissa, jotka ovat osallistuneet sukupuolistereotyyppien murtamiseen pyrkiviin kehittämishankkeisiin. Sukpuolistereotyyppien murtaminen vaatii siis aktiivisia toimenpiteitä ja toimintamalleja.

Haastateltava kertoi, että syksyllä 2018 Opetushallitus järjesti tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta käsittelevän koulutuksen, johon osallistui 22 Helsingin varhaiskasvatuksen kasvattajaa. Hänen mukaansa varhaiskasvatuksessa ei ole tällä hetkellä suunnitteilla sukupuolten tasa-arvoon liittyvää koulutusta. Arviointikertomuksen mukaan hankkeet ovat kuitenkin edistäneet sukupuolten tasa-arvoa. Esimerkiksi Tasa-arvoinen varhaiskasvatus -hanke tarjoaa nimenomaan koulutusta (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus 2018), joten koulutukset ovat vaikuttavia. Koska tarkastuslautakunnan mukaan vain osa henkilöstöstä on saanut koulutusta ja osallistunut kehittämishankkeisiin (Palomäki ym. 2017, 13), olisi koulutuksille eittämättä vielä tarvetta.

Sukupuolten tasa-arvotyö on siis kirjattu tärkeimpään kasvattajien työtä ohjaavaan suunnitelmaan, Helsingin varhaiskasvatussuunnitelmaan. Kuten Palomäki ym. kuitenkin toteavat, ohjeistukset eivät yksin riitä, vaan tasa-arvoa on mielekästä tavoitella muun muassa oppimalla ja oivalluksin (2017, 8). Päiväkodeissa työskentelevien kasvattajien kiireistä työtä (Ylitapio-Mäntylä 2012, 58) kuormittaa entisestään se, että heidän edellytetään lukevan erilaisia kirjauksia ja suunnitelmia.

4.2 Kasvattajien ja johtajien kokemuksia sukupuolisensitiivistä kasvatusta koskevasta koulutuksesta ja näkemyksiä sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta

Helsingin kaupungin suomenkielisiin päiväkoteihin laatimani kyselyn perusteella näyttää siltä, että koulutus sukupuolisensitiiviseen kasvatustyöhön kasvattajien tutkintoon johtavassa koulutuksessa on vuosien saatossa lisääntynyt. Parantamisen varaa vaikuttaa kuitenkin olevan. Työnantajan tarjoama sukupuolisensitiivistä kasvatusta ja sukupuolen moninaisuutta kä-

sittelevä koulutus on vähäistä. Useat kasvattajat kokevatkin tarvitsevänsä koulutusta usealla eri sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osa-alueella. Vaikka kyselyyn vastaajat näkevät, että ensisijaisesti työnantajan tulisi tarjota koulutusta sukupuolisensitiiviseen kasvatusosaamiseen, pakollisen koulutuksen tulisi vastaajien mukaan olla nimenomaan tutkintoon johtavassa koulutuksessa.

4.2.1 Sukupuolisensitiivinen kasvatusosaaminen tutkintoon johtavan koulutuksen pohjalta

Vuosien 1978–2008 ja 2009–2018 tarkastelujaksoilla osa vastaajista ilmoittaa saaneensa tutkintoon johtaneessa koulutuksessaan koulutusta jokaiselta sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osa-alueelta ja osa ilmoittaa, ettei ole koulutusta saanut. Vuosien 2009–2018 välisenä aikana valmistuneet vastaajat on saaneet muita useammin koulutusta kaikilta tarkastelluilta alueilta (ks. Taulukko 1). Vain lasten leikkialoitteiden havaitsemiseen sukupuolisensitiivisesti ja niihin sopivalla tavalla vastaamiseen tarkastelujaksolla 1978–2008 valmistuneet ilmoittavat saaneensa useammin koulutusta kuin tarkastelujaksolla 2009–2018 valmistuneet.

Taulukko 1. Työntekijöiden tutkinnon valmistumisvuosi ja sukupuolisensitiivinen kasvatusosaaminen varhaiskasvatuksessa, N=114 (%) siten, että selittävyyden merkitsevyydet $p \leq 0.001 = ***$, $p \leq 0.01 = **$, $p \leq 0.05 = *$, $p > 0.05 =$ tyhjä.

Valitse, miten hyvin pystyt tutkintoon johtaneen koulutuksesi pohjalta... ⁵	Valmistumisvuosi 2009–2018	Valmistumisvuosi 1978–2008	p-arvo
Lasten taidot	92,6	40,9	0.027 *
Lasten valinnat	90,7	40,9	0.077
Toimintatapojen tiedostaminen	96,3	45,5	0.012 *
Sukupuolen moninaisuus	92,6	36,4	0.003 **
Perheiden moninaisuus	92,6	31,8	0.005 **
Oppimisympäristöt	94,4	31,8	0.021 *
Leikkialoitteet	98,1	36,4	0.283
Yhteensä (N)	54	60	

⁵ Kysymykset kokonaisuudessaan: 1) kannustamaan lapsia kehittämään taitoja, jotka eivät ole sukupuolistereotyyppien ja ennako-oletusten mukaisia, 2) kannustamaan lapsia tekemään valintoja, jotka eivät ole sukupuolistereotyyppien ja ennako-oletusten mukaisia, 3) tiedostamaan omista toimintatavoista (kuten teoissa, puheissa tai eleissä) sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet, 4) tarkastelemaan lasten kanssa sukupuolen moninaisuutta, 5) tarkastelemaan lasten kanssa moninaisia perheitä (kuten sateenkaari-perheitä), 6) suunnittelemaan ja kehittämään oppimisympäristöjä sukupuolten tasa-arvoa vahvistaviksi, 7) havaitsemaan lasten leikkialoitteita sukupuolisensitiivisesti ja vastaamaan niihin sopivalla tavalla. Samat kysymykset toistuvat taulukoissa 2 ja 3. Taulukon 5 kysymys kietoutuu näiden teemojen ympärille.

Tilastollisesti tarkastelujakso ei kuitenkaan ole merkitsevä toisin kuin tämän lisäksi yhtä muuta kysyttyä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osa-aluetta lukuun ottamatta kaikki muut ovat. Vuonna 1978 lastentarhanopettajaksi valmistunut vastaaja toteaaakin avokysymyksen vastauksessa: ”Opiskellessani sukupuolisensitiivisyys oli lähes tuntematon käsite.” Myös eräs vuonna 1995 valmistunut lastentarhanopettaja huomauttaa: ”Monen koulutus on hankittu jo kauan sitten ja silloin sukupuolirooli jaottelu oli arkipäivää.” Näitä ajatuksia tukee myös vuonna 2014 valmistuneen lastentarhanopettajan toteamus: ”Sukupuolisensitiivisyys on melko uusi asia varhaiskasvatuksessa.”

Kokemukset tutkintoon johtaneen koulutuksen tarjoamista välineistä eri sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osa-alueiden toteuttamiseen vaihtelevat kuitenkin paljon. Kahden vuonna 1980 opistosta lastentarhanopettajaksi valmistuneen vastaajan kokemukset tutkintoon johtaneen koulutuksen tarjoamista eväistä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamiseksi ovat lähes vastakkaiset – toinen vastaaja ilmoittaa, ettei hän pysty tutkintoon johtaneen koulutuksensa pohjalta toteuttamaan sukupuolisensitiivistä kasvatusta millään kysytyltä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osa-alueella ja toinen ilmoittaa pystyvänsä toteuttamaan sukupuolisensitiivistä kasvatusta tutkintonsa pohjalta kullakin kysytyllä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen alueella melko hyvin. Voi olla, että toinen vastaajista on suorittanut valinnaisen kurssin, jolla on käsitelty sukupuolten tasa-arvoon liittyviä kysymyksiä. Tällöin on huomattava, miten tärkeää kaikille pakollinen koulutus on.

Osa vastaajista ilmoittaa pystyvänsä toteuttamaan joitakin kysytyjä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osa-alueita keskinkertaisesti tai sitä huonommin. Siksi on tärkeää tarkastella myös sitä, kuinka moni vastaaja kokee voivansa toteuttaa kysytyjä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osa-alueita tutkinnon pohjalta riittävän hyvin, eli melko hyvin tai erittäin hyvin. Tässäkin parhaiten jokaista kysyttyä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osa-aluetta pystyvät työssään toteuttamaan vuosien 2009–2018 aikana tutkintoon valmistuneet vastaajat (ks. Taulukko 2). Vuosina 2009–2018 tutkintonsa suorittaneet kokevat, että heillä on tutkintonsa pohjalta vähiten valmiuksia tarkastella lasten kanssa sukupuolen moninaisuutta. Sen sijaan vuosien 1978–2008 aikana tutkintoon valmistuneet kokevat saaneensa vähiten valmiuksia tutkinnostaan lasten kanssa perheiden ja sukupuolen moninaisuuden tarkasteluun.

Taulukko 2. Työntekijöiden tutkinnon valmistumisvuosi ja riittävän hyvä sukupuolisensitiivinen kasvatusosaaminen varhaiskasvatuksessa, N=114 (%) siten, että selittävyyden merkitsevyystasot $p \leq 0.001 = ***$, $p \leq 0.01 = **$, $p \leq 0.05 = *$, $p > 0.05 =$ tyhjä.

Valitse, miten hyvin pystyt tutkintoon johtaneen koulutuksesi pohjalta...	Valmistumisvuosi 2009–2018	Valmistumisvuosi 1978–2008	p-arvo
Lasten taidot	68,5	48,3	0.031 *
Lasten valinnat	70,4	46,7	0.011 *
Toimintatapojen tiedostaminen	64,8	46,7	0.053
Sukupuolen moninaisuus	40,7	33,3	0.414
Perheiden moninaisuus	53,7	30,0	0.011 *
Oppimisympäristöt	50,0	35,0	0.107
Leikkialoitteet	72,2	41,7	0.001 ***
Yhteensä (N)	54	60	

Yli puolet ennen vuotta 2009 tutkintoon valmistuneista vastaajista kokee, etteivät he voi tutkintonsa antamien valmiuksien pohjalta tarkastella lasten kanssa perheiden moninaisuutta riittävän hyvin. Se onkin vuosien 2009–2018 aikana valmistuneiden kokemukseen nähden myös lähes tilastollisesti merkitsevä (**). Molempina tarkastelujaksoina valmistuneet kokevat tutkintonsa pohjalta haastavaksi myös suunnitella ja kehittää oppimisympäristöjä sukupuolten tasa-arvoa vahvistaviksi. Toisaalta erityisesti ennen vuotta 2009 valmistuneet kokevat voivansa toteuttaa tutkintonsa pohjalta montaa muutakin kysyttyä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osa-aluetta heikosti. Vuosina 2009–2018 tutkintoon valmistuneiden kokemus siitä, että he voivat tutkintonsa pohjalta riittävän hyvin havaita lasten leikkialoitteita sukupuolisensitiivisesti ja vastata niihin sopivalla tavalla, on tilastollisesti erittäin merkitsevää. Lisäksi on huomioitava, että vuosien 2009–2018 aikana tutkintoon valmistuneiden koulutus vaikuttaa tilastollisesti lähes merkitsevästi siihen, että vastaajat kokevat voivansa riittävän hyvin kannustaa lapsia kehittämään taitoja, jotka eivät ole sukupuolistereotyyppien ja ennako-oletusten mukaisia. On mahdollista, että opetus tai aiheen käsittely tutkintoon johtavassa koulutuksessa on parantunut vuosien 2009–2018 aikana lasten taitojen ja valintojen sekä perheiden moninaisuuden ja leikkialoitteiden alueilla. Eräs vuonna 1995 valmistunut lastentarhanopettaja huomauttaakin avokysymyksen vastauksessa: ”yhteiskunta on muuttunut moninaisemmaksi.” Tämän, mahdollisesti koulutusohjelmissakin vallitsevan näkemyksen mukaisesti ennen vuotta 2009 valmistuneiden koulutus ei välttämättä vastaa vuoden 2018 tarpeita.

Kiinnostavaa on myös se, miten vuosien 2009–2018 aikana lasten ja nuorten hoitoon ja kasvatukseen suuntautuneiden lähihoitajien koulutuksessa, ammattikorkeakoulun lastentarhanopettajan kelpoisuutta suorittaneiden sosionomikoulutuksessa sekä yliopistosta valmistuneiden

lastentarhanopettajien, eli kasvatustieteen kandidaattitutkinnossa on pystytty tarjoamaan koulutusta kysytyillä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osa-alueilla. Tarkastelen myöhemmin koulutusohjelmia, joissa osa kyselyyn vastanneista on saattanut opiskella.

Suurin osa vuosien 2009–2018 aikana valmistuneista lähihoitajista ilmoittaa saaneensa tutkinnossaan koulutusta sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamiseksi siinä määrin, että he pystyvät toteuttamaan viittä kysyttyä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osa-aluetta melko hyvin tai erittäin hyvin, eli riittävän hyvin (ks. Taulukko 3). Alle puolet lähihoitajatutkinnon suorittaneista vastaajista ilmoittaa voivansa tarkastella tutkintonsa pohjalta lasten kanssa sukupuolen moninaisuutta ja perheiden moninaisuutta riittävän hyvin. Eräs vuonna 2009 valmistunut lähihoitaja toteaa: ”Opiskellessani lähihoitajaksi, selkein saamani neuvo oli: ’Hoidat ensisijaisesti ihmistä. Et nuorta tai vanhaa, tyttöä tai poikaa, vaaleaa tai tummaa. Hoidat ihmistä.’”

Taulukko 3. Vuosina 2009–2018 lähihoitaja-, sosionomi- ja kasvatustieteen kandidaattitutkinnon suorittaneet ja riittävän hyvä sukupuolisensitiivinen kasvatustieteen osaaminen varhaiskasvatuksessa (%) siten, että riippuvuuden merkitsevyytasot $p \leq 0.001 = ***$, $p \leq 0.01 = **$, $p \leq 0.05 = *$, $p > 0.05 =$ tyhjä.

Valitse, miten hyvin pystyt tutkintoon johtaneen koulutuksesi pohjalta...	Lähihoitaja (lasten ja nuorten hoito ja kasvatus)	Sosionomi (varhaiskasvatuksen opinnot)	Kasvatustieteen kandidaattitutkinto (varhaiskasvatus)	p-arvo
Lasten taidot	62,5	90,0	55,6	0,219
Lasten valinnat	62,5	90,0	66,7	0,313
Toimintatapojen tiedostaminen	62,5	50,0	66,7	0,747
Sukupuolen moninaisuus	37,5	40,0	11,1	0,374
Perheiden moninaisuus	43,8	60,0	33,3	0,570
Oppimisympäristöt	62,5	40,0	44,4	0,518
Leikkialoitteet	75,0	70,0	66,7	0,897
Yhteensä (N)	16	10	9	

Myös sosionomitutkinnon suorittaneista puolet tai yli puolet kokevat pystyvänsä toteuttamaan sukupuolisensitiivistä kasvatusta tutkintonsa pohjalta viidellä kysytyllä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osa-alueella riittävän hyvin. Alle puolet sosionomivastaajista ilmoittaa voivansa tutkintonsa pohjalta tarkastella lasten kanssa sukupuolen moninaisuutta sekä suunnittelemaan ja kehittämään oppimisympäristöjä sukupuolten tasa-arvoa vahvistavaksi riittävän hyvin. Eräs

vuonna 2011 valmistunut sosionomi toteaa saaneensa koulutusta sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta sosiaalipedagogiikan peruskursseilla.

Kasvatustieteen kandidaattitutkinnon suorittaneista yli puolet ilmoittavat pystyvänsä toteuttamaan tutkintonsa pohjalta neljää kysytyistä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osa-alueista riittävän hyvin. Huomattavan moni kasvatustieteen kandidaattitutkinnon suorittanut ilmoittaa, ettei pysty tarkastelemaan tutkintonsa pohjalta lasten kanssa sukupuolen moninaisuutta tai perheiden moninaisuutta riittävän hyvin. Eräs lastentarhanopettaja toteaa avokysymyksen vastauksessa: ”oman kokemukseni mukaan etenkin lastentarhanopettajien ja kasvatustieteen kandidaatin koulutuksessa olisi tarvetta sekä lisätiedolle että asenteiden tarkastelulle” (koskien sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuutta). Kuitenkin toinen, vuonna 2013 valmistunut kasvatustieteen kandidaattitutkinnon suorittanut toteaa: ”Yleisesti lto koulutus antoi kattavan pohjan sille, miten lapsia kohdellaan tasa-arvoisesti ja miten omia oletuksiaan ja stereotypioita voi ja pitää kyseenalaistaa, vaikka koulutuksessa ei mitenkään erityisesti painotettu sukupuolisensitiivisyyttä tms.”

Eri tutkinnon suorittaneiden vastaajien kokemusten välillä ei ole tilastollista merkitsevyyttä, vaikka eroja näyttääkin olevan. Jokainen tutkintoon johtanut koulutus näyttää aineiston perusteella tarjonneen riittämättömästi välineitä sukupuolen moninaisuuden tarkasteluun lasten kanssa. Huolestuttavan usein näin on kandidaattitutkinnon kohdalla. Myöskään muita kysytyjä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osa-alueita kaikki kasvattajat eivät koe voivansa toteuttaa tutkintojensa antamien valmiuksien pohjalta riittävän hyvin. Jokaisesta edellä mainitusta eri tutkinnon suorittaneen vastaajan avokysymyksen vastauksesta käy myös ilmi, että koulutusta sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen on voitu tarjota, vaikkei aihetta käsittelevän kurssin nimessä sukupuolisensitiivisyyttä mainitakaan.

4.2.2 Työpaikan tarjoama koulutus sukupuolisensitiivisen kasvatusosaamisen tueksi

Työnantaja on tarjonnut hyvin vähän koulutusta sukupuolisensitiivisen kasvatuksen tueksi (ks. Taulukko 4). Koulutuksen käyneitä vastaajia on niin vähän, ettei ole mielekäästä arvioida sitä, miten hyvin koulutuksissa olleet kokevat voivansa toteuttaa sukupuolisensitiivisen kasva-

tuksen eri osa-alueita koulutusten pohjalta. Kuitenkin eräs vapaaehtoiseen koulutukseen osallistunut kertoo: ”Koulutus auttoi ymmärtämään miten tärkeää lapsille on puhua näistä asioista avoimesti, sillä nämä asiat tulevat arjessa esille aika usein, varsinkin isompien lasten keskuudessa.” Toinen vapaaehtoisessa koulutuksessa ollut toteaa: ”Koulutus johon osallistuin muutama vuosi sitten koski moninaisia perheitä. Oli hyvin antoisa ja mielenkiintoinen koulutus.”

Yllättäen johtajat ovat sekä käyneet useammin koulutuksissa että perehtyneet itsenäisesti internetissä sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen kuin kasvattajat (ks. Taulukko 4). Kuitenkin avokysymyksen vastauksissa muutama johtaja toteaa, että koulutus olisi tarpeellinen työntekijöille: ”Johtajan en tarvitse koulutusta itse” ja ”Työntekijöille joille aihe on vieras tai jotka kokevat tarvitsevansa uuden näkökulman ottokykyä olisi hyvä olla aiheesta koulutusta.”

Taulukko 4. Sukupuolisensitiivisyydestä työpaikkakoulutusta saaneiden ja sitä internetissä itseopiskelleiden kasvattajien ja johtajien osuus (%).

	Kasvattajat	Päiväkotien johtajat	Kaikki vastaajat (N)
Onko työpaikallasi tarjottu pakollista koulutusta, joka käsittelee sukupuolisensitiivistä kasvatusta ja/ tai sukupuolen moninaisuutta?	7,5	4,8	7,0
Oletko osallistunut työnantajan vaatimaan työpaikan ulkopuoliseen koulutukseen, joka käsittelee sukupuolisensitiivistä kasvatusta ja/ tai sukupuolen moninaisuutta?	2,2	9,5	3,5
Oletko osallistunut työpaikan sisäiseen tai ulkoiseen vapaaehtoiseen koulutukseen, joka käsittelee sukupuolisensitiivistä kasvatusta ja/ tai sukupuolen moninaisuutta?	14,0	23,8	15,8
Oletko perehtynyt itsenäisesti sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta tuotettuun materiaaliin internetissä (esim. tasa-arvoinevarhaiskasvatus.fi, youtube: tasa-arvoinen päiväkotijaksot 1–5, facebook: Tasa-arvoinen kohtaaminen päiväkodissa)?	55,9	61,9	57,0
Yhteensä (N)	93	21	114

Paljon työnantajan tarjoamiin kouluksiin osallistumista useammin vastaajat ovat itse perehtyneet sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen internetissä. Kasvattajat kertovat myös monista muista tavoista, joilla he ovat pyrkineet koulutuksen puutteessa hankkimaan tietoa sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta: ”lukemalla netistä, Voima-lehdestä, HS:stä, katsomalla tv-

ohjelmia aiheesta, keskustelemalla ajankohtaisista aiheista sekä tietysti alan kirjallisuutta lukemalla”; ”Olen opiskellut avoimessa yliopistossa sukupuolentutkimuksen perusteet, joten teoreettinen tietoisuus on avannut silmiä ja tuonut ymmärrystä arkeen”; ”Itse olen yhteydessä mm. Jani Toivolaan”; ”Itse olen hakenut tietoa - - keskustelemalla sateenkaariperheiden vanhempien kanssa sekä Diakin lehtorin kanssa sosionomiopiskelijoiden ohjaustilanteissa.”

Vastaajista 89, eli 78,1% ilmoittaa tarvitsevansa koulutusta ainakin yhdellä kysytyllä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osa-alueella. Erityisesti kasvattajat kokevat tarvitsevansa koulutusta lasten kanssa sukupuolen moninaisuuden ja perheiden moninaisuuden tarkasteluun (ks. Taulukko 5). Johtajat kokevat tarvitsevansa koulutusta ensisijaisesti lasten kanssa sukupuolen moninaisuuden tarkasteluun sekä oppimisympäristöjen suunnitteluun ja kehittämiseen sukupuolten tasa-arvoa vahvistavaksi. Kaikkien vastaajien keskuudessa koulutusta koetaankin tarvittavan juuri kyseisillä kolmella sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osa-alueella. Yli puolet vuosina 1978–2008 ja 2009–2018 tutkintoon valmistuneista sekä vuosina 2009–2018 lähiohittajiksi (lasten ja nuorten hoito ja kasvatusta), sosionomeiksi (varhaiskasvatusta opinnot) sekä kasvatustieteen kandidaattitutkintoon (varhaiskasvatusta) valmistuneista kokee, etteivät he pysty tutkintoon johtavan koulutuksensa pohjalta keskustelemaan melko hyvin tai erittäin hyvin sukupuolen moninaisuudesta lasten kanssa. Erityisesti tähän sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osa-alueeseen he kokevat tarvitsevansa lisäkoulutusta.

Taulukko 5. Kasvattajien ja johtajien sukupuolisensitiivisen kasvatuksen koulutustarve sukupuolisensitiivisen kasvatuksen eri osa-alueilla (%).

Koetko, että tarvitsisit lisää koulutusta jollakin sukupuolisensitiivisen kasvatuksen alueella?	Kasvattajat	Päiväkotien johtajat	Kaikki vastaajat (N)
Lasten taidot	37,6	23,8	35,1
Lasten valinnat	35,5	33,3	35,1
Toimintatapojen tiedostaminen	51,6	33,3	48,3
Sukupuolen moninaisuus	66,7	47,6	63,2
Perheiden moninaisuus	62,4	33,3	57,0
Oppimisympäristöt	57,0	47,6	55,3
Leikkialoitteet	43,0	38,1	42,1
Jollain muulla alueella	14,0	4,8	12,3
Yhteensä (N)	93	21	114

Koulutusta ja tietoa ilmoitetaan tarvittavan tarjottujen sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osa-alueiden lisäksi muillakin sukupuolisensitiivisen kasvatuksen alueilla. Koulutusta kaivataan

binäärisen sukupuolijärjestelmän ulkopuolella olevista ja transihmisistä sekä heidän kohtaamisestaan, erilaisista seksuaalisista suuntautumisista, sateenkaariperheistä ja heidän tarpeidensa huomioimisesta. Nämä teemat ovatkin osa lasten kanssa sukupuolen ja perheiden moninaisuudesta keskustelua. Niitä koskeva koulutustarve on suurin. Myös tietoa mallioppimisesta erilaisissa perheissä kaivataan. Muutama vastaaja kaipaa myös psykologista ja neuro psykologista tietoa sukupuolen moninaisuutta ja sukupuolisensitiivistä kasvatusta taustoittamaan. Välineitä kaivataan myös siihen, miten kohdata huoltajia, joilla ei ole ymmärrystä sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta ja joilla on ennakkoluuloja sitä kohtaan. Lisäksi avokysymyksen vastauksissa esitetään koulutustarve sukupuolisensitiivisyyden opettamisesta lapsille. Tämä onkin kriittisen pedagogiikan tavoitteiden mukaista. Sen pyrkimyksenä on saada myös oppilaat tietosiksi siitä, että epäoikeudenmukaiset olosuhteet ovat historiassa ihmisen aikaansaamia, jolloin ihminen voi myös muuttaa niitä (Darder ym. 2009, 11). Myös sukupuolisensitiivisessä kasvatuksessa kasvattaja voi tarjota lapselle välineitä huomata epätasa-arvoistavia toimintatapoja ja ratkaista niitä (Paumo 2012, 141, 148).

4.2.3 Koulutukseen liittyviä näkemyksiä ja muita ajatuksia sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta

Yli puolet vastaajista näkee työnantajan parhaana tahona tarjoamaan koulutusta sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen (ks. Taulukko 6). Tutkintoon johtavan koulutuksen ja työnantajan tarjoaman koulutuksen lisäksi seitsemän vastaajaa näkee molemmat yhtä tärkeiksi kouluttajiksi: ”Kummankin, jotta ammattiin valmistuvilla se olisi koulutuksessa ja myös nykyiset työntekijät saisivat koulutusta ainakin halutessaan.”

Taulukko 6. Paras taho kouluttamaan sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen (%)

	Tutkintoon johtavan koulutuksen	Työnantajan tarjoaman koulutuksen	Jonkin muun
Minkä tahon näet parhaaksi tarjoamaan tietoa tai koulutusta kasvattajille sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamiseksi?	34,2	51,8	16,0
Yhteensä (N)	114	114	114

Tarjottujen vaihtoehtojen lisäksi parhaiksi kouluttajiksi ehdotetaan Setaa, Setan alaisia järjestöjä, Naisasialiitto Unionia ("Unioni"), aiheeseen perehtyneitä asiantuntijoita, sateenkaariperheiden edustajia sekä työnhajausta. Yksi vastaaja ehdottaa itseopiskelua.

Suurin osa vastaajista (80,7%) pitää tärkeänä, että sukupuolisensitiivisyyttä ja sukupuolen moninaisuutta käsittelevät opinnot ovat kasvattajaksi opiskelevan tutkintoon johtavassa koulutuksessa osa pakollisia opintoja (ks. Taulukko 7). Myös avokysymyksen vastauksissa tuetaan tätä näkemystä. Eräs vastaaja toteaa, että koulutus osana tutkintoon johtavaa koulutusta tukisi sukupuolisensitiivisen kasvatusotteen muotoutumista osaksi kasvattajan ammatti-identiteettiä. Sen sijaan sukupuolisensitiivisyyttä ja sukupuolen moninaisuutta käsitteleviä opintoja ei pidetä kasvattajaksi opiskelevan tutkintoon johtavassa koulutuksessa osana vapaaehtoisia opintoja yhtä tärkeinä (62,2%). Työpaikalla sukupuolisensitiivisyyttä ja sukupuolen moninaisuutta käsittelevää koulutusta tulisi vastaajien mukaan mieluummin tarjota vapaaehtoisena (77,2%) kuin pakollisena (57,9%) koulutuksena.

Taulukko 7. Sukupuolisensitiiviseen kasvatusosaamiseen ja sukupuolen moninaisuudesta kouluttaminen tutkintoon johtavassa koulutuksessa ja työnantajan tarjoamana koulutuksena (%)

6	Erittäin tärkeänä	Melko tärkeänä	Jonkin verran tärkeänä	En kovin tärkeänä	Sitä ei pitäisi käsitellä lainkaan
Tutkintoon johtavassa koulutuksessa pakollisissa opinnoissa	46,5	34,2	15,8	2,6	0,9
Tutkintoon johtavassa koulutuksessa vapaaehtoisissa opinnoissa	33,3	28,9	33,3	2,6	1,8
Työnantajan tarjoamana pakollisena koulutuksena	24,6	33,3	31,6	9,6	0,9
Työnantajan tarjoamana vapaaehtoisena koulutuksena	44,7	32,5	17,5	3,5	1,8
Yhteensä (N)	114	114	114	114	114

⁶ Kysymykset: 1) Miten tärkeänä pidät sitä, että sukupuolisensitiivisyyttä ja sukupuolen moninaisuutta käsittelevät opinnot ovat kasvattajaksi opiskelevan tutkintoon johtavassa koulutuksessa osa pakollisia opintoja? 2) Miten tärkeänä pidät sitä, että sukupuolisensitiivisyyttä ja sukupuolen moninaisuutta käsittelevät opinnot ovat kasvattajaksi opiskelevan tutkintoon johtavassa koulutuksessa osa vapaaehtoisia opintoja? 3) Miten tärkeänä pidät sitä, että työnantaja tarjoaa pakollista koulutusta, joka käsittelee sukupuolisensitiivisyyttä ja sukupuolen moninaisuutta? 4) Miten tärkeänä pidät sitä, että työnantajasi tarjoaa vapaaehtoisesta koulutusta, joka käsittelee sukupuolisensitiivisyyttä ja sukupuolen moninaisuutta?

Työpaikan tarjoamaa pakollista koulutusta tukevat myös muutamat avokysymysten vastaukset. Eräs vastaaja ehdottaa työnantajaa tarjoamaan pakollista koulutusta vain sitä tarvitseville. Kaikille pakollinen koulutus ei näkemyksen mukaan siis olisi tarpeellista. Pari vastaajaa ilmoittaa avokysymyksen vastauksessa työnantajan tarjoaman vapaaehtoisen koulutuksen olevan riittävää.

Koulutusta pidetään joka tapauksessa tärkeänä. Eräs vastaaja toteaa: ”jatkuva kouluttautuminen ja asialle ajan antaminen ovat tärkeitä arvovalintoja.” Koulutuksen toivotaan olevan monipuolista ja silmiä avaavaa. Sitä myös toivotaan enemmän ja säännöllisesti. Lisäksi toiveena on keskusteleva ja osaamista jakava koulutus. Eräs johtaja esittää, että kasvattajat voisivat jakaa koulutuksessa hyviä käytäntöjä. Ehdotusta tukee erityisesti Helsingin kaupungin tarkastusviraston arviointimuistiossa esitetty näkemys, jonka mukaan kasvattajien oppimalla ja oivalluksin saama tieto on hedelmällisin tapa pyrkiä sukupuolten tasa-arvotavoitteeseen (Palomäki ym. 2017, 8). Osa vastaajista kuitenkin näkee, että koulutus olisi kohdennettava niille, jotka ovat sen tarpeessa. Näin ollen kaikkien ei nähdä koulutusta tarvitsevan, vaan joillakin kasvattajilla on jo työssään sukupuolisensitiivinen kasvatusote. Eräs johtaja kiittelee kasvattajia heidän osoittamastaan kiinnostuksesta aiheita kohtaan ja toteuttamastaan sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta.

Muutama vastaaja painottaa myös työnantajan ja johtajien vastuuta kasvattajien sukupuolisensitiivisen kasvatusosaamisen tukemisessa. Osa vastaajista kokee, ettei heillä ole riittävän selvää käsitystä siitä, mitä työnantaja kasvattajilta odottaa, kun heidän odotetaan toteuttavan sukupuolisensitiivistä kasvatusta. Eräs vastaaja kokee jääneensä aiheen kanssa yksin ja kouluttautuvansa, jos ehtii. Yhdessä avokysymyksen vastauksessa ehdotetaan, että aiheita käsiteltäisiin päiväkodin tai päiväkotien pedagogiikan kehittämistilaisuudessa (”tästäähän voisi tehdä vaikka yhden peda-verkostotapaamisen”). Osa kasvattajista vaikuttaa siis kokevan, että heidän on toteutettava sen kaltaista kasvatusta, jonka sisällöstä he eivät ole aivan varmoja. Tähän he kaipaavat työnantajan tukea. Kyselyn vastausten perusteella työnantajan tarjoama koulutus on riittämätöntä.

Johtajat esittävät näkemyksiään myös koulutuksesta ja kasvattajien sukupuolisensitiivisestä kasvatusosaamisesta omasta näkökulmastaan. Koulutuksia koetaan olevan jo niin paljon, ettei kaikkien uskota menevän koulutuksiin. Kasvattajien nähdään kuitenkin tarvitsevan tukea, sillä jotkut vanhemmat toivovat sukupuolisensitiivistä kasvatusta, mutta kasvattajilla ei ole riittä-

västi välineitä sen toteuttamiseksi. Erilaisia kasvattajille tarkoitettuja koulutuksia vaikuttaa siis olevan paljon. Voi olla haastavaa löytää runsaan koulutustarjonnan seasta kasvattajien sukupuolisensitiivistä kasvatusta parhaiten tukevat koulutukset.

Osa vastaajista näkee myös vapaamuotoiset keskustelut työyhteisön sisällä hyödylliseksi tavaksi edistää sukupuolisensitiivistä kasvatusta: ”Sekä tiedon saanti että arvokeskustelu auttavat tiedostamaan omia asenteita sekä tukevat kasvatustyössä.” Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa työntekijöitä kehoitetaan keskustelemaan tasa-arvoon liittyvistä asenteista sekä pohtimaan sukupuolta ja sen moninaisuutta koskevien asenteiden näyttäytymistä (2016, 30).

Pelkkään keskusteluun nojaava tiedon ja ajatusten jakaminen ei kuitenkaan riitä. Avokysymyksen vastauksista näkyy, että käsitykset sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta ja sukupuolisensitiivisyydestä vaihtelevat. Yhtäältä sukupuolisensitiivisyys nähdään ihmisoikeusasia ja henkilökohtaisena kaikille, mutta toisaalta muistutetaan, että kaikki lapset eivät halua olla henkilöitä, vaan tyttöjä ja poikia. Eräs vastaaja esittää koulutukseen liittyvän toiveen: ”opetus ei olisi saarnaa siitä, että tyttöjä ei saa sanoa tytöiksi eikä poikia pojiksi.” Eräessä vastauksessa huomautetaan, että sukupuolisensitiivisyys ja sukupuolineutraalius sekoitetaan keskenään liian usein. Käsitysten moniaisuus osoittaa sen, että koulutukselle olisi tarvetta, jotta kasvattajilla olisi yhteinen ymmärrys siitä, mitä sukupuolisensitiivinen kasvatusta on ja miten sitä voidaan yhdessä toteuttaa. Eräessä avokysymyksen vastauksessa todetaan, että moni ei tiedä, mitä sukupuolisensitiivisyydellä tarkoitetaan.

Suurin osa vastaajista kokee tarvitsevansa koulutusta ainakin yhdellä kysytyllä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osa-alueella ja pitää tutkintoon johtavaa tai työnantajan tarjoamaa pakollista tai vapaaehtoista koulutusta sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen tärkeänä tai erittäin tärkeänä. Silti kyselyyn on vastannut yksi sellainen vastaaja, jonka mukaan koulutusta sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen ei tulisi tarjota tutkintoon johtavassa koulutuksessa eikä työpaikalla lainkaan. Hän näkee tärkeänä sen kaltaisen koulutuksen, jossa kerrotaan: ”miten vahingollista on lapselle, että hänen sukupuoleensa puututaan eikä anneta rauhaa kasvaa omassa seksuaalisuudessa.” Psykiatri Jari Sinkkonen olisi vastaajan mukaan hyvä kouluttaja. On huolestuttavaa, että vuonna 2007 valmistuneen lastenhoitajan käsitys sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta on lasta vahingoittava. Vaikka koulutuksella ei välttämättä pystytä opettelijoiden arvoja ja asenteita muuttamaan, syntyy väistämättä epäily, onko vastaajan tutkinnossa käsitelty lainkaan sukupuolisensitiivistä kasvatusta.

Yllättävän usein avokysymyksen vastauksessa korostuu kasvattajien turhautuminen siihen, että päiväkotien tai kaikkien kasvattajien kasvatustyö ei ole sukupuolisensitiivistä. Turhautumisen voi tulkita viestivän siitä, että vastaajat pitävät sukupuolisensitiivistä kasvatusta tärkeänä. Eräs vastaaja toteaa: ”Tylyhteisössäni on totaalisen sivistymättömiä ihmisiä. Heidät pitäisi pakkokouluttaa tai pikemmin pakkoaivopestä nykyaikaan.” Muutamat vastaajat näkevät, että erityisesti vanhemmilla kasvattajilla on puutteita sukupuolisensitiivisessä kasvatusosaamisessa: ”Varsinkin hieman vanhemmilla kasvattajilla tuntuu usein olevan sukupuolittuneet stereotypiat ja toimintatavat vahvassa.” Voikin siis perustellusti kysyä, miten hyvin vuosikymmeniä sitten tutkinnon suorittaneet voivat tutkintonsa pohjalta sukupuolisensitiivistä kasvatusta toteuttaa. Eräs vastaaja toteaa: ”nuoremmille sukupuolisensitiivinen ajattelu on huomattavasti tutumpaa kuin vanhemmille sukupolville.” Parissa vastauksessa kerrotaan, että jotkut kasvattajat vähättelevät sukupuolisensitiivistä kasvatusta ja että aiheelle saatetaan jopa naureskella. Vaikka sukupuolisensitiivisessä kasvatuksessa on puutteita, nähdään, että osaaminen on myös parantunut. Vastauksista ilmenevät räikeätkin erot työntekijöiden sukupuolisensitiivisen kasvatusosaamisen välillä voivat johtua koulutuksesta ja sen puutteesta. Kuten Palomäki ym. toteavat, kehittämishankkeisiin osallistuneissa päiväkodeissa on edistytty sukupuolten tasa-arvotyössä (2017, 13).

Kasvatustyön lisäksi ongelmana nähdään se, että osa kasvattajina työskentelevistä lesboista ja homoista joutuu sukupuolisensitiivisyyteen liittyvien negatiivisten asenteiden vuoksi salaamaan seksuaalisen suuntautumisensa tai vaihtamaan alaa. Tämä on erittäin ongelmallista myös työnteon näkökulmasta, sillä tiedetään, että ne sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat työntekijät, jotka voivat ilmaista vapaasti identiteettiään työpaikalla, ovat seksuaalisen suuntautumisensa piilottavia sitoutuneempia työhönsä ja kokevat työnsä tyydyttävämmäksi. Seksuaaliseen orientaatioon kohdistuvaa vakavaa syrjintää kokevilla on myös negatiivisempi asenne työhönsä. (Bell, Özbilgin, Beauregard, Sürgevil, 2011, 133–134.) Tällöin inhimillisen kärsimyksen lisäksi myös koko työyhteisö kärsii negatiivisten asenteiden vuoksi. Sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen kietoutuvat asenteet voivat siis heijastua työpaikalla muuhunkin kuin kasvatukseen.

Muutamat vastaajat toteavat ymmärtävänsä pintapuolisesti sukupuolisensitiivisen kasvatuksen tärkeyden, mutta eivät ole vielä omaksuneet sukupuolisensitiivisyyttä osaksi omaa kasvatusorientaatiotaan tai kokevat tarvitsevansa lisää keskustelua omien tiedostamattomien käsitysten ja oletusten havaitsemiseksi. Eräs vastaaja toteaa: ”tärkeitä asioista tässä ajassa, mutta itselle

ajatukset vielä vieraita.” Tämä ilmaisee heräävää motivaatiota aiheen ymmärtämiseksi, jolloin maaperä koulutukselle olisi otollinen. Vastauksesta voi kuitenkin myös päätellä, että jos sukupuolisensitiivisyyden voi nähdä tärkeäksi tässä ajassa, niin aiemmin sitä ei ole pidetty tärkeänä tai sellaista kasvatuksen orientaatiota ei ole ollut olemassa. Tämäkin kommentti aikaansaa epäilyksiä, miten hyvin vuosikymmeniä sitten tutkinnon suorittaneet kasvattajat voivat tutkintonsa pohjalta toteuttaa sukupuolisensitiivistä kasvatusta arkityössään.

On hyvin tärkeää, että kasvattajat tiedostavat, miksi sukupuolisensitiivistä kasvatusta toteutetaan. Muutoin sukupuolisensitiivistä kasvatusta on vaikea toteuttaa luontevana kasvatuksen orientaationa. Sukupuolisensitiivisen kasvatusosaamisen perusteluiksi esitetään muun muassa perheiden näkemys ja toive sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta keskeisimpänä osana päiväkodin työtä. Tietoisuuden lisääntymisen seurauksena sateenkaariperheiden kohtaaminen koetaan myös luontevampana ja sateenkaariperheiden lasten kanssa keskustelut helpompina. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa todetaan, että kasvattajien onkin pystyttävä keskustelemaan lasten kanssa myös perheiden moninaisuudesta (2016, 44).

Vaikuttaa siltä, että keskeistä kasvattajan motivaation heräämiseksi sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamiseen on se, että hän tiedostaa sukupuolisensitiivisen kasvatuksen palvelevan lapsen etua ja yksilöllisyyttä: ”Jokaisella lapsella lupa olla lapsi omassa persoonassaan huolimatta sukupuolesta.” Vaikka kaikki vastaajat eivät koe sukupuolisensitiivistä kasvatusorientaatiota tärkeänä, eikä kaikista vastauksista ole helppo tulkita vastaajan ymmärrystä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen tarpeellisuudesta, välittyy useista vastauksista nimenomaan lapsen etu: ”Tärkeintä että lapset saavat olla lapsia.” Koska useat kasvattajat korostavat lapsen etua, on kielteisesti tai varauksella sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen suhtautuvat kasvattajat perusteltua vakuuttaa sukupuolisensitiivisen kasvatuksen tärkeydestä juuri lapsen edulla. Siitähän sukupuolisensitiivisessä kasvatuksessa on paljolti kyse.

Osa vastaajista jakaa myönteisiä esimerkkejä siitä, miten heidän saamansa koulutus on auttanut heitä vahvistamaan sukupuolisensitiivistä otetta kasvatustyössään. Koulutus näyttää tarjonneen välineitä erityisesti omien ajatusten ja stereotyyppien tiedostamisessa sekä lasten yksilöllisyyden huomioimisessa. Eräs vastaaja kertoo kiinnittävänsä aiempaa enemmän huomiota siihen, miten hän puhuu työkavereilleen. Koulutus on tarjonnut myös välineitä asioiden sanoittamisessa ja nimeämisessä sekä siinä, ettei asioita kategorisoida sukupuolen perusteella. Eräs vastaaja kertoo saaneensa koulutuksesta välineitä muuttaa päiväkodin fyysiseen ympä-

ristöön liittyvän sukupuolittavan käytännön. Käytännön purkaminen vaati kiivaan keskustelun työyhteisössä, mutta muutos saatiin aikaan. Tämä on erinomainen esimerkki siitä, miten kaikkien kasvattajien kouluttaminen sukupuolisensitiivisen kasvatuksen ammattilaisiksi on tärkeää. On epäilemättä raskasta olla työyhteisössä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen tienraivaaja, jos koko työyhteisöllä ei ole välinteitä ja ymmärrystä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen merkityksestä ja toteuttamisesta. Koulutuksesta jaetut hyvät kokemukset osoittavat erityisesti kasvattajien tietoisuuden heräämistä, mahdollisuutta asioiden sanoittamiseen ja lasten yksilöllisyyden huomioimiseen.

4.3 Koulutusohjelmakartoituksen analyysi ja tulokset: opintoja sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta vapaaehtoisesti ja vähän pakostakin

Kolme tarkastelemaani varhaiskasvatuksen henkilöstöä kouluttavaa koulutusohjelmaa tarjoaa opintoja sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta tai aihetta sivutaan käsittelemällä sukupuolittavia käytänteitä. Erityisesti vuosina 2009–2018 valmistuneiden kyselyyn vastanneiden vastaukset osoittavat, että opintoja on tarjolla. Vaikka kursseilla tai tutkinnon osissa ei välttämättä käytetä sukupuolisensitiivisyyden käsitettä, jokaisen koulutusohjelman opetussuunnitelmassa on jonkinlaisia viittauksia sukupuolisensitiivisen kasvatuksen tai sukupuolen moninaisuuden opiskeluun. Myös kyselyn avokysymyksen vastauksissa osa vastaajista kertoi, että opintoja sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta on tarjottu, vaikka kurssien nimissä tai kursseilla ei ole mainittu sukupuolisensitiivisyyden käsitettä. Sukupuolisensitiivisen kasvatuksen opinnot ovat tarkastelemissani koulutusohjelmissa osin pakollisia, mutta suurelta osin valinnaisia. Oppilaitosten varhaiskasvatusalan kouluttajien haastattelujen perusteella jokaisessa koulutusohjelmassa sukupuolisensitiivisen kasvatuksen opinnot ovat osa opintoja myös tulevaisuudessa. Seuraavaksi erittelen seikkaperäisemmin koulutusohjelmien sisältöjä ja haastatteluissa oppilaitosten edustajien näkemyksiä.

4.3.1 Stadin ammatti- ja aikuisopiston sukupuolisensitiivisen kasvatuksen opetusta paljolti pakosta, mutta keskeisesti pyydettyäessä

Stadin ammatti- ja aikuisopiston sosiaali- ja terveystieteiden perustutkinnon tutkinnon osia tarkasteltaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota lasten ja nuorten hoidon ja kasvatuksen osaamisalaa opiskelevien sukupuolisensitiivisen kasvatusosaamisen tukemiseen, sillä valmistuttuaan he voivat toimia lastenhoitajina (Ammattinetti, 2018a). Lasten ja nuorten hoidon ja kasvatuksen osaamisalaa opiskelevien onkin suoritettava muutamia pakollisia tutkinnon osia⁷, joissa käsitellään sukupuolisensitiivisyyttä tai sukupuolitietoisuutta sekä seksuaalisuuden ja perheiden moninaisuutta. (Sosiaali- ja terveystieteiden perustutkinnon perusteet 2018, 23–24, 140–141, 149–150). Lisäksi heillä on mahdollisuus suorittaa valinnainen tutkinnon osa⁸, joka käsittelee perheiden moninaisuutta (Sosiaali- ja terveystieteiden perustutkinnon perusteet 2018, 73). Myös muille osaamisaloille suuntautuvien opiskelijoiden on mahdollista suorittaa mainittuja tutkinnon osia valinnaisina opintoina. Heillä voi kuitenkin olla myös pakollisina sellaisia tutkinnon osia, jotka käsittelevät Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016) mukaisia sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osa-alueita. (Sosiaali- ja terveystieteiden perustutkinnon perusteet 2018, 1–9).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kasvattajien edellytetään pohtivan, miten he puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa ilmaisevat sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyviä asenteita. Lisäksi lasten kanssa pyritään tarkastelemaan sukupuolen ja perheiden moninaisuutta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 30, 44.) Tutkinnon osien kuvausten perusteella näyttää siltä, että ainakin näitä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016) mukaisia sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osa-alueita opetetaan lasten ja nuorten hoidon ja kasvatuksen osaamisalaa suorittaville opiskelijoille.

Joissakin tutkinnon osissa käsitellään sukupuolitietoisuutta. Sukupuolitietoisuudessa puretaan itsestään selviä sukupuoliin liitettyjä olettamuksia ja ollaan valppaina tilanteissa, joissa sukupuoleen liitetyt oletukset uhkaavat rajata tyttöjen tai poikien toimintaa (Lahelma 2011, 92). Sukupuolitietoisuus on myös tietoisuutta käytäntöjen muodostamisesta sosiaalisista ja kulttuurisista eroista, eriarvoisuuksista ja toiseuksista, sekä näiden käytäntöjen muutettavuudesta

⁷ Lapsen kasvun, hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen; Lapsen, nuoren ja perheen terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen; Hyvinvoinnin ja toimintakyvyn edistäminen.

⁸ Lapsen ja nuoren mielenterveystaitojen edistäminen.

(Hynninen ym. 2011, 5). Sekä sukupuolisensitiivisyydessä että sukupuolietoisuudessa ollaan tietoisia sukupuolistereotyyppioista, niiden rajoittavista käytänteistä sekä siitä, että sukupuoli rakentuu muun muassa kulttuurin määrittämistä eroista.

On myös huomattava, että ne tutkinnon osat, jotka käsittelevät seksuaalisuuden moninaisuutta, käsittelevät toisaalta myös sukupuolta. Butlerin mukaan feminiinisen ja maskuliinisen ymmärtäminen naispuolisuuden ja miespuolisuuden vastakkaisuutta ilmaiseviksi ominaisuuksiksi, saa aikaan halun heteroseksualisoitumisen (2006, 69). Näin ollen keskusteltaessa seksuaalisuuden moninaisuudesta, haastetaan väistämättä heteroseksuaalisen halun vaihtoehtottomuus, jolloin keskiöön tulee myös halun kokijan ja kohteen sukupuoli. Kuten Jukka Lehtonen toteaa, sukupuoli ja seksuaalisuus voivatkin olla saman asian kaksi eri puolta (2005, 65).

Stadin ammatti- ja aikuisopiston edustaja kertoi, että lasten ja nuorten hoidon ja kasvatuksen osaamisalaa opiskelevien kanssa sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta keskustellaan erityisen paljon muun muassa tunne- ja vuorovaikutustaitojen sekä lapsen leikin käsittelyn yhteydessä. Esimerkiksi Ylitapio-Mäntylä osoittaa, että päiväkodeissa lapsilta odotetaan sukupuolistereotyyppistä tunteiden ilmaisua (2009, 82, 97). Tämä vaatii kasvattajilta tunnetaitoja ja tunneilmaisuun liittyvien sukupuolistereotyyppien purkamista. Myös lapsiin kohdistetut sukupuolen performoinnin vaatimukset (Värtö 2000, 53–54) ja ohjaaminen sukupuolistereotyyppiseen käyttäytymiseen (Ylitapio-Mäntylä 2009, 101) ovat esimerkkejä sellaisista vuorovaikutustaidoista, joita tulisi purkaa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan henkilöstöltä vaaditaan sukupuolisensitiivisyyttä lasten leikkialoitteiden havaitsemiseksi ja niihin sopivalla tavalla vastaamiseksi (2016, 39), mitä näytetään myös käsiteltävän opetuksessa. Kaikki nämä teemat ovat keskeisiä sukupuolisensitiivisessä kasvatuksessa, vaikka kaikkia niitä ei varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016) mainitakaan.

Haastateltava kertoi, että Stadin ammatti- ja aikuisopiston opiskelijaryhmillä on mahdollisuus pyytää oppilaitoksen sisäistä koulutusta seksuaalisuuden ammatilliseen kohtaamiseen. Koulutuksessa käsitellään erilaisten seksuaalisten suuntausten lisäksi myös sukupuolen moninaisuutta ja pyritään kyseenalaistamaan kaksinapainen sukupuolikäsitys. Tulkittaessa seksuaalisuus ja sukupuoli saman asian eri puoliksi (ks. Lehtonen 2005, 65) koulutuksen erilaisten seksuaalisten orientaatioiden ja sukupuolen moninaisuuden käsittely näyttävät olevan suorasti ja epäsuorasti Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisia (2016, 30, 44). On kuitenkin huomattava, että koulutusta tarjotaan vain pyydettäessä.

Haastateltava kertoi, että sukupuolisensitiivisyys on ollut osa Stadin ammatti- ja aikuisopiston lasten ja nuorten hoidon ja kasvatuksen osaamisalaa opiskelevien opetusta noin viiden vuoden ajan. Aihetta on painotettu opetuksen yhteydessä riippuen opetuskeskustelujen etenemisestä. Tulevaisuudessa lähiopetuksessa sukupuolisensitiivisyydestä ja asiakkaan kohtaamisesta keskustellaan eri yhteyksissä yhä enemmän. Voi olla, että haastattelu aiheuttaa vastaajalle paineen vastata sukupuolisensitiivisyyden käsittelyn lisääntyvän tulevaisuudessa.

4.3.2 Diakonia-ammattikorkeakoulun yhteistyö Tasa-arvoisessa varhaiskasvatus -hankkeessa ja tärkeä valinnainen kurssi

Diakonia-ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelman kursseja tarkasteltaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota lastentarhanopettajan kelpoisuutta suorittavien opiskelijoiden sukupuolisensitiivisen kasvatustaidon tukemiseen, sillä valmistuttuaan he voivat toimia lastentarhanopettajina (Ammattinetti, 2018b). Diakonia-ammattikorkeakoulun edustaja kertoi, että lastentarhanopettajan kelpoisuutta tavoittelevien on suoritettava kolme sukupuolisensitiivisyyden ja sukupuolen moninaisuuden teemoja käsittelevää kurssia, joista kaksi⁹ sisältyy kaikille sosionomiopiskelijoille kuuluvaan opintokokonaisuuteen¹⁰ ja yksi on pakollinen vain lastentarhanopettajan kelpoisuutta suorittaville¹¹. Lastentarhanopettajan kelpoisuutta suorittaville pakollisen kurssin tavoitteen mukaisesti kurssin suoritettuaan opiskelija osaa työssään lasten ja perheiden parissa tukea moninaisuutta sekä tuntee ja osaa soveltaa varhaiskasvatusta ohjaavia ja velvoittavia asiakirjoja ja lainsäädäntöä (Sosionomi opetussuunnitelma 2018, 22). Haastateltava kertoi, että opetusta ohjaa muun muassa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2016) ja varhaiskasvatustuki. Tällöin voi olettaa, että kurssilla käsitellään myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016) mukaisia sukupuolisensitiivisen kasvatuksen teemoja. Lisäksi kurssin tavoitteen mukaisen taidon tukea lasten ja perheiden moninaisuutta voi tulkita viittaavan Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016) mukaisiin perheiden ja sukupuolen moninaisuuteen liittyviin sukupuolisensitiivisen kasvatuksen teemoihin (ks. 2016, 30, 44). Voi kuitenkin olla, että 5 opintopisteen kurssilla monen muun asian lisäksi sukupuolisensitiivistä kasvatusta ei ehditä käsitellä kovinkaan paljon.

⁹ Moninaisuustyön teoreettiset perusteet; Monikulttuurisen ammatillisen työn perusteet.

¹⁰ Moninaisuus ja monikulttuurisuus sosiaalialan työssä.

¹¹ Varhaiskasvatustyön perusteet.

Kaikille sosionomiopiskelijoille kuuluvan opintokokonaisuuden kurssien kuvauksissa mainitaan muun muassa yksilön vähemmistöasema ja syrjintä (Sosionomi opetussuunnitelma 2018, 16). Kurssikuvausten perusteella kurssien on kuitenkin helppo tulkita sisältävän vain monikulttuurisuus- ja maahanmuuttoteemoja, sillä ne ja niitä sivuavat aiheet ovat kurssikuvauksissa vallitseva teema (Sosionomi opetussuunnitelma 2018, 16) – ei sukupuolen moninaisuus tai sukupuolisensitiivisyys. Haastateltava kuitenkin kertoi, että tässäkin opintokokonaisuudessa käsitellään sukupuolisensitiivisyyden ja sukupuolen moninaisuuden teemoja.

Haastateltava kertoi, että sosiaali-, terveys- ja kirkonala opiskeleville on tarjolla valinnainen kurssi¹², jonka ydinsisällöksi mainitaan muun muassa sukupuoleen ja seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvät keskeiset käsitteet ja sukupuolisensitiivinen kohtaaminen (Sosionomi opetussuunnitelma 2018, 41–42). Kurssikuvauksen mukaan kurssin suoritettuaan opiskelija tietää, että ammatilliseen kohtaamiseen vaikuttavat hänet omat arvonsa ja asenteensa (Sosionomi opetussuunnitelma 2018, 41–42). Kuvauksessa mainittu taito sukupuolisensitiiviseen kohtamiseen on Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden sukupuolisensitiivisen kasvatuksen mukainen (ks. 2016, 30). Myös tieto omien asenteiden vaikutuksesta ammatillisessa kohtamisessa tukee Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaista kasvattajilta odotettua pohdintaa erilaisista omien toimintatapojen viestimisestä sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvistä asenteista (ks. 2016, 30). Kurssilla käsiteltävä seksuaalinen suuntautuminen koskee epäsuorasti myös sukupuolta (ks. Lehtonen 2005, 65), ja sukupuoleen liittyvien keskeisten käsitteiden käsittely koskee nimenomaan sukupuolta. Silloin aihe on Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden sukupuolen moninaisuuteen viittaavien sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osa-alueiden mukainen (ks. 2016, 30, 44). Kurssi vaikuttaa olevan hyvin keskeinen sukupuolisensitiivisen kasvatuksen teemojen käsittelyssä.

Haastateltava kertoi, että Diakonia-ammattikorkeakoulun sosionomikoulutusohjelma on aktiivisesti mukana Tasa-arvoinen varhaiskasvatus -hankkeessa. Aiemmin hanke tarjosi opetusta varhaiskasvatuksen opinnoissa ja nyt koulutusohjelma tekee yhteistyötä hankkeen kanssa varhaiskasvatuksen täydennyskoulutuksessa. Hankkeen materiaalia on jaettu myös opiskelijoille. Opetusta sukupuolisensitiivisyydestä ja sukupuolen moninaisuudesta oppilaitoksessa on tarjottu noin 10 vuotta. Sosionomien opetussuunnitelmaa uudistetaan parhaillaan ja sukupuolisensitiivisyyttä ja sukupuolen moninaisuutta käsitteleviä kursseja on mukana uudessakin ope-

¹² Seksuaalisuuden ammatillinen kohtaaminen.

tussuunnitelmassa. Epäilemättä myös tulevaisuudessa oppilaitoksessa opetetaan sukupuolisensitiivisyyttä ja sukupuolen moninaisuutta käsitteleviä kursseja, sillä Diakoniamattikorkeakoulu näyttää sitoutuneen Tasa-arvoinen varhaiskasvatus -hankkeeseen.

4.3.3 Helsingin yliopiston varhaiskasvatuksen suomenkielisen kandidaattiohjelman vakiintumaton sukupuolisensitiivisen kasvatuksen opetus

Helsingin yliopiston varhaiskasvatuksen suomenkielisen kandidaattiohjelman edustaja kertoi, että lastentarhanopettajaopiskelijoiden pakollisiin opintoihin kuuluu kaksi sellaista kurssia¹³, joilla käsitellään ajoittain myös sukupuolittavia käytänteitä. Kurssien sisältöjen painotukset riippuvat luentojen ja ryhmien opettajista. Sukupuolisensitiivisen kasvatuksen teemoja nousee ajoittain esiin myös muutamassa harjoitteluseminaarissa¹⁴. Opiskelijat ja opettajat valitsevat harjoitteluseminaarien painotukset ja joskus sukupuolisensitiivisyyden ja sukupuolen moninaisuuden tematiikkaa saatetaan käsitellä runsaasti. Kurssien tai harjoittelujen kuvauksissa ei ole viitteitä sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen liittyvien teemojen käsittelyyn (Helsingin yliopisto 2018a; Helsingin yliopisto 2018b; Helsingin yliopisto 2018c; Helsingin yliopisto 2018d).

Lastentarhanopettajakoulutuksessa on tarjolla yksi valinnaisiin opintoihin kuuluva muun muassa tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta käsittelevä kurssi¹⁵. Kurssin oppimateriaaliksi on lueteltu muun muassa ”Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa” teoksen ”Opettaja, oppilas ja koulun sukupuolistunut arki” sekä ”Sukupuolitietoinen tasa-arvokasvatus – vaiettu aihe opettajankoulutuksessa ja koulun arjessa” -luvut. (Helsingin yliopisto 2018e.) Lukujen nimien perusteella kyseiset lukemistot auttavat epäilemättä hahmottamaan koulun toimintaa sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta, jolloin ne auttavat varmasti hahmottamaan näitä teemoja myös päiväkodissa. Toisen luettavaksi vaaditun luvun nimessä mainitaan sukupuolitietoisuus, joka on lähes synonyymi sukupuolisensitiivisyyden kanssa (ks. Lahelma 2011, 92; Hynninen ym. 2011, 5).

¹³ Varhaispedagogiikka toiminnassa; Kohti tutkivaa työtappaa.

¹⁴ Eheyttävä harjoittelu; Syventävä harjoittelu.

¹⁵ Koulutus ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus.

Lastentarhanopettajakoulutuksen muissa opinnoissa on tarjolla kurssi¹⁶, jonka kuvauksessa todetaan: ”Opintojakson suoritettuaan opiskelija kykenee problematisoimaan kasvatuksessa ilmenevää diskriminaatiota, epätasa-arvoa ja epäoikeudenmukaisuuksia” (Helsingin yliopisto 2018f). Haastateltava kertoi, että mainituilla valinnaisiin opintoihin ja muihin opintoihin kuuluvilla kursseilla pohditaankin epätasa-arvoa ja epäoikeudenmukaisuuksia sekä syrjintää eri muodoissa. Erityisesti muihin opintoihin kuuluvan kurssin kuvauksessa ei viitata sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen liittyvien teemojen käsittelyyn (Helsingin yliopisto (2018f).

Haastateltava kertoi, että syksyllä 2018 erityisesti varhaiskasvatusta opiskeleville oli tarjolla valinnainen kurssi¹⁷, jonka järjestivät Seta ja maisterivaiheen opiskelija. Kurssi sisälsi muun muassa ajankohtaista tietoa sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuudesta. Kurssilla käsiteltiin myös päiväkodin ja koulun toimintaan soveltuvia käytänteitä sukupuoleltaan moninaisten lasten ja heidän perheidensä sekä muiden sateenkaariperheiden tukemiseen ja kohtaamiseen. Tavoitteena oli tunnistaa arjen sukupuolittavia käytänteitä sekä ymmärtää sukupuolisensitiivisen kasvatuksen ja opetuksen pedagogisia mahdollisuuksia. Kurssi vaikuttaa käsitelleen keskeisiä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016) mukaisia sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osa-alueita. Kurssilla käsitelty tieto sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuudesta on Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaista sukupuolen moninaisuutta sekä suorasti (ks. 2016, 30, 44) että epäsuorasti (ks. Lehtonen 2005, 65) käsittelevä teema. Lisäksi opetus sukupuoleltaan moninaisten lasten ja perheiden tukemiseen ja kohtaamiseen on myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaista (ks. 2016, 30, 44). Myös arjen sukupuolittavien käytänteiden tunnistaminen on sukupuolisensitiivisen kasvatuksen mukaista, mihin esimerkiksi Paju tutkimuksessaan sukupuolitettujen leikki tilojen vaikutuksesta sukupuolisteoreotyyppeihin leikkeihin viittaa (2013, 93).

Haastateltava kertoi, että jo toteutetun mukaisia kursseja aiotaan Helsingin yliopistossa opettaa myös tulevaisuudessa. On luultavaa, että poikkeuksen tässä tekee sukupuolisensitiivisen kasvatuksen kannalta keskeinen Setan ja maisteriopiskelijan järjestämä kurssi, sillä se ei ole opintoihin vakiintunut kurssi. Haastateltava kertoi, että syksyllä 2018 aloitetun opetussuunnitelman työstämisen yhteydessä on tarkoitus pohtia muun muassa sukupuolisensitiivisyyden ja sukupuolen moninaisuuden tematiikkaan liittyviä kysymyksiä. Samalla on tarkoituksena tar-

¹⁶ Kasvatuksen yhteiskunnalliset, kulttuuriset ja filosofiset perusteet.

¹⁷ Varhaiskasvatusta ja opetusta sateenkaaren alla – Työkaluja moninaisten lasten ja heidän perheidensä kohtaamiseen ja tukemiseen.

kastella uudestaan myös sitä, millaisten valinnaisten kurssien tarjontaa olisi tarpeen jatkossa lisätä ja miten sukupuolisensitiivisyys niissä näyttäytyy.

Koulutusohjelmat näyttävät kartoituksen perusteella jonkin verran ajanmukaistaneen opetustaan vastaamaan Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (2016) kirjatus sukupuolisensitiivisen kasvatuksen vaatimuksia. Stadin ammatti- ja aikuisopistossa sukupuolisensitiivisen kasvatuksen teemoja käsittelevät kurssit näyttävät olevan pakollisia, mutta muissa oppilaitoksissa erityisesti pakollisia kursseja näyttää olevan vähän. Diakonia-ammattikorkeakoulu on tiiviissä yhteistyössä Tasa-arvoinen varhaiskasvatus -hankkeen kanssa, jolloin myös oppilaitoksen ulkopuolinen taho on aktiivisessa vuorovaikutuksessa sukupuolisensitiivisen kasvatuksen opetuksessa ja sen keskiössä pitämisessä. Helsingin yliopiston varhaiskasvatuksen kandidaattiohjelman opetukseen sukupuolisensitiivinen kasvatus ei näytä vakiintuneen. Aiheen opetus näyttää olevan paljolti kiinni kurssin opettajasta ja opiskelijoilta vaaditaan omaa aktiivisuutta haakeutua sukupuolisensitiivisyyttä käsitteleville kursseille.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Syksystä 2017 alkaen varhaiskasvatuksen on vaadittu olevan sukupuolisensitiivistä (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 30, 62). On selvää, että päiväkodissa työskenteleviltä kasvattajilta vaadittavaan osaamiseen on oltava koulutusta. Osaamista olisi tuettava sekä tutkintoon johtavassa koulutuksessa että työnantajan tarjoamissa koulutuksissa. Pro gradu -tutkielmassani kysyin, minkälaista koulutusta Helsingin kaupungin päiväkodeissa työskentelevät kasvattajat ja johtajat ovat saaneet sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta, sekä miten he suhtautuvat sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen ja siihen liittyvään koulutukseen.

Pilkoin tutkimuskysymyksen pienempiin osiin, joihin vastaamalla pyrin vastaamaan tutkimuskysymykseen mahdollisimman monipuolisesti. Kysyin tutkielmassa, onko tutkintoon johtanut koulutus tarjonnut koulutusta sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta. Tutkintoon johtavissa koulutusohjelmissa koulutusta sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamiseksi on tarjolla sekä koulutusohjelmakartoituksen että kyselyn vastausten perusteella. Kyselyn vastauksista käy ilmi, että kaikkien kurssien nimissä tai sisällöissä ei mainita sukupuolisensitiivisyyttä. Olisi kuitenkin tärkeää, että opiskelijoille kerrotaisiin opintojen käsittelevän sukupuolisensitiivisyyttä.

lensisensitiivistä kasvatusta. Tällöin opiskelijoiden olisi helpompi hakea aiheesta lisätietoa ja ymmärtää esimerkiksi Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita (2016) lukiessaan, mistä on kyse, kun varhaiskasvatuksen todetaan olevan sukupuolisensitiivistä. Silloin työelämään siirtyvät kasvattajat tietäisivät, mitä työnantaja heiltä vaatii odottaessaan heidän toteuttavan sukupuolisensitiivistä kasvatusta.

Koulutusohjelmakartoituksen mukaan tärkeitä kursseja on tarjolla, mutta erityisen tärkeää olisi, että ne olisivat ainakin kaikille varhaiskasvatukseen suuntautuville opiskelijoille pakollisia. Kuten Lehtonen toteaa, jos sukupuolta käsittelevät kurssit eivät ole pakollisia, ne eivät usein tavoita niitä opiskelijoita, jotka erityisesti tarvitsisivat aihepiirin mukaista koulutusta (2011, 201). Kurssikuvausten perusteella Stadin ammatti- ja aikuisopiston pyydettäessä tarjottava koulutus, Diakonia-ammattikorkeakoulun ”Seksuaalisuuden ammatillinen kohtaaminen” sekä Helsingin yliopiston varhaiskasvatuksen kandidaattiohjelmaan sisältynyt syksyn 2018 valinnainen ”Varhaiskasvatusta ja opetusta sateenkaaren alla – Työkaluja moninaisten lasten ja heidän perheidensä kohtaamiseen ja tukemiseen” olisi tärkeää olla nimenomaan pakollisia kursseja.

Vertailemalla Helsingin varhaiskasvatuksen päiväkodeissa työskentelevien kasvattajien ja johtajien suorittamia tutkintoja, ei tutkintojen tarjoamasta sukupuolisensitiivisen kasvatuksen opetuksen laadusta voi sanoa mitään tyhjentävää. Joissakin koulutusohjelmissä koulutusta on epäilemättä enemmän kuin toisissa. Koulutusta sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta vaikuttaa kuitenkin olevan riittämättömästi, ellei vuosina 2009–2018 tutkinnon suorittaneista kasvattajista yli puolet koe voivansa toteuttaa joitakin kysytyjä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osa-alueita tutkintoon johtavan koulutuksen pohjalta melko hyvin tai erittäin hyvin. Vuosien 2009–2018 aikana valmistuneilla kasvattajilla näyttää kuitenkin olevan paremmat väliaineet tutkintonsa pohjalta toteuttaa sukupuolisensitiivistä kasvatusta kuin ennen vuotta 2009 valmistuneilla.

Kysyin tutkielmassani, onko työnantaja tarjonnut koulutusta sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta. Helsingin kasvatuksen ja koulutuksen toimialan varhaiskasvatuksen sukupuolten tasa-arvotyökartoituksen mukaan työnantaja on tarjonnut kasvattajille jonkin verran koulutusta sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta. Kuitenkin kyselyn aineiston perusteella pakollista koulutusta sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamiseksi ei Helsingin kaupungin päiväkodeissa juuri ole tarjottu. Vaikka sukupuolten tasa-arvotyö on kirjattu Helsingin varhaiskasva-

tussuunnitelmaan, Palomäki ym. toteavat, että tasa-arvoon olisi hyödyllisintä pyrkiä pelkän ohjeistuksen lukemisen sijaan myös oppimalla ja oivaltamalla (2017, 8). Konkretiaa painottavista, kaikille kasvattajille ja johtajille suunnatuista koulutuksista olisi epäilemättä todellista hyötyä. Tällöin ohjaavien suunnitelmien mahdollista monitulkintaisuutta voisi tarkentaa ja kasvattajilla olisi mahdollisuus esittää heidän konkreettiseen arkityöhönsä liittyviä kysymyksiä. Tällainen koulutus voisi olla järkevää tarjota kaikille kasvattajille ja johtajille tarkoitettuna yhteisessä koulutuspäivässä. Silloin nekin, jotka eivät ole halukkaita menemään aiheita käsittelevään koulutukseen, saisivat koulutusta Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016) edellyttämään kasvatukseen. Kasvattajien ja johtajien sukupuolisensitiivistä kasvatusta parhaiten palvelevan koulutuksen etsiminen suuresta koulutustarjonnasta ei myöskään olisi enää ongelma, kun kaikki pääsisivät koulutukseen.

Kysyin tutkielmassani myös, ovatko kasvattajat ja johtajat osallistuneet vapaaehtoiseen sukupuolisensitiivistä kasvatusta tai sukupuolen moninaisuutta käsittelevään koulutukseen. Myös vapaaehtoiisiin koulutuksiin osallistuminen näyttää olleen vähäistä. Vaikka varhaiskasvatuksessa työskentelevien tulisi toteuttaa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (2016) pohjaavia paikallisia varhaiskasvatussuunnitelmia, voi se olla hankalaa, jos kasvattajat eivät täysin ymmärrä, mitä heiltä vaaditaan. Kyselyn avokysymyksen vastauksista välittyy viesti, ettei kasvattajilla ole yhteistä näkemystä siitä, mitä sukupuolisensitiivinen kasvatusta on. Myös useita vuosikymmeniä sitten suoritettujen tutkintojen pohjalta voi olla hankalaa toteuttaa sukupuolisensitiivistä kasvatusta, jos asiaa ei ole opetettu tutkintoon johtavassa koulutuksessa tai käsitys sukupuolten tasa-arvotavoitteeseen pääsystä on ollut erilainen kuin nykyään. Tällöin kasvattaja ei välttämättä ymmärrä mitä sukupuolisensitiivinen kasvatusta on tai hän ei pidä sitä tärkeänä. Siksi jotkut vastaajat eivät välttämättä ole osallistunut vapaaehtoiisiin koulutuksiin. Kyselyyn vastanneiden avokysymyksen vastauksista välittyy näkemys, jonka mukaan sukupuolisensitiivinen kasvatusta riippuu siitä, milloin kasvattaja on valmistunut. Vaikka 1980-luvulla valmistunut kokee saaneensa tutkintoon johtaneessa koulutuksessaan hyvää koulutusta sukupuolisensitiivisen kasvatusta toteuttamiseksi, avokysymyksen vastauksista välittävä kuva ei ole yhdenmukainen sen kanssa, että koulutus olisi ollut vuoden 2018 näkökulmasta riittävää. On selvää, että työnantajan olisi tarjottava lisää koulutusta, jotta kaikilla työntekijöillä olisi yhtenevä käsitys siitä, mitä sukupuolisensitiivinen kasvatusta on ja että kaikki pystyisivät sitä myös arkipäivän kasvatustyössä toteuttamaan. Kaikille pakollinen koulutus takaisi vapaaehtoista koulutusta paremmin sen, että kaikki kasvattajat ja johtajat saisivat ajantasaista tietoa sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta.

Kysyin tutkielmassani myös, ovatko kasvattajat ja johtajat perehtyneet itsenäisesti sukupuolisensitiivistä kasvatusta tai sukupuolen moninaisuutta käsittelevään materiaaliin internetissä. Yli puolet vastaajista näyttää perehtyneen itsenäisesti sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen joko internetissä tai jollakin muulla tavalla. Kyselyssä tarjotut sukupuolisensitiivistä kasvatusta käsittelevät internetsivut ovat hyviä lähteitä aiheeseen tutustumiseen. Sukupuolisensitiivisen kasvatusta osaamisen kannalta ei kuitenkaan ole järkevää odottaa tai vaatia, että kasvattajat perehtyvät itsenäisesti aiheeseen. On olemassa riski, että erityisesti internetistä löytyvä tieto ei ole jokaisessa tapauksessa luotettavaa, jolloin kasvattajien saama tieto ei välttämättä ole oikeaa. Siksi olisikin hyödyllistä, että kaikilla kasvattajilla olisi peruskäsitys siitä, mitä sukupuolisensitiivinen kasvatusta on. Tällöin taidot hakeutua oikean tiedon äärelle ovat paremmat. Kyselyyn vastanneiden moninaiset keinot etsiä tietoa osoittaa kuitenkin sen, että tiedolle koetaan olevan tarvetta.

Kysyin tutkielmassani, millä alueilla kasvattajat ja johtajat kokevat tarvitsevansa lisää koulutusta sukupuolisensitiivisen kasvatusta toteuttamiseksi. Koulutusta kaipaavista vastaajista yli puolet kokevat tarvitsevansa koulutusta lasten kanssa sukupuolen ja perheiden moninaisuuden tarkasteluun sekä oppimisympäristöjen suunnitteluun ja kehittämiseen sukupuolten tasa-arvoa vahvistavaksi. Myös vuosina 1978–2008 ja 2009–2018 valmistuneiden sekä vuosien 2009–2018 aikana lähihoitajan (lasten ja nuorten hoito ja kasvatusta), sosionomin (varhaiskasvatusta opinnot) sekä kasvatustieteen kandidaattitutkinnon (varhaiskasvatusta) suorittaneiden vastaukset osoittavat, että koulutusta sukupuolen moninaisuuden tarkasteluun lasten kanssa tarvitaan. Tämä voi myös tarkoittaa sitä, että kasvattajat eivät pysty kohtaamaan luontevasti binäärisen sukupuolijärjestelmän ulkopuolelle asettuvia lapsia tai sateenkaariperheitä. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvien lasten myönteinen kohtaaminen ja tunnustaminen on kuitenkin erittäin tärkeää, sillä sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten tiedetään joutuvan usein piilottamaan sukupuoli-identiteettinsä tai selittämään ja jopa puolustamaan sitä (Alanko 2014, 37). Sukupuolisensitiivistä kasvatusta toteutettaessa lapsen ei tarvitse piilottaa tai selittää omaa identiteettiään.

Osa vastaajista esittääkin tarvitsevansa koulutusta binäärisen sukupuolijärjestelmän ulkopuolella olevien ja transihmisten kohtaamiseen sekä sateenkaariperheistä ja heidän kohtaamisestaan. Koettuun koulutustarpeeseen lasten kanssa perheiden moninaisuudesta keskusteluun sekä sateenkaariperheistä ja heidän kohtaamisestaan olisikin tärkeää vastata. Alakouluikäisistä suomalaisista sateenkaariperheiden lapsista osa on joutunut perhetaustansa vuoksi opettajan

kiusaamaksi tai opettaja ei ole puolustanut lasta. Lisäksi jotkut transihmiset ovat kokeneet sukupuoli-ristiriidan voimistuneen heidän raskautensa aikana, kun myös päiväkodissa heitä on kokemuksensa vastaisesti kutsuttu äidiksi, ”äiditely”. Osa sateenkaariperheiden vanhemmista toivookin, että päiväkodit huomioisivat sateenkaariperheet paremmin. (Aarnio, Kylmä, Solantaus & Rotkirch 2018, 96, 116, 181.) Koulutuksella ja oikealla tiedolla voitaisiin epäilemättä ehkäistä tällaisten vaarallistenkin tilanteiden syntyä päiväkodeissa. Kasvattajien ja johtajien kykyä sateenkaariperheiden kohtaamiseen perustelee myös se, että Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa henkilöstöltä edellytetään avointa ja kunnioittavaa suhtautumista monimuotoisia perheitä kohtaan. Lapsella on myös oltava kokemus siitä, että hänen perheensä on arvokas. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 19.)

Kysyin tutkielmassani myös, mistä kasvattajien ja johtajien mielestä koulutus sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen olisi saatava. Suurin osa vastaajista kokee, että ensisijaisesti työnantajan olisi tarjottavat koulutusta ja tietoa sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamiseksi. Koska huolestuttavan monet vastaajat ilmaisevat avokysymyksen vastauksissa välillä jopa hyvin tiukkaan sävyyn turhautumistaan päiväkotien tai joidenkin kasvattajien sukupuolisensitiivisen kasvatuksen puutteeseen, on ilmeistä, että työnantajan halutaan tarjoavan koulutusta ja tietoa sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta. Muutamien vastaajien mukaan koulutusta sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen olisi silti hyödyllistä saada sekä tutkintoon johtavassa koulutuksessa että työpaikan tarjoamassa koulutuksessa.

Huolestuttavaa on se, että yksi johtaja ei koe tarvitsevansa johtajana koulutusta sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta. Johtajan tehtävä on vastata hänen johtamansa päiväkodin pedagogisen perustehtävän toteutumisesta sekä tukea ja kehittää työntekijöiden ammatillista osaamista (Puroila 2004, 21). Voi kysyä, miten johtaja, joka ei ole saanut koulutusta sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta, voi olla varma, että hänellä on oikeaa tietoa sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta. Väärästä tiedosta ja vääristä käsityksistä ei välttämättä seuraa työntekijöiden kannustusta sukupuolisensitiivistä kasvatusta käsitteleviin koulutuksiin, jotka nimenomaan tukevat ja kehittävät työntekijöiden ammatillista osaamista. Tiedon puute ei myöskään tarjoa johtajalle riittäviä välineitä vastata hänen johtamansa päiväkodin pedagogisen perustehtävän toteutumisesta.

Kysyin tutkielmassani, miten tärkeänä kasvattajat pitävät sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen liittyvää koulutusta. Vastaajat pitävät sukupuolisensitiivisyyttä ja sukupuolen moninai-

suutta käsittelevää koulutusta tärkeänä. Suurin osa vastaajista näkee melko tai erittäin tärkeänä, että sukupuolisensitiivisyyttä ja sukupuolen moninaisuutta käsittelevät opinnot ovat kasvattajaksi opiskelevan tutkintoon johtavassa koulutuksessa osa pakollisia opintoja. Tällöin kukaan varhaiskasvatuksen maailmaan opinnoissaan suuntaava opiskelija ei voisi välttyä sukupuolisensitiivisyyden tai sukupuolen moninaisuuden opiskelulta – aiheen opiskelu ei olisi riippuvainen opiskelijan omasta kiinnostuksesta. Myös avokysymysten vastauksissa koulutuksen ilmaistaan olevan tärkeää. Tämän voi tulkita kertovan siitä, että vastaajat pitävät koulutusta tärkeänä ainakin kahdesta syystä: siksi, että aihe on tärkeä ja siksi, että sukupuolisensitiivistä kasvatusta on vaikeaa toteuttaa ilman koulutuksesta saatua osaamista. Työssä olevien koulutus tarjoaisi varmuuden siitä, mitä työnantaja heiltä odottaa sen vaatiessa kasvattajia toteuttamaan sukupuolisensitiivistä kasvatusta.

Kysyin tutkielmassani, minkälaisia toiveita ja ajatuksia kasvattajilla ja johtajilla on sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta ja siihen liittyvästä koulutuksesta. Suuri osa vastaajista pitää sukupuolisensitiivistä kasvatusta tärkeänä. Osa vastaajista on pyrkinyt hankkimaan monin tavoin tietoa sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta, mikä kertoo vastaajien kiinnostuksesta aiheesta kohtaan. Myös päiväkotien tai joidenkin kasvattajien sukupuolisensitiivisen kasvatuksen puutteesta nouseva turhautuminen osoittaa, että aihe on kyselyyn vastaajille tärkeä. Tämän voi tulkita tarkoittavan myös sitä, että kaikille niille Helsingin suomenkielisissä päiväkodeissa työskenteleville kasvattajille ja johtajille, jotka eivät kyselyyn vastanneet, sukupuolisensitiivinen kasvatusta ei ole tärkeää tai sitä ei osata toteuttaa. Osalle vastaajista sukupuolisensitiivinen kasvatusta on vielä vieras, mutta kiinnostuksen voi tulkita olevan heräämässä.

Keskeisimmäksi perusteluksi sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamiselle kasvattajat näkevät lasten edun. Myös perheiden päiväkodeille esittämä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toive nähdään perusteluna, miksi sukupuolisensitiivistä kasvatusta on toteutettava. Nämä ovatkin hyviä syitä, miksi päiväkodeissa sukupuolisensitiivistä kasvatusta tulee toteuttaa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa varhaiskasvatuksen todetaan olevan keskeinen lapsille ja heidän perheilleen suunnattu palvelu (2016, 18), jolloin lasten ja heidän perheidensä tarpeet ja toiveet ovat keskeisiä.

Osa vastaajista kertoo, miten sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen saatu koulutus on auttanut heitä vahvistamaan sukupuolisensitiivistä kasvatustyössään. Tärkeänä koulutuksen antina on nähty omien ajatusten ja stereotyyppien tiedostaminen, tiedostavampi

kommunikointi työyhteisön jäsenille sekä lasten yksilöllisyyden huomioiminen. Koulutusta toivotaan saatavan myös lisää. Sen toivotaan lisäävän tiedostavuutta sekä olevan monipuolista, kommunikoivaa ja osaamista jakavaa. Tärkeänä nähdään myös koulutuksen säännöllisyys. Koulutusta toivotaan tarjottavan sekä tutkintoon johtavassa koulutuksessa että työssä. Vaikka Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ohjaavat ensisijaisesti päiväkodeissa työskentelevien kasvattajien työtä, myös siinä mainitsematta jääneet sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osa-alueet ovat tärkeitä. Se, että vastaajat kokevat tarvitsevansa koulutusta sellaisilla sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osa-alueilla, joita ei ole mainittu Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016), osoittaa tarvetta perusteelliselle sukupuolisensitiivistä kasvatusta käsittelevälle koulutukselle. Keskusteleva ja kysymykset salliva koulutus tarjoaisi kasvattajille ja johtajille mahdollisuuden kysyä sellaisiakin kysymyksiä, joita koulutuksessa ei välttämättä muutoin käsiteltäisi. Koulutuksessa voitaisiin silloin käsitellä juuri niitä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen alueita, joita ei mainita Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016), mutta joihin vastaajat ilmoittavat kyselyssä tarvitsevansa koulutusta.

Vastaan tiivistetysti tutkimuskysymykseeni, että Helsingin kaupungin päiväkodeissa työskentelevät kasvattajat ja johtajat ovat saaneet hyvin moninaista koulutusta sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen. Koulutuksen sisältö ja se, onko koulutusta ylipäätään saatu, riippuu paljon tutkinnon valmistumisvuodesta. Edelleen eri oppilaitokset näyttävät tarjoavan hyvin erilaista koulutusta sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta. Työnantajan tarjoama koulutus sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta on hyvin vähäistä. Kaikki vastaajat eivät ole saaneet koulutusta tutkintoon johtavassa koulutuksessa tai työnantajan tarjoamana. Kyselyyn vastanneet kasvattajat ja johtajat näyttävät suhtautuvan sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen ja siihen liittyvään koulutukseen pääasiassa myönteisesti. Voi olla, että osa kyselyyn vastaamatta jättäneistä suhtautuu sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen kielteisesti tai ei pidä sitä tärkeänä. Kyselyyn vastanneiden vastauksista välittyy tämän kaltainen viesti.

Kokemuksia siitä, miten eri koulutukset ovat tarjonneet opetusta sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen olisi tärkeää tutkia lisää, koska kyselyn vastausprosentti jäi pieneksi. Olisi hyödyllistä tehdä uusi kysely ja pyrkiä aiempaa suurempaan vastaajamäärään. Tutkielman teko osoitti sen, miten tärkeää on olla huolellinen ja tarjota kyselyssä niiden työntekijöiden työnimikevaihtoehdot, joiden kyselyyn toivotaan vastaavan. Tämä houkuttelee useamman työntekijän vastaamaan kyselyyn ja osoittaa, että kaikkien vastaukset ovat arvokkaita.

Helsingin ruotsinkielisten päiväkotien kasvattajien saamaa koulutusta sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen ei ole tutkittu. Ruotsin- ja suomenkielisten päiväkotien henkilökunnan koulutusten vertailu olisi myös kiinnostavaa. Olisi lisäksi hyvin mielenkiintoista selvittää, miten kasvattajat kokevat saamenkielisissä päiväkodeissa voivansa toteuttaa sukupuolisensitiivistä kasvatusta tai miten tärkeänä aihe nähdään. Saamelaisten marginalisoitu asema voi tuottaa syvempää ymmärrystä erilaisten epätasa-arvoistavien rakenteiden ja mekanismien huomiointiseksi. Tällöin saamenkielisissä päiväkodeissa voidaan nähdä esimerkiksi sukupuolisensitiivistä kasvatusta käsittelevä koulutus tärkeänä. Kiinnostavaa sukupuolisensitiivisen kasvatukseen tukemisen tutkimus olisi myös Kajaanissa, jossa 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa toteutettiin tasa-arvokasvatusprojekti (Haataja 1992, 1). Olisi mielenkiintoista selvittää, minkälaiset seuraukset projektilla on ollut ja onko kajaanilaisissa päiväkodeissa panostettu sukupuolten tasa-arvokoulutukseen vielä projektin jälkeen.

Yle uutisoi syksyllä 2018, että sekä lastenhoitajina että lastentarhanopettajina toimii Helsingissä runsaasti epäpäteviä työntekijöitä (Malminen 2018). On erittäin tärkeää, että sukupuolisensitiivisyyttä tai sukupuolen moninaisuutta käsitellään niissäkin opinnoissa, joita eivät suorita vain varhaiskasvatuksen maailmaan suuntautuvat sosiaali-, terveys- ja kasvatustieteiden opiskelijat. Tällöin myös satunnaisesti varhaiskasvatuksessa työskentelevillä, muille aloille opinnoissaan suuntautuneilla sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla olisi ymmärrystä sukupuolisensitiivisyydestä ja sukupuolen moninaisuudesta. Sukupuolisensitiivisyyden ja sukupuolen moninaisuuden tunteminen ja sisäistäminen muillakin sosiaali-, terveys- ja kasvatustieteiden työntekijällä on ensiarvoisen tärkeää.

AINEISTOLÄHTEET

Diakonia-ammattikorkeakoulu (2018) *Sosionomi opetussuunnitelma*.

Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2017 (2017) Helsinki.
https://www.hel.fi/static/liitteet/kasvatuksen-ja-koulutuksen-toimiala/Varhaiskasvatus/HKI_VASU_FIN_A4_sivuittain_DIGI_100dpi.pdf (haettu 31.10.2018).

Helsingin yliopisto (2018a) Varhaispedagogiikka toiminnassa.
<https://courses.helsinki.fi/fi/EDUK722/124692074> (haettu 7.9.2018).

Helsingin yliopisto (2018b) Kohti tutkivaa työtapaa.
<https://courses.helsinki.fi/fi/EDUK001/123891576> (haettu 7.9.2018).

Helsingin yliopisto (2018c) Eheyttävä harjoittelu.
<https://courses.helsinki.fi/fi/EDUK711/125074589> (haettu 7.9.2018).

Helsingin yliopisto (2018d) Syventävä harjoittelu.
<https://courses.helsinki.fi/fi/EDUK712/125079611> (haettu 7.9.2018).

Helsingin yliopisto (2018e) Koulutus ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus.
<https://courses.helsinki.fi/fi/EDUK015/125221181> (haettu 7.9.2018).

Helsingin yliopisto (2018f) Kasvatuksen yhteiskunnalliset, kulttuuriset ja filosofiset perusteet.
<https://courses.helsinki.fi/fi/PED001/126036327> (haettu 7.9.2018).

Maidell, Hanna (2017) Helsingin kaupungin 100 tasa-arvotekoa. Helsingin kaupunki: Kaupungin kanslia.

Opetushallitus (2018) Sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon perusteet.
<https://eperusteet.opintopolku.fi/eperusteet-service/api/dokumentit/5892490> (haettu 19.9.2018).

Palomäki, Tarja, Kaito, Kirsi-Marie & Kähkönen, Liisa (2017) *Sukupuolten tasa-arvon edistäminen lasten ja nuorten palveluissa 2016*. Arviointimuistio 2017. Helsinki: Tarkastusvirasto.

KIRJALLISUUSLÄHTEET

Aarnio, Kia, Kylmä, Jari, Solantaus, Tytti & Rotkirch, Anna (2018) *Sateenkaariperheiden vanhemmat: Kokemuksia lasten hyvinvoinnista, perhesuhteista ja tuen saannista*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 63/2018.

Alanko, Katarina (2014) *Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Alasaari, Nea & Katainen, Reija (2016) Selvitys sukupuolten tasa-arvon edistämisestä varhaiskasvatuksessa. *Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:36*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Ammattikorkeakoululaki 2014/932. Annettu Helsingissä 14.11.2014. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20140932> (haettu 16.9.2018).

Ammattinetti (2018a) Lastentarhanopettaja.
[Http://www.ammattinetti.fi/ammattit/detail/98_ammatti](http://www.ammattinetti.fi/ammattit/detail/98_ammatti) (haettu 3.10.2018).

Ammattinetti (2018b) Lähihoitaja, lastenhoitaja.
[Http://www.ammattinetti.fi/ammattit/detail/15/3/299_ammatti](http://www.ammattinetti.fi/ammattit/detail/15/3/299_ammatti) (haettu 3.10.2018).

Bell, Myrtle P., Özbilgin, Mustafa F., Beauregard, T. Alexandra & Sürgevil, Olca (2011) Voice, silence, and diversity in 21st century organizations: Strategies for inclusion of gay, lesbian, bisexual, and transgender employees. *Human Resource Management* 50:1, 131–146.

Butler, Judith (2006) *Hankala sukupuoli. Feminismi ja identiteetin kumous*. Suom. Tuija Pulkkinen & Leena-Maija Rossi. Helsinki: Gaudeamus.

Darder, Antonia, Baltodano, Marta P. & Torres, Rodolfo D. (2009) Critical Pedagogy: An Introduction. Teoksessa Antonia Darder, Marta P. Baltodano & Rodolfo D. Torres (toim.). *The Critical Pedagogy Reader*. 2. painos. New York: Routledge, 1–24.

de Lauretis, Teresa (2004) Sukupuolen teknologia. Teoksessa Koivunen Anu (toim.). *Itsepäinen vietti*. Suom. Kaisa Sivenius. Tampere: Vastapaino, 35–76.

Diak hakijapalvelut [hakijapalvelut@diak.fi] (2018) Tänä syksynä aloittavien sosionomiopiskelijoiden määrä. Yksityinen sähköpostiviesti Siri Törölälle [siri.torola@helsinki.fi]. Lähetetty 29.8.2018.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 (2014) Määräykset ja ohjeet 2017:1. Helsinki. Opetushallitus.

Foucault, Michell (1988) The Ethic of Care for the Self as a Practice of Freedom. Teoksessa James Bernauer & David Ramussen (toim.) *The Final Foucault*. Cambridge, MA: MIT Press.

Haataja, Marja-Leena (1992) Tasa-arvokasvatusprojekti neljässä kajaanilaisessa päiväkodissa vuosina 1987–1990. *Loppuraportti*. Kajaani: Oulun yliopisto, Kajaanin täydennyskoulutusyksikkö.

Hakutoimisto [hakutoimisto@edu.hel.fi] (2018) Tänä syksynä aloittavien lähihoitajaopiskelijoiden määrä. Yksityinen sähköpostiviesti Siri Törölälle [siri.torola@helsinki.fi]. Lähetetty 31.8.2018.

Heikkilä Tarja (2008) *Tilastollinen tutkimus*. Helsinki: Edita.

Heikkinen, Mervi, Helakorpi, Jenni, Hynninen, Pirkko, Jauhiainen, Annukka, Kokko, Sirpa Laiho, Anne, Norema, Anne, Palmu, Tarja, Pietilä, Penni, Purtonen, Tanja & Lehtonen, Jukka (2011) Pedagogisia ratkaisuja opettajankoulutuksen muutoksessa sukupuolitietoiseksi. Teoksessa Jukka Lehtonen (toim.) *Sukupuolinäkökulmia tutkimusperustaiseen opettajankoulutukseen*. Helsinki: Helsingin yliopisto, 42–63.

Helsingin kaupunki (2018) Henkilöstö. <https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/strategia-ja-talous/tilipaatos/tiivistelma-2017/luku6> (haettu 4.10.2018).

Helsingin varhaiskasvatus (2018) Helsingin varhaiskasvatus. <https://www.hel.fi/varhaiskasvatus/fi/varhaiskasvatus> (haettu 4.10.2018).

Helsingin varhaiskasvatus (2018) Päiväkotien aluejako.
<https://www.hel.fi/varhaiskasvatus/fi/alueet/alueet> (haettu 4.8.2018).

Hirsjärvi, Sirkka (2010a) Tutkimustyytit ja aineistonkeruun perusmenetelmät. Teoksessa Sirkka Hirsjärvi, Pirkko Remes & Paula Sajavaara (toim.) *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi, 191–220.

Hirsjärvi, Sirkka (2010b) Aineiston analyysi, tulkinta ja johtopäätökset. Teoksessa Sirkka Hirsjärvi, Pirkko Remes & Paula Sajavaara (toim.) *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi, 221–230.

Hirsjärvi, Sirkka (2010c) Metodologiset ja teoreettiset lähtökohdat. Teoksessa Sirkka Hirsjärvi, Pirkko Remes & Paula Sajavaara (toim.) *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi, 123–166.

Hirsjärvi, Sirkka (2010d) Tieteelliselle tutkimustyölle asetetut vaatimukset. Teoksessa Sirkka Hirsjärvi, Pirkko Remes & Paula Sajavaara (toim.) *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi, 18–27.

Holli, Anne Maria (2012) Kriittisiä näkökulmia tasa-arvon tutkimukseen. Teoksessa Johanna Kantola, Kevät Nousiainen & Milja Saari (toim.) *Tasa-arvo toisin nähtynä: Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen*. Helsinki: Gaudeamus, 73–96.

hooks, bell (2007) *Vapauttava kasvatus*. Suom. Jyrki Vainonen. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Huuska, Maarit & Karvinen Marita (2012) Persoona on aina enemmän kuin sukupuoli. Teoksessa: Outi Ylitapio-Mäntylä (toim.) *”Villit ja kiltit.” Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille*. Jyväskylä: PS-kustannus, 31–53.

Huuska, Maarit (2002) Transihmiset – sukupuoleltaan moninaiset työelämässä. Teoksessa Jukka Lehtonen (toim.) *Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt työelämässä*. Raportteja/ Stakes: 269, 22–29.

Hynninen, Pirkko, Helakorpi, Jenni, Lahelma, Elina, Lehtonen, Jukka & Snellman, Johanna (2011) *Tasa-arvo- ja sukupuolitietoisuus opettajankoulutuksessa. Raportti TASUKO-hankkeesta*. Helsinki: Helsingin yliopisto, käyttäytymistieteiden laitos.

Härkönen, Ulla (1996) *Naiskasvattajien käsityksiä tyttöjen ja poikien työn tekemisestä sekä äitien ja isien työkasvatuksesta*. Väitöskirja. Kasvatustieteiden tiedekunta: Joensuun yliopisto.

Julkunen, Raija (2010) *Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Tampere: Vastapaino.

Kuukka, Anu (2015) *Lapset, ruumiillisuus ja päiväkodin järjestys: tutkimus ruumiillisuuden tuottamisesta ja merkityksellistymisestä lasten päiväkotiarjessa*. Väitöskirja. Opettajankoulutuslaitos: Jyväskylän yliopisto.

Lahelma, Elina (2001) Hyvätapainen yksilö: Kasvatustavoitteet koulun arjessa. Teoksessa Tarja Tolonen (toim.) *Suomalainen koulu ja kulttuuri*. Tampere: Osuuskunta Vastapaino, 79–96.

Lahelma, Elina (2011) Sukupuolitietoisuutta kouluun ja opettajankoulutukseen: TASUKO-hankkeesta eteenpäin. *Kasvatus* 42:1, 90–95.

Laki ammatillisesta koulutuksesta 2017/ 531. Annettu Naantalissa 11.8.2017. Saataville sähköisenä osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170531> (haettu 16.9.2018).

Lehtonen, Jukka (2005) ”Heteroita oomme kaikki?” Kasvatuksen heteroseksuaalinen normi. Teoksessa Tomi Kiilakoski, Tuukka Tomperi & Marjo Vuorikoski (toim.) *Kenen kasvatus? Kriittinen pedagogiikka ja toisinkasvatuksen mahdollisuus*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 62–86.

Lehtonen, Jukka (2006) *Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt Suomen kunnissa*. Helsinki: Edita.

Lehtonen, Jukka (2015) Sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus osana laaja-alaista seksuaalikasvatusta ja heteronormatiivisuuden purkamista. Teoksessa Katriina Bildjuschkin (toim.) *Seksuaalikasvatuksen tueksi*. Työpaperi/ Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. 104–115.

Lydersen, Stian, Pradhan, Vivek, Senchaudhuri, Pralay & Laake, Petter (2007) Choice of test for association in small sample unordered $r \times c$ tables. *Statistics in medicine* 26:23, 4328–4343.

Malminen, Ulla (2018) ”Ilman sijaisia päiväkotia voitaisiin joutua sulkemaan” – Hoitoa tarvitsevia lapsia on pääkaupunkiseudulla koko ajan enemmän, mutta samaan aikaan työvoimasta on huutava pula. Yle 31.8.2018. <https://yle.fi/uutiset/3-10381340> (haettu 4.10.2018).

Marttila, Marjaana & Katainen, Reija (2016) Koulutusyhteistyötä tasa-arvotemasta. Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa – Tasa-arvoinen kohtaaminen päiväkodissa -hanke. *Tasa-arvoa päiväkotiin: tekstikokoelma sukupuolisensitiivisestä varhaiskasvatuksesta*.

Naskali, Päivi (2010) Kasvatus, koulutus ja sukupuoli. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 277–288.

Opintopolku.fi a. Lastentarhanopettaja, kasvatustieteen kandidaatti (3v) Helsingissä.
[https://opintopolku.fi/app/#!/haku/lastentarhanopettaja%252C%2520kasvatustieteen%2520kandidaatti%2520\(3%2520v\)?locations=091&page=1&articlePage=1&organisationPage=1&langCleared&itemsPerPage=25&sortCriteria=0&facetFilters=teachingLangCode_ffm:FI&tab=los](https://opintopolku.fi/app/#!/haku/lastentarhanopettaja%252C%2520kasvatustieteen%2520kandidaatti%2520(3%2520v)?locations=091&page=1&articlePage=1&organisationPage=1&langCleared&itemsPerPage=25&sortCriteria=0&facetFilters=teachingLangCode_ffm:FI&tab=los) (haettu 24.9.2018).

Opintopolku.fi b. Lähihoitajakoulutus pääkaupunkiseudulla.
https://opintopolku.fi/app/#!/haku/1%252C3%25204hihoitaja?locations=049&locations=091&locations=092&locations=235&page=1&articlePage=1&organisationPage=1&itemsPerPage=25&sortCriteria=0&facetFilters=teachingLangCode_ffm:FI&tab=los (haettu 24.9.2018).

Opintopolku.fi c. Suomenkielinen sosionomikoulutus pääkaupunkiseudulla.

[https://opintopolku.fi/app/#!/haku/sosionomi%2520\(amk\)?locations=049&locations=091&locations=092&locations=235&page=1&articlePage=1&organisationPage=1&itemsPerPage=25&sortCriteria=0&facetFilters=teachingLangCode_ffm:FI&tab=los](https://opintopolku.fi/app/#!/haku/sosionomi%2520(amk)?locations=049&locations=091&locations=092&locations=235&page=1&articlePage=1&organisationPage=1&itemsPerPage=25&sortCriteria=0&facetFilters=teachingLangCode_ffm:FI&tab=los) (haettu 24.9.2018).

Opintopolku.fi d. Ruotsinkielinen sosionomikoulutus pääkaupunkiseudulla.

[https://opintopolku.fi/app/#!/haku/sosionomi%2520\(amk\)?locations=049&locations=091&page=1&articlePage=1&organisationPage=1&langCleared&itemsPerPage=25&sortCriteria=0&facetFilters=teachingLangCode_ffm:SV&tab=los](https://opintopolku.fi/app/#!/haku/sosionomi%2520(amk)?locations=049&locations=091&page=1&articlePage=1&organisationPage=1&langCleared&itemsPerPage=25&sortCriteria=0&facetFilters=teachingLangCode_ffm:SV&tab=los) (haettu 24.9.2018).

Opintopolku.fi e. Englanninkielinen sosionomikoulutus pääkaupunkiseudulla.

https://opintopolku.fi/app/#!/haku/Sosionomi?locations=049&locations=091&locations=092&locations=235&page=1&articlePage=1&organisationPage=1&langCleared&itemsPerPage=25&sortCriteria=0&facetFilters=teachingLangCode_ffm:EN&tab=los (haettu 24.9.2018).

Paju, Elina (2013) *Lasten arjen ainekset: Etnografinen tutkimus materiaalisuudesta, ruumiillisuudesta ja toimijuudesta päiväkodissa*. Väitöskirja. Sosiaalitieteiden laitos: Helsingin yliopisto. Episteme.

Paumo, Milla (2012) Totuttujen toimintamallien tiedostaminen. Teoksessa Outi Ylitapio-Mäntylä (toim.) *”Villit ja kiltit.” Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille*. Jyväskylä: PS-kustannus, 141–157.

Puroila, Anna-Maija (2004) Työ varhaiskasvatuksessa muuttunut yhä vaativammaksi. Teoksessa Leena Seretin (toim.) *Päiväkodin johtaja on monitaituri. Kurkistus päiväkodin johtajien työn arkeen*. Oulu: Erweko Painotuote, 20–23.

Rossi, Leena-Maija (2010) Sukupuoli ja seksuaalisuus, eroista eroihin. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 21–38.

Savolainen, Erkki (2002) Savonlinnan opettajankoulutuslaitos Joensuun yliopiston kelkassa ja rekena: Katsaus lehtikirjoituksiin 1974–2002. Teoksessa Pirjo Nuutinen & Erkki Savolainen (toim.) *50 vuotta opettajankoulutusta Savonlinnassa*. Savonlinna: Joensuun yliopiston Savonlinnan opettajankoulutuslaitos, 43–61.

Strandell, Harriet (1995) *Päiväkoti lasten kohtaamispaikkana: tutkimus päiväkodista sosiaalisten suhteiden kenttänä*. Helsinki: Gaudeamus.

Sundell, Sara & Forsblom-Sinisalo, Paula (2012) Haasta normit – laajenna lapsen mahdollisuuksia. Teoksessa Outi Ylitapio-Mäntylä (toim.) *”Villit ja kiltit.” Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille*. Jyväskylä: PS-kustannus, 125–139.

Syrjäläinen, Eija & Kujala Tiina (2010) Sukupuolitietoinen tasa-arvokasvatus – vaiettu aihe opettajankoulutuksessa ja koulun arjessa. Teoksessa Markku Suortamo, Liisa Tainio, Elina Ikävalko, Tarja Palmu & Sirpa Tani, (toim.) *Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa*. Jyväskylä: PS-kustannus, 25–40.

Tasa-arvoinen varhaiskasvatus (2018) Hanke. [Http://www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/hanke/](http://www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/hanke/) (haettu 25.9.2018).

Toriseva, Roosa (2017) Intersukupuolisuus suomalaisten lääkäreiden käytännöissä ja puheessa. *Sukupuolentutkimus–Genusforskning*. 30:1, 15–29.

Varhaiskasvatuksen kehittämisen ja tutkimuksen painopistealueet (2015) *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2015:19*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Varhaiskasvatuslaki 1973/36. Annettu Helsingissä 19.1.1973. Saatavilla sähköisesti osoitteessa [Https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036](https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036) (haettu 18.7.2018).

Varhaiskasvatuslaki 2018/540. Annettu Helsingissä 13.7.2018. Saatavilla sähköisesti osoitteessa [Https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540](https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540) (haettu 29.8.2018).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016 (2016) *Määräykset ja ohjeet 2016:17*. Helsinki: Opetushallitus.

Vehkalahti, Kimmo (2014) *Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät*. Helsinki: Finn Lectura.

Vehviläinen, Marja-Riitta (1974) Sukupuoliroolit lasten päiväkodeissa. *Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, Koulutuspoliittinen jaosto. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 1974:8*. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Virkki, Päivi (2015) *Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä*. Väitöskirja. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Education, Humanities, and Theology No 66. Helsinki: University of Eastern Finland.

Vuolajärvi, Niina (2014) Rotu etnisten suhteiden tutkimuksessa. Teoksessa S. Irni, Mianna Meskus & Venla Oikkonen (toim.) *Muokattu elämä*. Tampere: Vastapaino, 264–301.

Värtö, Petteri (2000) ”*Mies vastaa tekosistaan... siinä missä nainenkin*”: maskuliinisuuksien rakentaminen päiväkodissa. Väitöskirja. Sosiaalitieteiden laitos: Kuopion yliopisto.

Ylitapio-Mäntylä, Outi (2009) *Lastentarhanopettajien jaettuja muisteluja sukupuolesta ja valasta arjen käytännöissä*. Väitöskirja. Kasvatustieteiden tiedekunta: Lapin yliopisto.

Ylitapio-Mäntylä, Outi (2012) Tasa-arvo ja sukupuoli varhaiskasvatuksen opetus- ja toimintasuunnitelmissa. Teoksessa Outi Ylitapio-Mäntylä (toim.) ”*Villit ja kiltit*.” *Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille*. Jyväskylä: PS-kustannus, 55–68.

Ylitapio-Mäntylä, Outi (2017) Sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatus. Teoksessa Eeva Hujala & Leena Turja (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus, 276–286.

Yliopistolaki 2009/558. Annettu 24.7.2009. Saatavilla sähköisenä osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090558> (haettu 16.9.2018).

Liite 1. Sähköpostihaastatteluviesti Helsingin kasvatuksen ja koulutuksen toimialan varhaiskasvatukseen

Hei!

Teen Pro gradu -tutkielmaa sukupuolisensitiivisyydestä varhaiskasvatuksessa. Ohjaajani toimii kasvatussosiologian dosentti Jukka Lehtonen. Tutkin gradussani sitä, mistä Helsingin kaupungin varhaiskasvatuksen suomenkielisissä päiväkodeissa työskentelevät kasvattajat ovat saaneet välineet vastata sukupuolisensitiivisen varhaiskasvatuksen vaatimukseen. Lisäksi pyrin selvittämään heidän käsitystään siitä, mitä sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatus on.

Pyytäisin teiltä tietoja tutkielmaani sekä apua tutkimukseen osallistujien tavoittamisessa Helsingin kaupungin varhaiskasvatuksen suomenkielisistä päiväkodeista. Toivon graduni olevan hyödyllinen myös teidän näkökulmastanne.

Syksyllä 2017 varhaiskasvatusyksiköissä otettiin käyttöön uudet varhaiskasvatussuunnitelmat. Nykyinen varhaiskasvatustuki määrää, että paikallisten varhaiskasvatussuunnitelmien on pohjattava valtakunnallisiin Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa varhaiskasvatuksen todetaan olevan sukupuolisensitiivistä ja siinä viitataan sukupuolen moninaisuuteen. Tässä olennaisimmat poiminnat Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista koskien sukupuolisensitiivistä varhaiskasvatusta:

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa todetaan, että varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Jokaisella lapsella on oltava mahdollisuus taitojensa kehittämiseen ja valintojen tekemiseen sukupuolesta riippumatta. Toimintakulttuuria kehitettäessä henkilöstön on pohdittava muun muassa sitä, miten sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Lasten kanssa pyritään tarkastelemaan sukupuolten moninaisuutta, jolloin tarkastelu keskittyy myös sukupuolten ja perheiden moninaisuuteen. Oppimisympäristöt on suunniteltava ja niitä on kehitettävä yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa vahvistaviksi, jotta perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkominen mahdollistuisi. Henkilöstöltä vaaditaan myös sukupuolisensitiivisyyttä lasten leikkialoitteiden havaitsemiseksi ja niihin sopivalla tavalla vastaamiseksi.

Tarkoitukseni on lähettää Helsingin kaupungin varhaiskasvatuksen suomenkielisissä päiväkodeissa työskenteleville kasvattajille kysely. Olen pilkkonut kyselyssä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainitut sukupuolisensitiivisen varhaiskasvatuksen osat paloiksi niin, että voin kysyä jokaisesta aihealueesta erikseen (kuten: onko vastaaja saanut tutkintoon johtaneessa koulutuksessa välineitä tiedostaa omassa puheessaan sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyviä asenteita), jolloin saan käsityksen siitä, onko heidän suorittamassaan tutkintoon johtavassa koulutuksessa otettu huomioon ne osat, joita laki varhaiskasvatuksesta vaatii. Lisäksi esitän samat kysymykset liittyen työpaikalla mahdollisesti saatuun koulutukseen. Kysyn myös, näkevätkö ammattilaiset tutkintoon johtavan koulutuksen, työpaikan tarjoaman koulutuksen vai jonkin muun parhaaksi tahoksi tarjoamaan koulutusta sukupuolisensitiivisestä varhaiskasvatuksesta.

Olen myös selvittänyt sitä, miten Helsingissä eniten varhaiskasvatusmaailmaan ammattilaisia kouluttavat oppilaitokset ovat reagoineet lakiin (Helsingin yliopiston kasvatustieteiden kandidiohjelman lastentarhanopettajien koulutus, Diakonia-ammattikorkeakoulun sosionomikoulutus sekä Stadin ammatti- ja aikuisopiston lähihoitajakoulutus).

Luin Helsingin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaa ja havaitsin, että siinä on hyvin huomioitu Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainitut sukupuolisensitiivisen varhaiskasvatuksen alueet. Helsingin sadassa tasa-arvotessa 80:s tasa-arvoteko on tasa-arvotoimikunnan tutustuminen varhaiskasvatuksen sukupuolten tasa-arvotyöhön. Olisin kiinnostunut siitä, mitä tämä sukupuolten tasa-arvotyö on käytännössä. Lisäksi haluaisin tietää, onko Helsingin varhaiskasvatus tarjonnut varhaiskasvatuksessa työskenteleville kasvattajille koulutusta sukupuolisensitiivisestä varhaiskasvatuksesta ja/ tai sukupuolen moninaisuudesta. Jos koulutusta on tarjottu, niin mitä tämä koulutus on ollut ja milloin sitä on tarjottu? Entä oletteko aikeissa tarjota tulevaisuudessa koulutusta kyseisestä aihepiiristä varhaiskasvatuksen kasvattajille?

Olisi hienoa, jos voisitte välittää kyselyyn osallistumispyynnön suomenkielisten päiväkotien työntekijöille sähköpostilistan tai vastaan kanavan kautta. Olisin kiinnostunut tietämään, kuinka monta henkilöä kyseinen kanava tavoittaa.

Olen erittäin kiitollinen, jos voitte vastata viestiini. Se tarjoaa tärkeää tietoa graduuni.

Ystävällisin terveisin
Siri Törölä
Sukupuolentutkimuksen maisteriohjelman opiskelija
Helsingin yliopisto
siri.torola@helsinki.fi

Liite 2. Kyselyn kysymykset, vastausvaihtoehdot ja vastaajamäärät

Kysymys ja annetut vastukset	Vastaajamäärät (N)
Valitse suorittamasi koulutuksen tutkintonimike ja suorittamasi koulutus	
Lastenhoitaja (lasten ja nuorten hoito ja kasvatusta – lähinhoitaja, sosiaali- ja terveys alan perustutkinto; toisen asteen tutkinto)	26
Lastenohjaaja (lapsi- ja perhetyön perustutkinto; toisen asteen tutkinto)	3
Päivähoitaja (kahden vuoden koulutus, koulutason tutkinto)	2
Lastentarhanopettaja/ sosionomi (varhaiskasvatuksen opinnot; AMK)	14
Lastentarhanopettaja/ sosionomi (varhaiskasvatuksen opinnot; YAMK)	4
Lastentarhanopettaja/ sosiaaliskasvattaja (opistotason tutkinto)	13
Lastentarhanopettaja/ sosiaalialan ohjaaja (opistotason tutkinto)	4
Lastentarhanopettaja/ kasvatustieteen kandidaatin tutkinto (varhaiskasvatus; yliopisto)	19
Lastentarhanopettaja/ kasvatustieteen maisterin tutkinto (varhaiskasvatus; yliopisto)	6
Erityislastentarhanopettaja/ kasvatustieteen maisteri (yliopisto)	5
Lähihoitaja (muu kuin lasten ja nuorten hoito ja kasvatusta, sosiaali- ja terveysalan perustutkinto)	1
Sosionomi (muu kuin lastentarhanopettaja; AMK)	2
Kasvatustieteen maisteri (muu kuin varhaiskasvatus; yliopisto)	3
Jokin muu	12

Kysymys ja annetut vastukset	Vastaajamäärät (N)
Valitse tutkintosi suoritusvuosi	
2018	3
2017	6
2016	7
2015	7
2014	7
2013	9
2012	6
2011	2
2010	4
2009	3
2008	4
2007	1
2006	3
2005	1
2004	4
2003	1
2002	1
2000	5
1999	2
1998	3
1997	3
1996	1
1995	2
1994	4
1993	2
1992	3
1990	2
1989	3
1988	4
1987	1
1986	1
1984	1
1983	4
1982	1
1980	2
1978	1
Valitse, millä nimikkeellä tällä hetkellä työskentelet	
Lastenhoitaja	27
Lastentarhanopettaja	57
Eriyislastentarhanopettaja	9
Päiväkodin johtaja	21

Ensimmäisenä kysymys ja alla vastausvaihtoehdot	Vastausvaihtoehtojen mukaiset vastaajamäärät (N)					
	Tutkintoni ei ole tarjonnut minulle opetusta kyseiseltä alueelta	En ollenkaan	Melko huonosti	Keskin-kertaisesti	Melko hyvin	Erittäin hyvin
Valitse, miten hyvin pystyt tutkintoon johtaneen koulutuksesi pohjalta...						
...kannustamaan lapsia kehittämään taitoja, jotka eivät ole sukupuolistereotyyppien ja ennakkoletusten mukaisia.	18	0	13	17	43	23
...kannustamaan lapsia tekemään valintoja, jotka eivät ole sukupuolistereotyyppien ja ennakkoletusten mukaisia.	18	1	10	19	38	28
...tiedostamaan omista toimintatavoistasi (kuten teoissa, puheessa tai eleissä) sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet.	15	1	12	23	46	17
...tarkastelemaan lasten kanssa sukupuolen moninaisuutta.	23	2	22	25	33	9
...tarkastelemaan lasten kanssa moninaisia perheitä (kuten sateenkaari-perheitä).	22	1	16	28	26	21
...suunnittelemaan ja kehittämään oppimisympäristöjä sukupuolten tasa-arvoa vahvistaviksi.	16	3	13	34	32	16
...havaitsemaan lasten leikkialoitteita sukupuolisensitiivisesti ja vastaamaan niihin sopivalla tavalla.	15	2	11	22	38	26

Kysymys	Vastaajamäärät (N)	
Onko työpaikallasi tarjottu pakollista koulutusta, joka käsittelee sukupuolisensitiivistä kasvatusta ja/ tai sukupuolen moninaisuutta?	Kyllä	Ei
Huom! Kaikki "Kyllä" vastanneet eivät ole antaneet vastausta seuraavaan kysymyspatteristoon	8	106

Ensimmäisenä kysymys ja alla vastausvaihtoehdot	Vastausvaihtoehtojen mukaiset vastaajamäärät (N)					
Valitse, miten hyvin pystyt työpaikallasi tarjotun pakollisen koulutuksen pohjalta...	Työpaik- kani ei ole tarjonnut minulle opetusta kyseiseltä alueelta	En ollenkaan	Melko huonosti	Keskin- kertaisesti	Melko hyvin	Erittäin hyvin
...kannustamaan lapsia kehittämään taitoja, jotka eivät ole sukupuolisteoreotyyppien ja ennakkoletusten mukaisia.	0	0	0	1	5	0
...kannustamaan lapsia tekemään valintoja, jotka eivät ole sukupuolisteoreotyyppien ja ennakkoletusten mukaisia.	0	0	0	1	5	0
...tiedostamaan omassa toimintatavoissasi (kuten teoissa, puheessa tai eleissä) sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet.	0	0	0	2	2	3
...tarkastelemaan lasten kanssa sukupuolen moninaisuutta.	0	0	1	3	1	1
...tarkastelemaan lasten kanssa moninaisia perheitä (kuten sateenkaari-perheitä).	0	0	0	2	2	3
...suunnittelemaan ja kehittämään oppimisympäristöjä sukupuolten tasa-arvoa vahvistaviksi.	0	0	0	1	6	0
...havaitsemaan lasten leikkialoitteita sukupuolisensitiivisesti ja vastaamaan niihin sopivalla tavalla.	0	0	0	2	4	1

Kysymys	Vastaajamäärät (N)	
Oletko osallistunut työnantajan vaatimaan työpaikan ulkopuoliseen koulutukseen, joka käsittelee sukupuolisensitiivistä kasvatusta ja/ tai sukupuolen moninaisuutta?	Kyllä	Ei
Huom! Kaikki ”Kyllä” vastanneet eivät ole antaneet vastausta seuraavaan kysymyspatteristoon	4	110

Ensimmäisenä kysymys ja alla vastausvaihtoehdot	Vastausvaihtoehtojen mukaiset vastaajamäärät (N)					
	Koulutus ei käsitellyt kyseisistä aluetta	En ollenkaan	Melko huonosti	Keskin-kertaisesti	Melko hyvin	Erittäin hyvin
Valitse, miten hyvin pystyt työpaikan ulkopuolella tarjotun koulutuksen pohjalta...						
...kannustamaan lapsia kehittämään taitoja, jotka eivät ole sukupuolisteoreotyyppien ja ennakkoletusten mukaisia.	0	0	0	0	2	1
...kannustamaan lapsia tekemään valintoja, jotka eivät ole sukupuolisteoreotyyppien ja ennakkoletusten mukaisia.	0	0	0	0	3	0
...tiedostamaan omista toimintatavoissasi (kuten teoissa, puheessa tai eleissä) sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet.	0	0	0	0	2	1
...tarkastelemaan lasten kanssa sukupuolen moninaisuutta.	0	0	0	0	3	0
...tarkastelemaan lasten kanssa moninaisia perheitä (kuten sateenkaariperheitä).	0	0	0	0	2	0
...suunnittelemaan ja kehittämään oppimisympäristöjä sukupuolten tasa-arvoa vahvistaviksi.	0	0	0	0	3	0
...havaitsemaan lasten leikkialoitteita sukupuolisensitiivisesti ja vastaamaan niihin sopivalla tavalla.	0	0	0	0	3	0

Kysymys	Vastaajamäärät (N)	
Oletko osallistunut työpaikan sisäiseen tai ulkoiseen vapaaehtoiseen koulutukseen, joka käsittelee sukupuolisensitiivistä kasvatusta ja/ tai sukupuolen moninaisuutta?	Kyllä	Ei
	18	96

Ensimmäisenä kysymys ja alla vastaus-vaihtoehdot	Vastausvaihtoehtojen mukaiset vastaajamäärät (N)					
Valitse, miten hyvin pystyt vapaaehtoisena koulutuksen pohjalta...	Koulutus ei käsitellyt kyseisistä aluetta	En ollenkaan	Melko huonosti	Keskin-kertaisesti	Melko hyvin	Erittäin hyvin
...kannustamaan lapsia kehittämään taitoja, jotka eivät ole sukupuolistereotyyppien ja ennakkoletusten mukaisia.	0	1	0	3	12	2
...kannustamaan lapsia tekemään valintoja, jotka eivät ole sukupuolistereotyyppien ja ennakkoletusten mukaisia.	0	1	0	3	12	2
...tiedostamaan omilla toimintatavoilla (kuten teoissa, puheissa tai eleissä) sukupuolen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet.	0	0	0	0	14	4
...tarkastelemaan lasten kanssa sukupuolen moninaisuutta.	0	0	1	5	9	3
...tarkastelemaan lasten kanssa moninaisia perheitä (kuten sateenkaari-perheitä).	0	0	2	0	11	5
...suunnittelemaan ja kehittämään oppimisympäristöjä sukupuolten tasa-arvoa vahvistaviksi.	0	0	1	4	11	2
...havaitsemaan lasten leikkialoitteita sukupuolisensitiivisesti ja vastamaan niihin sopivalla tavalla.	0	0	1	3	12	2

Kysymys	Vastausvaihtoehtojen mukaiset vastaajamäärät (N)	
Oletko perehtynyt itsenäisesti sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta tuotettuun materiaaliin internetissä (esim. tasa-arvoinevarhaiskasvatus.fi, youtube: tasa-arvoinen päiväkotijaksot 1–5, facebook: Tasa-arvoinen kohtaaminen päiväkodissa)?	Kyllä	Ei
	65	49
Ensimmäisenä kysymys ja alla vastausvaihtoehdot	Vastausvaihtoehtojen mukaiset vastaajamäärät (N)	
Koetko, että tarvitsisit lisää koulutusta jollakin sukupuolisensitiivisen kasvatuksen alueella?	Kyllä	Ei
Kannustamaan lapsia kehittämään taitoja, jotka eivät ole sukupuolistereotyyppien ja ennakkoletusten mukaisia	40	74
Kannustamaan lapsia tekemään valintoja, jotka eivät ole sukupuolistereotyyppien ja ennakkoletusten mukaisia	40	74
Tiedostamaan omista toimintatavoistasi (kuten teoissa, puheissa tai eleissä) sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet	55	59
Tarkastelemaan lasten kanssa sukupuolen moninaisuutta	72	42
Tarkastelemaan lasten kanssa moninaisia perheitä (kuten sateenkaariperheitä)	54	49
Suunnittelemaan ja kehittämään oppimisympäristöjä sukupuolten tasa-arvoa vahvistaviksi	63	51
Havaitsemaan lasten leikkialoitteita sukupuolisensitiivisesti ja vastaamaan niihin sopivalla tavalla	48	66
Jollakin muulla	14	100

Ensimmäisenä kysymys ja alla vastausvaihtoehdot	Vastaajamäärät (N)
Minkä tahon näet parhaaksi tarjoamaan tietoa tai koulutusta kasvattajille sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamiseksi?	
Tutkintoon johtavan koulutuksen	39
Työnantajan tarjoaman koulutuksen	59
Jonkin muun	16

Kysymys	Vastausvaihtoehtojen mukaiset vastaajamäärät (N)				
Miten tärkeänä pidät sitä, että sukupuolisensitiivisyyttä ja sukupuolen moninaisuutta käsittelevät opinnot ovat kasvattajaksi opiskelevan tutkintoon johtavassa koulutuksessa osa pakollisia opintoja?	Sitä ei pitäisi käsitellä lainkaan	En kovin tärkeänä	Jonkin verran tärkeänä	Melko tärkeänä	Erittäin tärkeänä
	1	3	18	39	53
Miten tärkeänä pidät sitä, että sukupuolisensitiivisyyttä ja sukupuolen moninaisuutta käsittelevät opinnot ovat kasvattajaksi opiskelevan tutkintoon johtavassa koulutuksessa osa vapaaehtoisia opintoja?	Sitä ei pitäisi käsitellä lainkaan	En kovin tärkeänä	Jonkin verran tärkeänä	Melko tärkeänä	Erittäin tärkeänä
	2	3	38	33	38
Miten tärkeänä pidät sitä, että työnantaja tarjoaa pakollista koulutusta, joka käsittelee sukupuolisensitiivisyyttä ja sukupuolen moninaisuutta?	Sitä ei pitäisi käsitellä lainkaan	En kovin tärkeänä	Jonkin verran tärkeänä	Melko tärkeänä	Erittäin tärkeänä
	1	11	36	38	28
Miten tärkeänä pidät sitä, että sukupuolisensitiivisyyttä ja sukupuolen moninaisuutta käsittelevät opinnot ovat kasvattajaksi opiskelevan tutkintoon johtavassa koulutuksessa osa vapaaehtoisia opintoja?	Sitä ei pitäisi käsitellä lainkaan	En kovin tärkeänä	Jonkin verran tärkeänä	Melko tärkeänä	Erittäin tärkeänä
	2	4	20	37	51

<p>Kerro myönteinen esimerkki siitä, miten saamasi koulutus on auttanut sinua vahvistamaan sukupuoli-sensitiivistä otetta kasvatustyössäsi. Jos et ole saanut koulutusta sukupuolisensitiivisyydestä tai sinulla ei ole myönteisiä kokemuksia, ohita kysymys.</p>	
<p>Kerro lyhyesti toiveistasi ja ajatuksistasi koskien sukupuoli-sensitiivistä kasvatusta ja/ tai sukupuoli-sensitiivistä kasvatusta ja sukupuolen moninaisuutta käsittelevää koulutusta.</p>	

Liite 3. Kasvattajille ja päiväkotien johtajille lähetetyn kyselylomakkeen saatekirje

Hei!

Syksyllä 2017 jokainen varhaiskasvatusyksikkö siirtyi noudattamaan vuonna 2016 laadittua Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin pohjautuvaa varhaiskasvatussuunnitelmaa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa todetaan, että varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Jokaisella lapsella on oltava mahdollisuus taitojensa kehittämiseen ja valintojen tekemiseen sukupuolesta riippumatta.

Selvitän pro gradu -tutkielmassani, miten tekemäänne arvokasta kasvatustyötä on tuettu, jotta teillä on välineet vastata sukupuolisensitiivisen varhaiskasvatuksen vaatimukseen. Toivon saavani vastauksen mahdollisimman monelta päiväkodissa työskentelevältä kasvattajalta. Vastaaminen kestää noin 10–20 minuuttia. Kaikkien vastaajien ei tarvitse vastata jokaiseen kysymykseen. Vastausaikaa on kaksi viikkoa (29.10.2018 asti).

Kyselyyn vastataan nimettömästi. Kaikki vastaukset käsitellään ja raportoidaan luottamuksellisesti. Vastaamalla kyselyyn vastaaja suostuu siihen, että vastauksia käytetään tieteellisiin tutkimuksiin. Vastaukset arkistoidaan mahdollista jatkotutkimusta varten.

Ystävällisin terveisin

Siri Törölä

Sukupuolentutkimuksen maisteriohjelman opiskelija

Helsingin yliopisto

Liite 4. Sähköpostihaastatteluviesti koulutusohjelmiin

Hei!

Teen pro gradu -tutkielmaa sukupuolisensitiivisyydestä varhaiskasvatuksessa ja ohjaajani on kasvatussociologian dosentti Jukka Lehtonen. Tutkin gradussani sitä, mistä Helsingin kaupungin varhaiskasvatuksen suomenkielisissä päiväkodeissa työskentelevät kasvattajat ovat saaneet välineet vastata sukupuolisensitiivisen varhaiskasvatuksen vaatimukseen. Lisäksi pyrin selvittämään heidän käsitystään siitä, mitä sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatus on. Pyytäisin neuvoja ja tietoja teiltä tutkielmaani. Toivon graduni olevan hyödyllinen myös teidän näkökulmastanne.

Syksyllä 2017 varhaiskasvatustyksiköissä otettiin käyttöön uudet varhaiskasvatussuunnitelmat. Nykyinen varhaiskasvatuslaki määrää, että paikallisten varhaiskasvatussuunnitelmien on pohjattava valtakunnallisiin Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa varhaiskasvatuksen todetaan olevan sukupuolisensitiivistä ja siinä viitataan sukupuolen moninaisuuteen. Tässä olennaisimmat poiminnat Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista koskien sukupuolisensitiivistä varhaiskasvatusta:

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa todetaan, että varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Jokaisella lapsella on oltava mahdollisuus taitojensa kehittämiseen ja valintojen tekemiseen sukupuolesta riippumatta. Toimintakulttuuria kehitettäessä henkilöstön on pohdittava muun muassa sitä, miten sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Henkilöstön on kannustettava lapsia valitsemaan rooleja, jotka eivät ole sukupuolisidonnaisten stereotyyppien ja ennakkoletusten mukaisia. Lasten kanssa pyritään tarkastelemaan sukupuolten moninaisuutta, jolloin tarkastelu keskittyy myös sukupuolten ja perheiden moninaisuuteen. Oppimisympäristöt on suunniteltava ja niitä on kehitettävä yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa vahvistaviksi, jotta perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkominen mahdollistuisi. Henkilöstöltä vaaditaan myös sukupuolisensitiivisyyttä lasten leikkialoitteiden havaitsemiseksi ja niihin sopivalla tavalla vastaamiseksi.

Lähetän Helsingin kaupungin varhaiskasvatuksen suomenkielisissä päiväkodeissa työskenteleville kasvattajille kyselyn. Aikomukseni on pilkkoa kyselyssä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainitut sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osat paloiksi niin, että voin kysyä jokaisesta aihealueesta erikseen (kuten: onko vastaaja saanut tutkintoon johtaneessa koulutuksessa välineitä tiedostaa omassa puheessaan sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyviä asenteita), jolloin saan käsityksen siitä, onko heidän suorittamassaan koulutuksessa otettu huomioon ne osat, joita laki varhaiskasvatukselta vaatii. Lisäksi esitän samat kysymykset liittyen työpaikalla mahdollisesti saatuun koulutukseen. Kysyn myös, näkevätkö ammat-

tilaiset tutkintoon johtavan koulutuksen, työpaikan tarjoaman koulutuksen vai molemmat parhaaksi tahoksi tarjoamaan koulutusta sukupuolisensitiivisestä varhaiskasvatuksesta.

Haluan kuitenkin selvittää myös sitä, miten Helsingissä eniten varhaiskasvatusmaailmaan ammattilaisia kouluttavat oppilaitokset ovat reagoineet lakiin. Kysyisinkin nyt, sisältyykö lähihoitaja-/ sosionomi-/ lastentarhanopettajaopiskelijoiden tutkintoon kaikille pakollisia opintoja, joissa käsiteltäisiin sukupuolen moninaisuutta ja sukupuolisensitiivistä kasvatusta. Varhaiskasvatuksessahan työskentelee paljon myös sellaisia lastenhoitajia, jotka eivät ole suuntautuneet opinnoissaan lapsiin ja nuoriin. Entä onko valinnaisissa tai muuten vapaaehtoisesti valittavissa opinnoissa muita kyseisiä aihepiirejä käsitteleviä kursseja? Jos näitä kursseja on (pakollisina, valinnaisina tai muuten vapaaehtoisina), niin missä määrin – montako kurssia tai kuinka monta tuntia? Miten sukupuolisensitiivistä kasvatusta ja/ tai sukupuolen moninaisuutta opinnoissa käsitellään? Lisäksi haluaisin tietää, miten kauan sukupuolisensitiivistä kasvatusta tai sukupuolen moninaisuutta käsitteleviä kursseja on ollut tarjolla. Miten olette aikeissa opettaa tämän sisältöisiä kursseja tulevaisuudessa?

Jos teillä tulee jotain mieleen, mitä voisin varhaiskasvatuksen ammattilaisille lähettämässäni kyselyssäni kysyä tai muuten ottaa huomioon, ottaisın vinkkejä mielelläni vastaan. Olen erittäin kiitollinen, jos voitte vastata viestiini. Se tarjoaa tärkeää tietoa graduuni. Muokkaan varhaiskasvattajille lähettämäni kyselyn syyskuussa valmiiksi ja siksi toivoisin teidän vastaavan viestiini parin viikon sisällä.

Ystävällisin terveisin

Siri Törölä

Sukupuolentutkimuksen maisteriohjelman opiskelija

Helsingin yliopisto

siri.torola@helsinki.fi